

Konflikten på Øst-Timor - nyhetsverdige eller ikke?

En studie av nyhetsprioritering i norske aviser og nyhetsbyrå.

Hovedoppgave i medievitenskap

av

Pemille Riise Lothe

Institutt for medievitenskap
Universitetet i Bergen
høsten 1997

Forord

For et par år siden så jeg et dokumentarprogram på svensk TV. Programmet handlet om invasjonen og okkupasjonen av Øst-Timor og skildret drap, forsvinninger og tortur i stort omfang. Disse skildringene sjokkerte meg, men aller mest sjokkert ble jeg av at jeg visste så lite om denne konflikten. Overgrepene ble beskrevet som et av de største folkemordene verden har sett etter andre verdenskrig. Hvordan kunne jeg ha unngått å få dette med meg? Hadde jeg fulgt så dårlig med? Jeg skjønnte snart at mediedekningen av denne saken ikke hadde vært særlig stor. Jeg registrerte at denne uvitenheten ikke bare gjaldt meg, men også de fleste rundt meg. I denne oppgaven vil jeg prøve å svare på noen av de spørsmålene jeg stilte meg selv, da jeg skjønnte at denne saken ikke var 'nyhetsverdig'.

Det er mange som fortjener takk:

Veilederen min, universitetslektor Karl Knapskog, for å ha oppmuntret og motivert meg når det har vært nødvendig, og for å ha holdt meg i ørene når jeg har trengt det. Jeg er spesielt takknemlig for de mange konkrete og konstruktive innspill jeg har fått gjennom samtaler og som skriftlige kommentarer på manusutkast. Førsteamanuensis Oddgeir Tveiten for hjelp i starten av prosjektet.

Jeg har lært mye av arbeidet med denne oppgaven. Ikke bare faglig, men også personlig. Oppgaven startet med et glødende engasjement og med klare meninger om hva den manglende mediedekningen skyldtes. Nå når jeg er ferdig, er engasjementet fortsatt i behold, mens hva som skyldes hva i forhold til mediedekningen ikke er fullt så tydelige lenger. Den nye innsikten skyldes ikke minst samtalene med Nils-Inge Kruhaug, Per Kristian Haugen, Asbjørn Thomassen og Peter M. Johansen. De fortjener stor takk for å ha stilt opp til intervju.

Grete, Lisetta, Siv og Helge har vært til uvurderlig hjelp. Takk for at dere har engasjert dere, lest gjennom utkast, diskutert og kommet med konstruktive og gode råd. Jeg vil spesielt takke Grete for å ha lest korrektur, og for all hjelpen i innspurten. Tusen takk til Nils som har vært tålmodig datalærer og krisehjelp i mange år. Takk til alle for å ha vært sjelesørgere og for å ha dyttet meg videre når motet har sviktet.*

Uten penger hadde ikke dette gått. Tusen takk til Grete, Basse, Kirsten og Nils for bidrag og lån i studietiden.

I tillegg til de som allerede er nevnt fortjener Hanne, Anne-Lise, Cecilie, øvrige venner, medstudenter og familie takk for støtte og oppmuntring!

Bergen, 20. 11. 1997

Pernille Riise Lothe

* Forsidebildet er tatt av Helge Høibraaten under en Øst-Timor-demonstrasjon i Bergen 10. 03. 1997.

1. INTRODUKSJON	5
1.1 ØST-TIMOR	6
1.2 ULIKHETER I MEDIEDEKNING	7
1.3 PROBLEMSTILLING	8
1.4 JOURNALISTENES PROFESJONSIDEOLOGI OG ANSVAR	9
1.5 VIDERE FREMSTILLING	11
2. ØST-TIMOR: DEN GLEMTE KONFLIKTEN	15
2.1 OM OMRÅDET	16
2.2 KONFLIKTEN MELLOM ØST-TIMOR OG INDONESIA	17
KUPP I INDONESIA	17
NELLIKREVOLUSJONEN - AVKOLONISERING	18
PARTIENE PÅ ØST-TIMOR OG DERES HOLDNING TIL OMRÅDETS FREMTID	19
BØRGERKRIG PÅ ØST-TIMOR	20
INVASJON OG OKKUPASJON	21
2.3 DEN GLEMTE KONFLIKTEN	24
2.4 DE INVOLVERTE STORMAKTSINTERESSENE	28
2.5 DEN POLITISKE HÅNDTERINGEN AV INVASJONEN / OKKUPASJONEN	30
2.6 OPPSUMMERING	33
3. MEDIEDEKNING AV KRIG	35
3.1 REFLEKSJONER OM KRIG, POLITIKK OG MEDIEDEKNING	35
DET VESTLIGE PROPAGANDASYSTEM	35
FRI INFORMASJONSFLYT?	38
NYHETSVERDIGE MASSAKRER	39
3.2 TEORIER OM KRIG OG MEDIEDEKNING	40
ULIKE MODELLER OG TEORIER OM NYHETER	41
CHOMSKY OG HERMAN: 'PROPAGANDAMODELLEN'	43
MICHAEL SCHUDSON: NEWS IS CULTURE	47
GIDDENS OG STRUKTURERINGSTEORIEN	50
3.3 OPPSUMMERING	52
4. OM METODER OG METODEVALG	55

4. 1 VALG AV METODE	56
4. 2 INFORMANTER OG INTERVJU	56
UTVALG OG INFORMANTER	56
INTERVJU / SAMTALER	57
4. 3 REFLEKSJONER OVER METODEVALG	58
<u>5. NYHETSFORMIDLING I TEORI OG PRAKSIS</u>	<u>63</u>
5.1 PRESENTASJON AV INFORMANTENE	64
5. 2 MEDIEINTERNE KRAV OG BEHOV	66
NYHETSKRITERIER	66
PRIORITERING OG RESSURSER	71
Tilgang og mangel på ressurser	71
Politisk og ideologisk grunnlag	74
Kunnskap og fortellingsrammer	77
Utilsiktete konsekvenser	78
5. 3 INTERAKSJON MED SAMFUNNET	79
JOURNALISTEN OG SAMFUNNET	80
Stormaktsinteresser	80
Mangel på organisert motstand i Vesten	85
“Folk må få det de vil ha”	89
CNN definerer - ‘mainstreamdekning’	90
Journalistiske og politiske trender	92
ØST-TIMOR OG VERDENSSAMFUNNET	93
Turbulens i Asia	93
Øst-Timor og Kuwait	94
Manglende karismatisk symbolfigur	94
5. 4 OPPSUMMERING	96
<u>6. KONKLUSJONER</u>	<u>97</u>
6. 1 TEORETISKE IMPLIKASJONER	97
6. 2 KONSEKVENSER AV FREDSPRISTILDELINGEN	101
6. 3 AVSLUTNING	103
<u>LITTERATUR</u>	<u>107</u>

A. MELDINGER OM ØST-TIMOR	111
B. INTERVJUGUIDE	112
C. INTERVJU	114

1. Introduksjon

It's important for Australia that the world understand that big countries cannot invade small neighbors and get away with it.

Australian Prime Minister Bob Hawke, 1990, referring to the Iraqi invasion of Kuwait (Jardine, 1995).

I don't see what you are getting excited about! The plain fact is that there are only 700,000 Timorese; what we are really concerned about is our relationship with 130,000,000 Indonesians.

An official of the Australian Foreign Affairs Department, circa the mid- 1970s (Jardine, 1995).

Denne oppgaven handler om nyhetsjournalistikk. Den handler om utenriksnyheter og hvilke faktorer og mekanismer som påvirker arbeidet med å formidle slike nyheter. Prosjektet går ut på å finne ut *hva* som fanger nyhetens interesse og *hvorfor*. Ikke minst søker prosjektet, gjennom en analyse av mediedekningen av konflikten på Øst-Timor, å belyse årsaker til at hendelser *ikke* fanger nyhetens (og nyhetsinstitusjonenes) interesse.

En viktig del av utenriksjournalistikken handler om internasjonale konflikter. Omfanget og måten slike konflikter blir dekket på varierer, selv om konfliktene tilsynelatende har store likhetstrekk. Hendelsene på Øst-Timor de siste 22 årene er eksempel på en sak som ikke er funnet verdig til å figurere som nyhet, i det minste ikke i særlig stor grad. Det er denne konflikten ikke alene om. Den marokkanske okkupasjonen av Vest-Sahara har klare likhetstrekk med Øst-Timor-konflikten. I forhold til mediene ser de to sakene ut til å ha lidd samme skjebne, hvis vi ser bort fra de senere års utvikling for konflikten på Øst-Timor¹. Også andre konflikter er 'glemt' eller nedprioritert. For eksempel ble USAs invasjon av Panama satt helt i nyhetsskyggen av begivenhetene i Romania rundt juletider i 1989.

Golfkrigen er et eksempel på det stikk motsatte. Dramaet i Midtøsten er trolig den største mediebegivenheten som har vært noensinne. I dette arbeidet vil jeg undersøke hvilke faktorer som bidrar til slike ulikheter i mediedekning og -oppmerksomhet. Konflikten på Øst-Timor er et eksempel på en konflikt som ikke er funnet nyhetsverdig, og jeg vil prøve å belyse spørsmålene ovenfor ut fra denne konflikten og mediedekningen av den. Gjennom intervju av

journalister i et utvalg av norske aviser og telegrambyrå vil jeg blant annet sette søkelyset på hvordan de, som profesjonelle informasjonsformidlere, vil forklare ulikhetene i prioritering og dekning av denne typen nyhetsstoff.

1. 1 Øst-Timor

Okkupasjonen av Øst-Timor er blitt karakterisert som et av de største og mest grufulle folkemordene i verden etter 2. verdenskrig². Nå har det gått 22 år siden invasjonen, og en tredjedel av befolkningen³ har dødd som følge av drap, sult og sykdom forårsaket av Indonesia. I tillegg kan forsvinninger, tortur og andre brudd på menneskerettighetene dokumenteres i stort monn. Til tross for umenneskelige forhold som dette, har ikke verdenssamfunnet og dets medier vist særlig engasjement for å bedre situasjonen.

Fredsprisvinner José Ramos-Horta fremhevet i et intervju at generell medfølelse alene ikke hjelper østtimoreserne. Han ønsker at verdenssamfunnet skal gå til konkrete aksjoner mot Indonesia. Han har bedt norske myndigheter eksplisitt om å “...bruke Norges moralske posisjon, troverdighet og respekt i det internasjonale samfunn til å forsøke å få Indonesia til å trekke sine styrker ut av Øst-Timor, frigi politiske fanger og sørge for at det blir gjennomført valg i FN-regi”⁴.

Pressen og massemediene generelt har vært med på å påvirke og endre politikken overfor mange konflikter. Spesielt er USAs snuoperasjon i Vietnamkrigen kjent for delvis å være pressens verk. Også for Sør-Afrika og land i Latin-Amerika har det vært viktig å få formidlet informasjon gjennom mediene. Hvorfor har dette skjedd i så liten grad i tilfellet Øst-Timor?

¹ Siden begynnelsen av 1990-tallet har konflikten på Øst-Timor i større grad figurert i mediene. Dette vil bli nærmere belyst i kapitlene 2 og 5.

² Noam Chomsky skriver: “In the annals of crime of this terrible century, Indonesia’s assault against East Timor ranks high, not only because of its scale - perhaps the greatest death toll relative to the population since the Holocaust - but because it would have been so easy to prevent, and to bring to an end at any time” (Jardine, 1995:7). Lars Vikør skriver at “...Aust-Timor er eitt av dei områda i verda der både folkerett og individuelle menneskerettar har vorte grovast krenka...” (Vikør, 1994:5).

³ Lars Vikør sier at mellom 100 000 og 220 000 mennesker har mistet livet som følge av Indonesias invasjon og okkupasjon (Vikør, 1994:6). 200 000 er ikke regnet for å være et usannsynlig tall, i følge Vikør, og det tilsvarer nesten en tredjedel av folket. Både Allern og Jardine anslår tallet til å være 200 000 (Allern, 1993:248-249; Jardine, 1995:77).

⁴ NTB-melding 11/10-96, “Fredspris til omflakkende ambassadør uten land”.

1. 2 Ulikheter i mediedekning⁵

“USA angrep inatt”. Dette var overskriften på det første oppslaget Aftenposten hadde om Golfkrigen 17. januar 1991. Amerikanernes angrep er hovedoppslag på morgenutgavens forside og preger store deler av avisen ellers. En egen headline, “Krisen i Gulfen”, går over tre helsider, i tillegg til at saken også er tatt opp i næringslivsdelen.

Kveldsutgaven samme dag har også krigen som hovedoppslag: “Knusende slag fra luften”. Dekningen inne i avisen er trappet opp. Under headline: “Krisen i Gulfen” dekkes krigen over sju helsider. Det er ingen tvil om at dette er en stor nyhet. I hovedsak er USAs angrep fremstilt som noe positivt og uunngåelig.

I de påfølgende dagene dekkes denne saken i like stor, om ikke større, grad. Foruten Kong Olavs død, som dekkes med egen forside, er det kun denne krigen som er på forsiden 18. og 19. januar. I kveldsutgaven den 18. er hele ti sider satt av til Golfkrigen. I andre aviser, radio og TV ble krigen gitt en tilsvarende dekning. Hendelsene i Golfen var i en periode hovedsak i de fleste medier.

I Aftenpostens morgenutgave 8. desember 1975, dagen etter at Indonesia invaderte Øst-Timor, kan man på side 8 lese følgende: “Indonesisk invasjon av Øst-Timor - krisemøte i Lisboa”. Saken står som en liten artikkel på nederste del av siden og går over fire spalter. Ca. en tredjedel av artikkelen består av et tegnet kart over området. Kartet og overskriften fyller omtrent halve artikkelen. I morgenutgavene de to neste dagene, samt kveldsutgavene 8. og 10. desember, er saken tatt opp i små artikler.

Også andre aviser har sparsom dekning av invasjonen. I Arbeiderbladet 8. desember samme år heter det: “Indonesia tar Øst-Timor”. Dette er en mindre artikkel enn den i Aftenposten, plassert et stykke nede på øvre del av side 2. Overskriften fyller en tredjedel av artikkelen som går over to spalter. Arbeiderbladet skrev ikke om saken 9. desember, men hadde to små notiser i avisen 10. og 11. desember.

⁵ Selv når en sammenligner dekningen av invasjonen på Øst-Timor med opptakten til Golfkrigen, det vil si med dekningen av Iraks invasjon av Kuwait, er det liten tvil om at Øst-Timor-konflikten har vært lavt prioritert i mediene. Golfkrigen var i stor grad en informasjonskrig fra amerikanernes side, en kamp om å vinne medier over på sin side og dermed bruke informasjonskanalene til å legitimere krigshandlingene overfor den vestlige opinionen. Denne kampen ble gradvis trappet opp og nådde et klimaks da de allierte styrkene gikk inn i Irak.

Arbeiderbladet bruker omtrent bare indonesiske eller indonesiskvennlige kilder. Aftenposten, derimot, har et mer nyansert bilde av konflikten og viser til Portugals og til en viss grad FRETILINs syn på saken.

Kontrasten mellom dekningen av de første dagene av disse konfliktene er stor. Golfkrigen var en nyhet av dimensjoner, som ingen kunne unngå å få med seg. Denne krigen fylte forsidene (gjærne uten andre saker representert på forsidene) og store deler av avisene ellers. Det var store oppslag under egen headline. Saken gikk som en 'slager' verden over, ikke minst fordi CNN⁶ hadde den som storsatsing. Øst-Timor var derimot en 'vanlig' nyhet, en nyhet som ikke skilte seg ut fra andre nyheter. Små artikler og notiser vitner om at saken ikke var prioritert som nyhetsbegivenhet. Ikke alle får slike nyheter med seg, og den sparsomme nyhetsdekningen gjør gjerne at publikum heller ikke ser på den som noe det er viktig å huske. Få vil ha glemt Golfkrigen.

1. 3 Problemstilling

Enkelte utenriksnyheter blir vurdert som nyhetsverdige og får følgelig stor oppmerksomhet i mediene. Andre utenriksnyheter oppnår ikke den samme status og blir dermed nedprioritert i nyhetsdekningen. Hva er det som gjør en sak nyhetsverdig? Konflikten på Øst-Timor har vært lavt prioritert i norske medier. Ved å søke svar på hvorfor denne konflikten ikke fikk status som nyhetsverdig, har jeg ambisjoner om å si noe mer generelt om hva som fanger nyhetens interesse og hvorfor.

I begynnelsen av dette arbeidet var det min hypotese at Vestens økonomiske og politiske interesser i ulike konflikter langt på vei kunne forklare hvordan pressedekningen av de ulike konfliktene var. Naturligvis har jeg hatt det klart for meg at det neppe er snakk om direkte koblinger mellom nyhetsmediene og mektige lands myndigheter og næringslivsinteresser. Det er kanskje mer sannsynlig at det knyttes uformelle bånd og kontaktlinjer mellom

⁶ CNN hadde daglige oppdateringer under Golf-krigen. De hadde egne headlines for sendingene som omhandlet krigen, og fulgte den i en dramatisert form som lokket seerne til å måtte følge med. Den storsatsingen TV-kanalen hadde på krigen levnet ingen tvil om at dette var en nyhet av dimensjoner, og kanalen fungerte også som agendasetter for nyhetsredaksjoner verden over. I følge Jahn Otto Johansen står CNN i en særstilling med sitt høye antall seere fra innflytelsesrike kretser, selv om de internasjonalt ikke har spesielt mange seere (Johansen, 1991:23).

nyhetsformidlerne og samfunnstoppene, og at den konsensus som utvikles preger den nyhetsmessige vurderingen. Slike mekanismer er vanskelige å forklare og enda verre å påvise. Likevel synes jeg å se et tydelig mønster som viser at mediernes dekning sjelden avviker fra stormaktsinteresser og samfunnets eliteinteresser, noe som blir tydeliggjort gjennom ulikhetene i dekningen av Golfkrigen og konflikten på Øst-Timor. Det virker som om det er en konsensus om stormaktsinteressene som enten fører til at mediene tier eller gir helt bestemte fremstillinger av en konflikt.

En slik forklaringsmodell, basert på strukturelle forhold, brukes blant andre av Noam Chomsky og Edward Herman (Herman og Chomsky, 1988). I løpet av dette arbeidet kom jeg frem til at en slik forklaringsmodell blir for enkel, og at jeg måtte finne andre, supplerende innfallsvinkler for å kunne gi gode forklaringer på hvordan og gjennom hvilke mekanismer stormaktsinteresser så å si nedfeller seg i nyhetsdekningen.

Når vi skal vurdere nyhetsdekning må vi også forstå aktørens rolle. Journalistisk nyhetsproduksjon og praksis er knyttet til visse forventninger fra samfunnet, ikke minst på grunn av journalistenes egne uttalte idealer. Vi skal derfor se nærmere på journalistenes profesjonsideologi og det ansvaret som knytter seg til nyhetsformidlerne.

1. 4 Journalistenes profesjonsideologi og ansvar

Som samfunnets informasjonsformidlere har journalistene et særlig ansvar. Mediernes ansvar for å formidle informasjon til sitt publikum på en kritisk og gjennomtenkt måte, blir særlig viktig når vi ser på betydningen av deres arbeid. En undersøkelse av Odd Frank Vaage viser at i informasjon om u-land, er presse og fjernsyn uten tvil de viktigste informasjonssprederne (Vaage, 1987:13). Disse mediene når mange mennesker og et vidt spekter av befolkningen. Hvilken grad av påvirkning de har, er vanskeligere å si noe om. Dette kan variere ut fra den generelle tillit pressen har, og i forhold til den tillit hver enkelt avis har. Opinionsdannere, uformell kommunikasjon og lignende er viktige faktorer som begrenser massemediernes påvirkningskraft. Bruk av andre tilgjengelige informasjonskanaler er også med på å nyansere dette. Likevel finner Vaage at

Informasjon gjennom andre kanaler når ikke i like stor grad alle grupper. Den informasjonen som formidles gjennom bøker, tidsskrifter [...] og kurs, når i størst

grad de med høy utdanning (spesielt de med høyere universitetsutdanning) [...] og funksjonærer på høyere nivå. Det er stort sett de samme personene som befinner seg i disse to gruppene. Vi kan kanskje kalle det *kunnskapseliten* i samfunnet. [...] De med høyere utdanning får i større grad enn andre u-landsinformasjon gjennom samtaler med venner og kjente, gjennom sitt daglige arbeid i Norge, og gjennom arbeid og ferier i u-land (Vaage, 1989:54).

For mange er altså massemediene den sentrale og kanskje eneste kanalen for informasjon om u-land. Store deler av befolkningen bruker få alternative kunnskapskilder og mister derfor muligheten til nyansering og korrigerende av det presse og fjernsyn formidler. Dette fører til et ekstra ansvar på disse mediene for hvilken informasjon og hvilket verdensbilde de presenterer.

Når det så kan se ut som om visse typer nyhetsstoff systematisk blir nedprioritert i mediene, står dette i sterk kontrast til journalistenes profesjonsideologi, deres egne og samfunnets krav til god informasjonsformidling.⁷ Begrepet profesjonsideologi velger jeg å definere som de tanker og vurderinger profesjonsutøverne har om sitt yrke. Vær varsom-plakaten kan sees som en eksplisitt formulering av disse tankene og vurderingene. Hovedpoenget i Vær varsom-plakaten er at pressen skal være fri og uavhengig. I vestlige demokratier har pressen viktige oppgaver når det gjelder å formidle informasjon, skape og være forum for debatt, utøve samfunnskritikk og å få frem ulike syn. Den skal sørge for fri informasjon, at adgangen til kildene er fri og at debatten er åpen. Pressen har rett til å informere og plikt til å beskytte enkeltmennesket mot overgrep eller forsømmelser fra stat og andre mektige institusjoner i samfunnet. Journalistene skal være kritiske i sine valg av kilder og sørge for at det de skriver, er korrekt. Man skal skille mellom kommentar og fakta. Idealer som objektivitet og sannhet skal være en rettesnor. Ellers skal en vise respekt, saklighet og omtanke.⁸

Pressen har med Vær varsom-plakaten satt seg noen idealer for sitt arbeid. Disse idealene er også blant grunnpilarene i et demokrati, og de er oppskattet av det brede lag av befolkningen. I et demokratisk samfunn er det forventet at pressen følger dem. Spørsmålet vi vil stille er hvordan disse idealene blir tatt vare på i samspeillet mellom medie- og samfunnsstruktur og

⁷ I Vesten er pressen normalt ikke gjenstand for sensur fra myndighetene. Unntak finnes i krigssituasjoner.

⁸ Pressen driver også utenriksdekning, og disse idealene må følgelig også kunne regnes gjeldende i et globalt perspektiv.

den nyhetsjournalistiske praksis: Greier nyhetsjournalistene å følge sine uttalte mål i praksis, eller blir deres arbeid preget av organisatoriske, politiske og økonomiske bånd?⁹

1. 5 Videre fremstilling

Vi skal spørre oss hvorfor utenriksdekningen ble så forskjellig for blant annet Øst-Timor-konflikten og Golfkrigen.

1. Hvorfor dekker ikke mediene den brutale undertrykkningen av folket på Øst-Timor, et av etterkrigstidens største og mest blodige folkemord?
2. Hva er det som gjør invasjonen av Kuwait til en nyhet av slike dimensjoner, i motsetning til Øst-Timor?
3. Burde ikke konflikten på Øst-Timor i særlig grad dekkes, med tanke på pressens ideal om å være en slags fjerde statsmakt og et talerør for undertrykte?

Disse spørsmålene vil jeg prøve å gi svar på ved å begynne med et kapittel som tar for seg bakgrunn og historikk, både for området og konflikten. I tillegg vil kapittel 2 presentere noen undersøkelser som er gjort av mediedekningen av konflikten på Øst-Timor. Involverte stormaktsinteresser og den politiske håndteringen av invasjonen / okkupasjonen i norsk og internasjonal sammenheng vil også bli omtalt.

Kapittel 3 inneholder noen generelle refleksjoner om krig, politikk og mediedekning, blant annet for å sette dekningen av Øst-Timor inn i en videre sammenheng. En del teorier om mediedekning vil bli gjennomgått og vurdert. Teoretikerne har forskjellige syn på hva som påvirker nyhetsproduksjonen. Noam Chomsky og Edward Herman har et strukturorientert syn på mediernes rolle i samfunnet. Som tidligere nevnt har jeg funnet en slik forklaringsmodell utilstrekkelig alene. Michael Schudson mener også at en slik modell blir for snever, og han gjør seg til talsmann for en mer aktørorientert tilnærming: Det er nødvendig å undersøke hva som faktisk foregår i avisredaksjonene. Samtidig fremhever Schudson også betydningen av yrkeskulturen i mediene, noe som gjør at hans teorier ikke kan klassifiseres på noen enkel måte langs en aktør- / strukturskala. Kapittel 3 konkluderer med at det er nødvendig å fokusere både på strukturelle forhold og journalistisk praksis, og ikke minst samspeillet mellom strukturelle føringer og praksis.

⁹ Dette er en problemstilling som er nærmere behandlet i Lothe (1995).

De spørsmål og saksforhold som fremstår som sentrale, ut fra de teoretiske refleksjonene, vil bli søkt belyst gjennom intervju med utvalgte utenriksledere og -journalister i sentrale aviser og nyhetsbyrå. Kapittel 4 tar opp metodiske problemstillinger i forbindelse med disse intervjuene. Jeg begrunner valgene jeg har gjort i prosjektet og ser på svake og sterke sider ved samfunnsvitenskapelig metode i lys av egen undersøkelse.

Med basis i en analyse av intervju med utenriksjournalister og teorier om nyhets- og utenriksdekning vil jeg i kapittel 5 foreta en drøfting av mediepraksis og nyhetsprodukter. Ved hjelp av de argumenter og opplysninger journalistene kommer med, vil jeg prøve å få frem et mer nyansert og utfyllende bilde av arbeidet med utenriksnyheter enn det vi finner hos mange teoretikere. Målet er å få belyst de spørsmålene som ble stilt innledningsvis og oppnå en bedre forståelse av hvilke føringer og muligheter som finnes i nyhetsjournalistikken. Det vil bli søkt svar på spørsmål som ikke er tilfredsstillende behandlet i de teoretiske bidragene: Hvilken status har *nyhetskriteriene* blant journalistene, og på hvilken måte virker de i praksis? På hvilken måte påvirker *prioriteringer og ressurser* mediernes utenriksdekning? Gjennom hvilke mekanismer virker en eventuell påvirkning fra *stormaktsinteresser* på mediene. Vi tar også opp sentrale tema som for eksempel hvordan solidaritetsarbeid (eller mangel på det) kan påvirke hva som blir nyheter, hva politiske og ideologiske grunnsyn i mediene har å si for hva som blir prioritert og hvordan nasjonale og internasjonale politiske forhold preger prioriteringene i mediene.

Kapittel 6 er viet oppsummering og konklusjoner. Trådene fra analysekapitlet vil her bli nøstet opp. Jeg vil også se litt fremover ved å skissere utenriksdekningens utsikter, basert på intervjuobjektens uttalelser og egne visjoner. Avslutningsvis vil jeg komme inn på hvilken rolle ny kommunikasjonsteknologi kan spille i denne typen informasjonsformidling. Her vil jeg blant annet drøfte de nye mediernes muligheter og begrensninger i forhold til de tradisjonelle massemediene. Kapitlet konkluderer med at konflikten på Øst-Timor alt fra starten av hadde dårlige odds når det gjaldt å få mediedekning. Både mangel på symbolfigurer, manglende solidaritetsarbeid og internasjonale politiske forhold bidro til det dårlige utgangspunktet. Noen av disse forholdene har imidlertid endret seg de senere årene. Tilgang på øyenvitneskildringer og dokumentasjon av overgrep, samt tildelingen av Nobels fredspris, har bidratt til at den internasjonale oppmerksomheten nå i større grad er rettet mot

denne konflikten. Det er usikkert hvor mye hendelsene på Øst-Timor vil figurere i mediebildet i fremtiden, men det ser ut til at konflikten nå har større sjanse til å få oppmerksomhet i mediene og i den offentlige debatt.

2. Øst-Timor: Den glemte konflikten

Don't dream about having...a state of Timtim [the Indonesian name for East Timor]. There is no such thing!...From now on, Timtim is the same as other regions. So don't try to be latter day heroes, beating your breasts and proclaiming, 'I am a Timtim patriot.' There is no such thing as a Timtim nation, there is only an Indonesian nation....
If you try to make your own state...it will be crushed by [the Indonesian military]....There have been bigger rebellions, there have been greater differences of opinion with the government than the small number calling themselves Fretilin, or whoever their sympathizers are here. We will crush them all! I repeat, we will crush them all!
Indonesian Defense Minister Benny Murdani, speaking in Dili, February 1990 (Jardine, 1995).

La oss nå tale om det mennesket som er glemt, ignorert, bortkommet, overlatt til krefter som maser det i stykker. Mange steder dør mennesker av sult, fattigdom og ensomhet, et helt folk ble myrdet i Kambodsja, et annet folk er i ferd med å bli myrdet i Timor.
Francois Mitterand (Ramos-Horta, 1996).

I dette kapitlet vil jeg først ta for meg historikk og bakgrunn for konflikten på Øst-Timor. Dette innebærer en gjennomgang av øyas historie før konflikten med Indonesia, relevant indonesisk historie, bakgrunnen for invasjonen og forholdene under okkupasjonen. Dette er viktig for å kunne for å kunne sette mediedekningen inn i et korrekt perspektiv. Deretter vil jeg beskrive hvordan mediedekningen faktisk har vært. Denne beskrivelsen bygger i hovedsak på andres gjennomgang av mediedekningen. Hvordan konflikten er håndtert i norsk politikk og i internasjonale fora som blant annet FN, vil også bli belyst. Dette vil, sammen med en fremstilling av andre lands politikk i området, få frem hvilke interesser stormaktene har hatt. Dette vil danne grunnlag for å sammenholde disse interessene med mediedekningen, jfr. hypotesen om at Vestens politiske og økonomiske interesser er en sentral faktor for å forklare massemedienes dekning av utenrikskonflikter.

2. 1 Om området

Øya Timor ligger like nord for Australia og sørøst for Indonesia. Øya er delt i to (Vest- og Øst-Timor), og de to delene har tidligere vært under henholdsvis nederlandsk og portugisisk koloniherrredømme. Vest-Timor tilhørte, i likhet med Indonesia, Nederlandsk Østindia. Nederlandsk Østindia var et av Nederlands oversjøiske territorier og besto av det som nå er Indonesia, bortsett fra Øst-Timor og den portugisiske enklaven av Okkussi. I løpet av 2. verdenskrig ble nesten hele Nederlandsk Østindia okkupert av Japan, og Nederland prøvde i løpet av årene rett etter krigen å gjenvinne kontrollen. Dette klarte de ikke, og i 1949 oppnådde de indonesiske øyene uavhengighet som ny nasjon. Øst-Timor var derimot en portugisisk koloni frem til Indonesias invasjon. I følge internasjonale regler og lover regnes Portugal fortsatt som rettmessig suverenitetshaver, i og med at kolonien ikke var formelt avvirket før invasjonen. Noen få dager før Indonesia gikk inn i landet erklærte Øst-Timor seg uavhengig (28. november 1975).

Øya Timor er ca. 31 000 km², og av dette utgjør Øst-Timor omkring 15 000 km².¹⁰ Det går en fjellkjede tvers over øya. Denne fjellkjeden har vært bestemmende for livsvilkårene fordi den påvirker regn og vind og har gitt temmelig spesielle værforhold i området. Tørketiden der er den lengste i Sørøstasia. Sørkysten av øya Timor har to regntider, noe som gjør at man kan høste to ganger i året. Den nordlige delen av øya har derimot bare én regntid. Kaffe og sandeltre har tradisjonelt sett vært de viktigste salgsproduktene, men det har også blitt dyrket mais, ris, hvete, poteter og grønnsaker m.m. I tillegg har timoreserne holdt griser, sauer, geiter og bøfler.

Timor ble i førhistorisk tid befolket både fra øst (malayiske / indonesisk folkegrupper) og vest (melanesere). Arabiske, kinesiske, afrikanske og portugisiske innvandrere har kommet de seneste århundrene. Før Indonesia invaderte Øst-Timor, lå folketallet på et sted mellom 637 og 689 000¹¹. Østtimoreserne består av mange forskjellige etniske grupper, og det finnes

¹⁰ Disse tallene varierer. *The New Encyclopædia Britannica* har tallene 30,724 km² for hele øya og 14,874 km² for Øst-Timor (*The New Encyclopædia Britannica - Micropædia*, vol. 11:782). Vikør opererer med henholdsvis ca. 33,000 km² og 19,000 km² (Vikør, 1994). Oppslagsverket *The Far East and Australasia* bruker tallet 14,925 km² på Øst-Timor (*The Far East and Australasia* 1977-78:477).

¹¹ Tallene varierer alt etter hvilke kilder man bruker. I *The Far East and Australasia* anslås tallet til 636,553 i 1972 ('mid-year'). Det samme oppslagsverket viser også til FN's tall fra 1975 ('mid-year'). Dette anslaget ligger på 658,000 (*The Far East and Australasia* 1977-78:478). Vikør tror tallet lå på 689,000, noe han bygger på opplysninger fra den katolske kirke. Samtidig påpeker han at en offisiell folketelling kom på 650,000 (Vikør, 1994:9).

rundt 18 ulike språk. Det største språket er *tetun*, som er morsmål for halvparten av befolkningen og kontaktspråk for enda flere. De fleste østtimoreserne har holdt på sine tradisjonelle trosretninger. Før invasjonen var omtrent 1/3 av befolkningen katolikker.

Portugiserne kom til øya på 1500-tallet, og da var den delt inn i mange små kongedømmer. I lang tid før dette kom ofte kinesiske, arabiske og indiske handelsmenn på besøk. På 1600-tallet ble den portugisiske handelsdominansen i området truet av nederlandske interesser, og Timor ble gjenstand for en drakamp mellom de to kolonimaktene. I 1859 ble Portugal og Nederland enige om å dele øya mellom seg. Den vestlige delen ble nederlandsk koloni, mens Øst-Timor ble portugisisk (Vikør, 1994:9-10; *The New Encyclopædia Britannica - Micropædia*, vol. 11: 782).

2. 2 Konflikten mellom Øst-Timor og Indonesia

Kupp i Indonesia

Opptakten til den indonesiske okkupasjonen av Øst-Timor i 1975 finner vi om vi går litt tilbake i tid. I 1965 skjedde det et kupp i Indonesia som kommunistene fikk skylden for. I ettertid har det vist seg at kuppmakerne var folk i daværende president Sukarnos egne rekker, ledet av general Suharto (nåværende president og den som tok over tittelen etter Sukarno). Med kommunistene som syndebukker ble det gjennomført en massakre, der mellom en halv og én million kommunister, kommunist sympatisører og andre ble drept. Etter dette har Suharto sittet ved makten i militærregimet som styrer Indonesia (Allern, 1993:237-241; Vikør, 1994:13).

Indonesia har aldri tidligere gjort noe krav på Øst-Timor. Tvert i mot sa tidligere president i Indonesia, Sukarno, at de heller ikke ville komme til å gjøre krav på området. Også Suhartos utenriksminister, Adam Malik, har forsikret østtimoreserne om at deres rett til selvbestemmelse ville bli respektert. Dette løftet ga Malik på et møte han hadde med ASDT¹² i Jakarta 17. juni 1974, og det ble gitt i form av en skriftlig erklæring. Erklæringen gikk i hovedsak ut på at Indonesia, foruten å ville respektere østtimoresernes rett til å bestemme fremtiden sin selv, ikke hadde noe ønske om å utvide sine landområder. Okkupasjon av andre

¹² Senere FRETILIN, jfr. presentasjon av de ulike partiene på Øst-Timor nedenfor.

områder som ikke tilhørte dem, var det heller ikke interesse for. Malik fremhevet i erklæringen at de som i fremtiden skulle styre et uavhengig Øst-Timor, kunne vente seg en indonesisk regjering som ville fremme vennskap og samarbeid til beste for begge landene (Vikør, 1994:25).

Nellikrevolusjonen - avkolonisering

Indonesia krevde altså ikke makten over Øst-Timor etter Suhartos maktovertakelse av landet i 1965. Det skjedde ikke før Portugal begynte å slakke på båndene ca. 10 år senere.

Foranledningen for Portugals ønske om å trekke seg ut, var den såkalte Nellikrevolusjonen i Portugal. Caetano-diktaturet ble veltet av radikale krefter innen de militære styrkene, og folk krevde at man skulle kvitte seg med koloniene. Arbeidet med å gjøre Øst-Timor i stand til å greie seg på egenhånd var i gang, men av naturlige grunner tok dekoloniseringen sin tid. I denne perioden ble det etablert flere partier på øya, med ulike holdninger til hvordan Øst-Timors fremtid burde se ut.

Hva skulle skje med Øst-Timor nå? For første gang på flere hundre år sto østtimoreserne i den situasjonen at de, i alle fall delvis, kunne endre maktforholdene i landet og selv få mer å si over utviklingen. Men meningene var delte. Striden sto i hovedsak om hvorvidt Øst-Timor burde bli en selvstendig stat. Noen mente at det beste alternativet var å opprette en helt selvstendig stat, og at man dermed skulle frigjøre seg fra kolonimakten Portugal. Andre mente at man heller burde satse på å bli delvis selvstendig, og fortsette å ha forbindelse med Portugal. Dette viste seg å være uaktuelt, i og med at Portugal ville trekke seg helt ut av Øst-Timor. Ett syn, som hadde liten støtte i folket, var at området skulle integreres med Indonesia. Ideen om integrasjon med Indonesia kom i hovedsak fra indonesiske myndigheter og vestlige stormakter som hadde interesser i området. Disse statene hadde ingen tro på at et selvstendig Øst-Timor ville klare seg. De så for seg et maktvakum, og en innlemmelse i Indonesia, som den store og nære nabo, var det mest nærliggende. Indonesisk kontroll over området ble i tillegg sett på som en garanti for at Vestens interesser der ble ivaretatt (Vikør, 1994:24-29).

Partiene på Øst-Timor og deres holdning til områdets fremtid¹³

UDT (*União Democrática Timorense* ‘Den timoresiske demokratiske unionen’) var i utgangspunktet det største partiet. Partiet ble stiftet 11. mai 1974. UDT hadde som mål å skape et mer selvstendig Øst-Timor, men ønsket samtidig en fortsatt tilknytning til Portugal. Partiet kan karakteriseres som moderat høyreorientert, med vestlig kapitalisme som utviklingsideal. Medlemmene var stort sett rekruttert blant embetsmenn, kjøpmenn, plantasjeiere og tradisjonelle landsbyhøvdinger (liurai), og partiet besto hovedsakelig av folk fra mellomgenerasjonen og den eldre generasjon.

ASDT (*Associação Social Democrática Timor* ‘Timors sosial-demokratiske forening’) ble stiftet omtrent samtidig som UDT (20. mai 1974). Dette partiet var mer radikalt enn UDT, og basert på yngre krefter. Medlemmene var i stor grad offentlig ansatte, lærere, helsearbeidere og folk fra andre “mellomlagsgrupper”. ASDT ønsket å se Øst-Timor som en selvstendig stat og gikk inn for et system som lå nær det vesteuropeiske sosialdemokratiet. Senere på høsten 1974 gikk partiet over til å bli frigjøringsbevegelsen FRETILIN.

FRETILIN (*Frente Revolucionario do Timor Leste Independente* ‘Den revolusjonære fronten for et uavhengig Øst-Timor’) fikk et tilslag av nye grupper: hjemvendte studenter fra Lisboa og soldater fra Afrika. Disse virket radikaliserende på bevegelsen. José Ramos-Horta var blant de viktigste lederne. Ramos-Horta var tidligere journalist. Han var kritisk til kolonistyre og politisk inspirert av det nordiske sosialdemokratiet

APODETI (*Associação Popular Democrática Timorense* ‘Den timoresiske populære demokratiske foreningen’) gikk inn for en “integrasjon” med Indonesia. Partiet var støttet av islamske grupper av arabisk og indonesisk opphav. Partiet var avhengig av indonesisk støtte, i og med at østtimoreserne selv ikke sluttet seg til partiet i noen særlig grad. I hovedsak fungerte partiet som kanal for indonesisk propaganda¹⁴. En av de viktigste lederne i dette partiet, José Osorio Soares, er nå guvernør på Øst-Timor.

¹³ Jeg har i denne presentasjonen av partiene tatt utgangspunkt i Vikør (1994:15-18).

¹⁴ I følge Sigurd Allern var det det indonesiske konsulatet i Dili som sørget “...for å sponse en gruppe timoresere [...], som agiterte for integrasjon med Indonesia” (Allern, 1993:247).

Borgerkrig på Øst-Timor

Portugal slo i desember 1974 fast at de ikke ville fortsette å spille en rolle på Øst-Timor. I og med at alternativet med tilknytning til Portugal forsvant, stilte UDT seg på selvstendighetslinjen. Det ble inngått en koalisjon mellom UDT og FRETILIN (formelt inngått 20. januar 1975). APODETI holdt fast på sitt ønske om integrasjon med Indonesia. Ved valget i mars samme år gikk ca. halvparten av stemmene til hvert av de to partiene FRETILIN og UDT. Etter en del gnisninger i koalisjonen fikk FRETILIN mer støtte blant folket, og de moderate i begge partiene tapte terreng. FRETILIN ble etter hvert mer radikalisert, mens UDT hadde hemmelige kontakter med Jakarta. Indonesia lovt UDT at Øst-Timor, dersom landet gikk med på å la seg innlemme i Indonesia, skulle få indre selvstyre. FRETILIN ville fortsette samarbeidet mellom de to partiene, men UDT trakk seg ut.

Etter dette sammenbruddet i koalisjonen tok Portugal initiativ til en konferanse i Macao mellom den portugisiske regjeringen og partiene på Øst-Timor. Indonesia var invitert med observatørstatus. På grunn av dette nektet FRETILIN å delta på konferansen¹⁵. Konferansen ble holdt, til tross for at FRETILIN ikke møtte. Formålet var å finne ut av hva som skulle skje med Øst-Timor i fremtiden, og samtalene munnet ut i en avtale (Vikør, 1994:21-22). Avtalen tok for seg avkoloniseringsprosessen og hadde som mål at en valgt østtimoresisk nasjonalforsamling skulle bestemme landets fremtid. Valget skulle gjennomføres i oktober 1976, og to år etter skulle avkoloniseringen være fullført. Dette ble like etter vedtatt av Portugals nasjonalforsamling. Også FRETILIN godkjente avtalen.

Denne avtalen skulle vise seg aldri å bli satt i verk. Høsten 1975 tok nemlig UDT makten gjennom et kupp med støtte fra Indonesia. Dette førte til borgerkrig, og i tiden som fulgte utviklet forholdene seg på halvøya slik at Portugal prøvde å gripe inn. Portugisiske myndigheter skrev i et brev til FNs generalsekretær i slutten av august 1975 om den økende volden i området. På denne måten forsøkte Portugal å få det internasjonale samfunnet til å gripe inn. Deres utgangspunkt var at folkets ønsker var viktigst. I slutten av september var borgerkrigen, som kostet mellom 2000 og 3000 menneskeliv, over. Da hadde FRETILIN tatt over makten. Utover høsten prøvde FRETILIN å styre Øst-Timor. Denne oppgaven klarte de i

¹⁵ Det var uenighet internt i FRETILIN om denne avgjørelsen. Vikør skriver at "...Ramos-Horta (som prøvde å hindre det) seinare har karakterisert [handlingen] som ein tabbe "som eg aldri har kunna gi ei intelligent forklaring på"' (Vikør, 1994:22).

følge Vikør relativt bra, og de fikk også god oppslutning fra befolkningen (Vikør, 1994:23). I begynnelsen av november prøvde Portugal, i samarbeid med Indonesia, å løse opp i flokene. I forsøk på å få ro og fred på Øst-Timor, slik at folket fritt kunne bestemme sin fremtid, foreslo Indonesia og Portugal et møte mellom partiene i Australia i midten av måneden (*Yearbook of the United Nations* 1975:857). Dette møtet fant aldri sted. 28. november erklærte FRETILIN Øst-Timor for en uavhengig stat.

Invasjon og okkupasjon

Borgerkrigen på Øst-Timor høsten 1975 ble den direkte foranledningen til en indonesisk invasjon. 29. november (dagen etter FRETILINs uavhengighetserklæring) erklærte en koalisjon av APODETI, UDT og to mindre partier (MAC) Øst-Timor som en integrert del av Indonesia. Dette skjedde på Vest-Timor, og tilstede var Indonesias utenriksminister, Adam Malik. Malik fastslo her at våpen skulle taes i bruk, og under påskudd av å ville ta styring og hjelpe et folk som ikke greide det selv, skulle Indonesia ordne opp (Vikør, 1994:32). Under et besøk i Norge i 1976, uttalte Ramos-Horta (utenriksminister i Den demokratiske republikken Øst-Timor) at Indonesias egentlige motiver var økonomiske:

Det vi - og indoneserne - vet, er at det finnes rike olje- og gassforekomster utenfor Øst-Timor, forekomster som sammen med de rike fiskefeltene og landets fruktbarhet gjør det til [et] attraktivt økonomisk område. Dette er den egentlige årsak til Indonesias invasjon. Hvem tror at et fattig land frivillig påtar seg slike byrder Indonesia angivelig har vis-à-vis Øst-Timor (Allern, 1993:252-253).

Natt til 8. desember 1975, like etter at USAs president og utenriksminister hadde forlatt Indonesia etter et kort statsbesøk¹⁶, invaderte Suhartos menn Øst-Timor. I følge Vikør var invasjonen planlagt gjennomført mye tidligere. Allerede i februar 1975 ble en invasjon av området simulert på Sør-Sumatra, i en stor militærøvelse. Men på grunn av militære svakheter og usikkerhet rundt de internasjonale reaksjonene, ble disse planene først realisert i desember samme år (Vikør, 1994:29).

Østtimoreserne har i krigen mot Indonesia hatt liten tilgang på våpen og ammunisjon. Geriljabevegelsen tok over en del av våpnene Portugal etterlot seg, men har i motsetning til

¹⁶ En tjenestemann i amerikansk UD har beskrevet besøket som "...det anerkjennende "nikket"..." for invasjonen (Pilger, 1994:24).

Indonesia ikke fått militært materiell fra Vesten. Til tross for få folk og begrenset tilgang på våpen har FRETILINs militære avdeling (FALINTIL) til tider opprettholdt en motstandskraft indoneserne ikke hadde regnet med og hindret dem i å få full militær kontroll over Øst-Timor. Dette har de fått til ved hjelp av skjult lokal støtte og stadig reorganisering av styrkene.

Ca. 1/3 av befolkningen er enten drept eller har dødd av sykdom eller sult. Sykdom og sult har vært resultat av indonesernes stenging av grenser, stopp av hjelpesendinger, bosettingspolitikk, osv. Vitneprov fra timoresere som selv har vært til stede, uavhengige organisasjoners uttalelser og rapporter som er gitt ut, vitner om at østtimoreserne har vært utsatt for forsøk på utrydding. Ulike rapporter og vitneutsagn viser at hele eller deler av landsbyer er blitt slaktet ned. Kvinner er blitt voldtatt, og barn er blitt mishandlet og drept. James Dunn, tidligere australsk konsul i Dili, var den første som kom ut med en rapport om voldshandlingene i forbindelse med invasjonen og okkupasjonen. Han intervjuet en rekke flyktninger fra Øst-Timor i Portugal. De fleste han intervjuet var UDT-medlemmer som hadde rømt til Vest-Timor før invasjonen. Mellom 20 og 25 av intervjuobjektene hadde selv opplevd invasjonen. De fortalte om mødre som ble skutt foran øynene på sine barn og vilkårlige masse mord på både østtimoresere og kinesere¹⁷ (Vikør, 1994:33-34).

I forbindelse med massedrap i Lacluta i 1981 er det blitt anslått at 400-500 mennesker, mest kvinner og barn, ble drept. Et øyevitne fortalte om denne episoden til det australske senatet:

Indonesiske soldatar tok små ungar i beina og slengte dei rundt i lufta noen gonger og knuste hovuda deira mot ein stein. Det var ei kvinne som bad om å få overta eitt av barna etter at mora var drepen. Ein av soldatane gav henne lov til det, men like etter greip han småguten att og drap han. Det var ikkje så lurt av den stakkars kvinna å be om å få barnet, for ho vart òg drepen. Det var også ei anna som bad om å få eitt av barna [...] soldaten ville ikkje høre på bønnene hennes og drap det vesle barnet som ikkje hadde gjort noko gale, mens alle såg på. Så opna soldaten munnen, viste tennene i eit smil, og sa ei setning som vart rekna som ein del av Javas visdom: "Når du reinsar åkeren din, drep du ikkje alle slangane, både dei små og dei store?" (Vikør, 1994:67).

Også vestlige vitner har fortalt om sjokkerende opplevelser. Den amerikanske journalisten Alan Nairn og den britiske fotografen Stephen Cox var vitner til Santa Cruz-massakren i 1991. Nairn fortalte at han i et sammenstøt

¹⁷ Det har bodd en god del kinesere på øya, og de ble hardt behandlet av indoneserne de første dagene av okkupasjonen.

...stilte [seg] opp mellom soldatane og timoresarane [...]. Eg var overbevist om at den indonesiske styrken ikkje ville angripe når dei såg utlendingar her. [...] Med eitt sto vi ansikt til ansikt med dei og såg det umulige skje: Soldatane stilte seg opp midt imot mengda, løfta geværa, og begynte systematisk å skyte dei flyktande timoresarane (Vikør, 1994:94).

Selv om man ikke kan stole blindt på alle vitneutsagn fra krigshendelser som disse, er det påfallende hvor unisone de er. Blant uavhengige organisasjoner, den katolske kirke og øyenvitner (vestlige og timoresiske), er det forholdsvis stor enighet om hva som har skjedd i området. Det virker som om det kun er indonesiske myndigheter som forsøker å bestride de opplysningene som kommer frem. Samtidig er det anonyme kilder derfra som bekrefter påstandene mot det indonesiske regimet.

Ikke bare har indonesiske soldater tatt livet av mange. I følge Matthew Jardine driver indonesiske myndigheter en 'indoneseringspolitikk' på Øst-Timor (Jardine, 1995:57). Dette foregår på tre plan: Østtimoreserne er blitt *fysisk kontrollert* ved at de har vært tvunget til å bo i egne avgrensede områder. Gjennom sterke restriksjoner på matproduksjonen er østtimoresernes livsgrunnlag ødelagt, i tillegg til at disse restriksjonene har forårsaket sultkatastrofer hvor mange har dødd. Indonesiske myndigheter har også tvangsflyttet indonesere (gjerne fattige) fra overbefolkede områder som Java og Bali til Øst-Timor. Andre indonesere er blitt oppfordret til å flytte dit. Samtidig har de gjennomført massesterilisering av østtimoresiske kvinner, både tvungen og 'frivillig'. Mange kvinner er også blitt steriliserte uten å få vite det. Vikør skriver at det i 1985 ble fremlagt et familieplanleggingsprogram som fikk støtte fra Verdensbanken. I dette programmet inngikk det blant annet at det skulle gjennomføres barnebegrensning for 95 000 timoresiske kvinner, samtidig som 6800 skulle flyttes til Øst-Timor fra Java og Bali (Vikør, 1994:71).

Ved å opprette handelsmonopol for det indonesiske militærvesen og næringsliv, kontrolleres øya også *økonomisk*. Timoreserne får lave priser for det de produserer, og de får ikke kompensasjon for det de blir fratatt, for eksempel eiendom.

Utdanningssystemet er også med på å 'indonesere' samfunnet. Indonesisk (Bahasa Indonesia) er eneste lovlige språk i skolen. Informasjon om Øst-Timor må samsvare med offisielle indonesiske synspunkt, og elevene må lære utenat særpregede indonesiske nasjonale symbol.

Til tross for satsing på utdanning, ble analfabetismen på Øst-Timor beregnet til 92% i 1989 (Jardine, 1995:62). I følge Jardine skyldes dette sannsynligvis både motstand i befolkningen mot denne politikken og selve innholdet i indonesernes utdanningspolitikk.

I følge Jardine er denne politikken ‘rasistisk og misjonerende’. En tidligere indonesisk militær sjef har beskrevet deres målsetning slik: “It is the new Indonesian civilization we are bringing. And it is not easy to civilize backward people” (Jardine, 1995:57). Det er ingen tvil om at denne politikken vil føre til “utvanning” av befolkningen. At det nå vokser opp en generasjon av timoresere som har levd under slike forhold hele sitt liv, vil prege samfunnet, også om en løsning på konflikten oppnås.

Til tross for denne ‘indoneseringspolitikken’, vil ikke østtimoreserne overgi seg. Både språklige og religiøse symboler blir benyttet i protest mot indonesernes maktovertakelse. Den katolske kirkens bufferfunksjon har fått mange til å konvertere. Nå er over 90 % av østtimoreserne katolikker. Kontaktspråket tetun er gjort til nasjonalspråk for å markere motstand mot indonesisk som offisielt språk. Mange lærer seg portugisisk og engelsk som protest og for å kunne kommunisere med omverdenen. Folket bruker betegnelsen maubere på seg selv. Opprinnelig var dette portugisernes navn på østtimoreserne.

Man skulle tro at hendelsene i dette området skulle være godt nyhetsstoff. Konflikten er dramatisk, og det er mye man som nyhetsjournalist kan gripe fatt i. Tilsvarende hendelser under Golfkrigen viste at mediene er interessert i å dekke stormakters overgrep mot små nasjoner. Slik har det ikke vært i denne saken. Mediene ser ut til å ha glemt Øst-Timor, noe jeg skal prøve å vise i neste underkapittel.

2. 3 Den glemte konflikten

Det er ikkje uvanleg at bøker og artiklar om konflikten på Aust-Timor inneheld ordet “glømt”. Denne “glømsla” har vore konstant gjennom nesten heile den tida konflikten har vart - ei tid som elles har vore prega av ei rivande utvikling på menneskerettsområdet. Men Aust-Timor er eitt av dei områda i verda der både folkerett og individuelle menneskerettar har vorte grovast krenka - og “glømsla” er berre tilsynelatande: Alle vesentlege fakta om det som er skjedd der, er fullt tilgjengelege, sjølv om det også er store mørketal. Det er komme ein omfattande

litteratur om heile konflikten. Men all dokumentasjonen har falle på steingrunn (Vikør, 1994:5).

Sitatet over er hentet fra Lars S. Vikørs bok om Øst-Timor. Han er en av Norges fremste kjennere på området, og i likhet med flere andre som har arbeidet med denne konflikten, karakteriserer han Øst-Timor som en glemt konflikt.

Sigurd Allern skriver i sin bok *Kildenes makt* at “Øst-Timor ble en ikke-sak...” (Allern, 1993:250). Allern beskriver pressedeckningen i amerikansk og annen vestlig presse som “forholdsvis stor” rett før invasjonen i 1975. Mediedeckningen var da i hovedsak knyttet til revolusjonen i Portugal og fremtiden for portugisiske kolonier. Da Indonesia tok kontroll over området, dabbet interessen av. Den minkende interessen hadde, i følge Allern, sammenheng med stormaktenes nedtoning av konflikten (Allern, 1993:250). Noam Chomsky har studert den amerikanske (og kanadiske) pressedeckningen. Han trekker frem det samme som Allern, og legger til at når Indonesias nedslakting virkelig var blitt folkemord rundt 1978, var pressedeckningen lik null. I 1990 fikk Øst-Timor igjen litt dekning, i forbindelse med Iraks invasjon av Kuwait. I følge Chomsky kom saken da opp på grunn av forskjellsbehandlingen av de to forholdsvis like konfliktene. Han skriver at mye oppfinnsomhet ble brukt “...in explaining that the distinction did not lie in the locus of power and profit, but in some more subtle quality that preserves Anglo-American virtue” (Jardine, 1995:11-12). Også i 1991 fikk konflikten et oppsving i pressen. Da ble Santa Cruz-massakren kjent for omverdenen.

Allern har tatt for seg tre norske medier - Arbeiderbladet, Aftenposten og NRK Fjernsynet - og karakteriserer tendensen i deres dekning på samme måte. Han fant at Arbeiderbladet i perioden desember 1975 til utgangen av 1985 i alt hadde 22 artikler med omtale av okkupasjonen av Øst-Timor. Aftenposten hadde 35 artikler fra desember 1975 til utgangen av 1990. I NRK Fjernsynet fant han kun to reportasjer. Konklusjonene hans viser altså liten dekning målt i antall artikler / reportasjer, men også målt i artiklenes omfang. Allern påpeker også andre svakheter ved dekingen i disse mediene. Blant annet sier han at de har tonet ned konfliktens omfang. Aftenposten skriver for eksempel om “titusener” av ofre. Dette strider mot “...alle tilgjengelige opplysninger...” (Allern, 1993:250-252). Han påpeker en god del vage utsagn og mer eller mindre direkte feilinformasjon.

Yannis Tavridis¹⁸ har undersøkt mediedekningen av Øst-Timor i flere norske aviser og NTB-meldinger. Tavridis har samlet alle meldingene NTB sendte ut om Øst-Timor fra sommeren 1975 til våren 1991. Det viste seg å være 17 meldinger, hvorav en av dem er en korrigeret versjon av en annen melding. Av disse omhandler ingen invasjonen av Øst-Timor, og bare to tar for seg okkupasjonen. De fleste melder om borgerkrig i området (til sammen 7 + den ene som er en korreksjon). Ellers tar fire for seg pavens besøk på øya i 1989, to handler om sult og sykdom, og en viser til en Amnestyrapport om forholdene. Tavridis peker på at ingen av meldingene tar for seg de resolusjoner FNs sikkerhetsråd vedtok rett etter invasjonen (Tavridis, 1991:9-10).

I likhet med Allern mener Tavridis at mediedekningen har vært mangelfull. NTB unnlot å rapportere om invasjonen og FNs resolusjoner da de var aktuelle. NTB meldte om dette i etterkant og da med mildere språkbruk, som 'intervensjon', 'annektering', 'innlemmelse', 'innmarsj' og en sjelden gang 'okkupasjon'.

Videre skriver Tavridis:

De vestlige våpenleveransene til Indonesia, fredsforhandlingene i 1983, demonstrasjonene under pavens besøk [og] avtalen om Timor Gap¹⁹ er aspekter som aldri blir nevnt i NTBs meldinger... (Tavridis, 1991:10).

Han peker også på at meldingene stort sett er korte,

...bare to av dem overgår femti linjer. Når de også forekommer så sjelden, klarer de ikke å gjen[...]gi nok bakgrunns-informasjon på enhver melding så at den kan settes i perspektiv og dermed bli forstått (Tavridis, 1991:10).

Tavridis har også tatt for seg fire aviser i perioden 1980 - 1990. De avisene han har gått gjennom er Dagbladet, Verdens Gang, Bergens Tidende og Aftenposten. I dette materialet²⁰ fant han til sammen 14 artikler om Øst-Timor. I fem av disse artiklene dreier temaet seg om okkupasjonen og bakgrunn for konflikten, fire handler om Amnestyrapporten og de resterende

¹⁸ Tavridis har vært svært aktiv i solidaritetsarbeid for Øst-Timor, gjennom Studentenes og akademikernes internasjonale hjelpefond (SAIH).

¹⁹ Dette dreier seg om en oljeutvinningsavtale som ble inngått mellom Australia og Indonesia i desember 1989. Avtalen handler om "[olje-]leting i Timor-stredet mellom Timor og Australias North Territory. Området som avtalen omfatter, skal deles inn i tre soner, en administrert av Australia, én av Indonesia og én i fellesskap. Oljereservene er anslått til 5-7 milliarder fat av nederlandske oljeinteresser" (Allern, 1993:253).

²⁰ Han viser til at det kan ha vært noen kortere meldinger som ikke er blitt arkivert.

fem tar for seg appell om hjelp, sult, pavens besøk, natur / turisme og en østtimoresers asylsøknad til Norge. Fem av artiklene er egenprodusert stoff, laget av en journalist etter et besøk på Øst-Timor (i realiteten er dette tre artikler, hvor noen er trykt i to aviser). Om avisdekningen i denne perioden skriver Tavridis:

Som helhet gir avisartiklene et litt mer nyansert bilde av forholdene på Timor. Fire av dem refererer til FNs fordømmelse av Indonesia. Den norske regjeringens stilling i FN blir nevnt to ganger; Norges bidrag til utsettelse av diskusjonen i FNs generalforsamling i 1983, da man fryktet at et nødvendig flertall for Øst-Timor ikke ville oppnås, karakteriseres som positivt. Allikevel blir det ikke kommentert at Norge alltid har avholdt [seg] fra å stemme. To artikler (VG - Dagbladet) informerer om de vestlige våpenleveransene til Indonesia, men gjør ikke noe stort poeng ut av det (Tavridis, 1991:12).

Likevel viser det seg at det har vært en oppgang de aller siste årene. Antallet NTB-meldinger lå for eksempel i årene 1985-90 på ca. to meldinger pr. år i gjennomsnitt. I 1991-93 var gjennomsnittet økt til 14 pr. år. I 1994-95 var tallet atskillig høyere, i overkant av 46 meldinger pr. år (se vedlegg A). Økningen kan ha sammenheng med at kjente personer, som Morten Harket, engasjerte seg i konflikten, og at Paven besøkte området. Størst innflytelse har nok det faktum at vestlige vitner filmet Santa Cruz-massakeren i 1991, der indonesiske soldater drepte rundt 200 fredelige østtimoresere i forbindelse med en gravferd. Det var først da disse bildene kom frem i mediene, at man for alvor begynte å se nærmere på konflikten. I 1996 skjøt naturligvis antallet meldinger i været etter at det ble kjent at Nobels Fredspris skulle gå til Belo og Ramos-Horta. Av 203 meldinger totalt dette året, kom 185 etter kunngjøringen av fredsprisen.

Den 'manglende' mediedekningen må settes i en sammenheng, og her kan Golfkonflikten tjene som sammenligningsgrunnlag. De to konfliktene har mange likhetstrekk: Både Kuwait og Øst-Timor er små stater som er blitt invadert, og prøvd innlemmet, av en stor og mektig nabo. Under invasjonene ble det i begge tilfeller brukt store militære styrker, og motstand ble slått hardt ned. FN fordømte både Irak og Indonesia for deres handlinger og krevde full tilbaketrekning. I begge tilfellene har Amnesty International offentliggjort rapporter som beviser at okkupasjonsmaktene har begått grove brudd på menneskerettighetene. Sist, men ikke minst, har begge områdene ressurser som deres mektige naboer og vestlige land er interessert i, blant annet olje.

Kuwait hadde til forskjell fra Øst-Timor status som uavhengig stat, men Øst-Timor var inne i en prosess som hadde selvstendighet som et realistisk alternativ.

Det er imidlertid en stor forskjell mellom Golfkrigen og krigen mellom Øst-Timor og Indonesia, og det er i Vestens holdning til den angripende stormakten. Vesten har økonomiske og strategiske interesser i begge områdene, men mens invasjonen i Kuwait var et angrep på disse vestlige interessene, styrket invasjonen av Øst-Timor Vestens interesser.

Noe av forklaringen på forskjellen i mediedekning av disse sakene kan altså ligge i økonomiske og politiske interesser hos de involverte stormaktene. Nedenfor skal vi se nærmere på hva slags interesser som har gjort seg gjeldende i konflikten Øst-Timor. Vi skal videre se på hvordan Australia og Vesten har forholdt seg til spørsmålet, og hva som har skjedd i FN.

2. 4 De involverte stormaktsinteressene

Australia og vestlige land som USA og Storbritannia har hatt sterke økonomiske og politiske interesser i området rundt Øst-Timor. Disse interessene har preget disse landenes holdning til og politiske håndtering av konflikten, noe jeg kommer tilbake til. USA og Australia så ikke for seg at Øst-Timor skulle greie seg som en selvstendig nasjon etter separasjonen fra Portugal. I redsel for at venstreorienterte krefter skulle få innpass i området, så disse landene seg best tjent med indonesisk kontroll.

I boken *Aust-Timor - ein nasjon under jernhælen* legger Vikør særlig vekt på to faktorer som var viktige for Vesten, jfr. at invasjonen var klarert med USA og andre stormakter: For det første er det i havet utenfor Øst-Timor (også kalt 'Timor Gap') store forekomster av olje. Dette havområdet er senere blitt omtalt som fremtidens 'Persiske Gulf'. Spesielt australske myndigheter var opptatt av å få del i disse ressursene. Dersom et svakt Øst-Timor skulle havne i feil hender, var sjansene for dette små. En mente at indoneserne ville være mer åpne for å handle med Vesten.

I ettertid (1989) har Australia og Indonesia undertegnet en avtale om fordeling og utnyttning av 'Timor Gap'. Denne avtalen strider mot internasjonal lov, i og med at verdenssamfunnet ikke

har anerkjent Indonesias innlemmelse av Øst-Timor. Portugal, som formelt er rettmessig suverenitetshaver for Øst-Timor, har protestert mot avtalen. I 1991 stevnet Portugal Australia inn for den Internasjonale domstolen i Haag, men saken ble avvist i 1995 (*The Europa World Year book* 1996:2612). Australia er forøvrig det eneste landet som formelt har anerkjent Indonesias okkupasjon.

For det andre var man redd for at et svakt, selvstendig Øst-Timor skulle skape maktkamp i området. Både i Indonesia, Australia og USA fryktet man et venstreorientert regime på Øst-Timor. USA var særlig opptatt av å sikre kontrollen over området. Etter nederlaget i Kampuchea og Vietnam like før, var det særdeles nødvendig for USA å opprettholde kontakt med land som Indonesia. Det var i denne sammenhengen viktig å holde orden på grensene rundt Øst-Timor, blant annet fordi området er strategisk viktig som innfartsåre til Indonesia. USA ville ikke risikere at fiendtlige makter skulle få innpass i dette området. Mellom to sund i havområdet nord for Øst-Timor var det mulig å føre ubåter med atomvåpen uten å bli oppdaget (til tross for avansert peileutstyr på 70-tallet). Det fantes andre områder utenfor Indonesia som også var egnet til dette, men ikke uten at en slik operasjon ville ta lenger tid. Vikør fremstiller USAs strategiske interesser slik:

I ein muleg konflikt med Sovjetunionen var det altså vitalt for USA å ha full kontroll med desse sunda, dvs. at USA-fiendslege regime i dette området ikkje på noen måte kunne tålas. Den einaste heilt sikre garantien for USAs interesser var ei indonesisk overtaking av Aust-Timor (Vikør, 1994:26-27).

Noam Chomsky mener at Vestens støtte til Indonesias kriminelle og folkerettsstridige handlinger gikk langt utover olje- og forsvarsinteresser. Om dette skriver han at “Indonesia has been an honored ally ever since General Suharto came to power in 1965...”. I forbindelse med massakrene som da fant sted skrev amerikansk presse om ‘gode nyheter’ og ‘glimt av lys’ i Asia.

Not only did the welcome bloodbath destroy the only mass-based political party in Indonesia, but it opened the rich resources of the country to Western exploitation and even justified the American war in Vietnam, which “provided a shield for the sharp reversal of Indonesia’s shift toward communism,”... (Jardine, 1995:9).

Indonesia er i dag en nasjon i sterk økonomisk vekst og er dermed interessant som investeringsmarked for Vesten. Også for Norge er Indonesia et svært interessant marked, og vi har sett en betydelig økning i handelen med Indonesia de siste årene. I 1995 reiste Gro Harlem Brundtland på offisielt besøk til landet, sammen med en gruppe representanter for norsk næringsliv. I midten av oktober 1996 deltok nærings- og energiminister Stoltenberg og norske næringslivstopper på et norsk-indonesisk næringslivsseminar i Jakarta. Seminaret tok for seg forskning og teknologi for bærekraftig utvikling og var ment å fungere som 'døråpner' for norske bedrifter inn til dette store markedet. Høsten 1996 var omtrent 50 norske bedrifter i virksomhet i Indonesia. Blant disse er storbedrifter som Dyno Industrier, Saga Petroleum, ABB Nera og Jotun. Vestens mulighet til å investere og tjene penger i dette området ser ut til å være viktigere enn at menneskerettighetene også skal gjelde for Øst-Timor.

2. 5 Den politiske håndteringen av invasjonen / okkupasjonen

Den amerikanske presidenten, Gerald Ford, og hans utenriksminister, Henry Kissinger, forlot Indonesia 7. desember 1975. Like etter stormet indonesiske tropper Øst-Timor sjøveien, luftveien og med bakketropper over grensen fra Vest-Timor. USA og Australia ga i hemmelige møter med diplomater og med Suharto, klarsignal til indonesiske myndigheter om at de kunne gjøre som de ville i forhold til Øst-Timor. USA og Australia gjorde ingenting for å hindre en invasjon, selv om de kjente til invasjonsplanene og omfanget av dem. Begge landene ga uttrykk for at det helst burde foregå i lovlige og fredelige former, men at indonesisk maktovertakelse var nødvendig uansett. Etter hvert gjorde de det stadig klarere at de ville forholde seg passivt til indonesiske fremstøt. Også Storbritannia og Portugal viste en defensiv holdning til Indonesias planer (Vikør, 1994:28-31; Allern, 1993:249). USA, Australia og flere vesteuropeiske land har direkte støttet Indonesia gjennom store økonomiske hjelpepakker, våpensalg.²¹ og opptrening av militært personell. Man har også vært klar over at dette skulle brukes mot østtimoreserne.

Også på andre måter har disse mektige landene opptrådt som støttespillere for Indonesia. Australske myndigheter har for eksempel hindret FRETILIN i å oppnå radiokontakt med den nordlige delen av Australia, den eneste måten de kunne nå omverdenen.

Sist, men ikke minst, har flere av de nevnte landene bevisst prøvd å holde FNs interesse vekke fra området. Tidligere FN-ambassadør Daniel Patrick Moynihan har i sine memoarer skrevet at USA ønsket at Indonesia skulle få full kontroll med Øst-Timor, og at det derfor ble gitt klarsignal for invasjon av området. Samtidig ønsket USA at FN skulle opptre ineffektivt i sitt arbeid med saken. Den som skulle sørge for det, var Moynihan selv. Han synes selv at han fullførte jobben "...with no inconsiderable success" (Jardine, 1995:10). På denne måten prøver altså mektige land å påvirke internasjonale organ i samsvar med egne økonomiske interesser. Dette skjer til tross for at det er stikk i strid med disse organenes retningslinjer og det internasjonale lovverkets intensjoner. Den britiske ambassaden (i likhet med blant andre Australia) støttet passivt opp om dette:

“Certainly as seen from here, it is in Britain’s interest that Indonesia should absorb the territory as soon as and as unobtrusively as possible; and that if it comes to the crunch and there is a row in the United Nations, we should keep our heads down and avoid siding against Indonesian government” (Jardine, 1995:8).

Generalforsamlingen i FN behandlet i årene 1975-1982 resolusjoner som i hovedsak fordømte Indonesias invasjon, reiste krav om tilbaketrekking og støttet østtimoresernes rett til selvbestemmelse. Resolusjonene har stort sett vært fremmet av stater i Afrika, Latin-Amerika og Karibien, stater som selv tidligere har vært kolonier. Et unntak er Portugal, som var med på å fremme resolusjonen i 1982. Under avstemningen i 1975 ble en slik resolusjon vedtatt med 72 stemmer. 10 stemte mot og 43 avholdt seg fra å stemme. I årene som fulgte ble støtten gradvis mindre, og motstanden mot forslaget økte. Ved avstemningen i 1982 var tallene henholdsvis 50-46-50. I frykt for at resolusjonen skulle bli nedstemt, valgte man derfor å utsette videre avstemning. Norge har stemt avholdende i denne saken i alle år²², sammen med de fleste andre vestlige land, blant andre Danmark, Frankrike, Tyskland, Nederland og Storbritannia. Portugal, Sverige og Island har hele tiden stemt for resolusjonene, mens USA (som stemte avholdende i -75) og Australia (som stemte for i -75 og avholdende i -76) har stemt mot. I FNs Sikkerhetsråd ble derimot en resolusjon som fordømte invasjonen og okkupasjonen og støttet østtimoresernes selvbestemmelsesrett, enstemmig vedtatt i 1975. Året

²¹ John Pilger skriver: “I følge Senteret for Forsvarsinformasjon i Washington, kunne den øst-timoresiske motstandsbevegelsen FRETILIN ha slått tilbake det indonesiske angrepet, hvis det ikke hadde vært for vestlige forsyninger av våpen til Indonesia” (Pilger, 1994:25).

etter ble en lignende resolusjon også vedtatt, men da stemte Japan og USA avholdende. I følge José Ramos-Horta, som har fungert som FRETILINs FN-representant, kan stemmeforskjellene i Generalforsamlingen og Sikkerhetsrådet forklares med at permanente medlemmer av Sikkerhetsrådet ikke kunne avholde seg fra å stemme i en sak som gjaldt åpenbar militær aggresjon, og som involverte allierte Portugal, spesielt siden Sikkerhetsrådet er mer 'synlig' enn Generalforsamlingen. Jardine oppsummerer dette:

In other words, the West's affirmative vote was more an attempt to save face than a condemnation of the invasion, and the earlier vote in the General Assembly more closely represented their position (Jardine, 1995:36).

Den norske FN-ambassadøren, Tom Vraalsen, var tidlig på 80-tallet aktivt med på å fjerne Øst-Timor fra FNs dagsorden. Han forklarte i 1983 hvorfor Norge avholdt seg fra å stemme når FN tok opp spørsmålet:

Norge har tatt avstand fra den militære intervensjonen på øya, men resolusjonene i FN har vært slik formulert at de har gitt oss valget mellom enten de facto å godkjenne innlemmelsen i Indonesia, eller gi støtte til motstandsbevegelsen FRETILIN. Vi har derfor valgt ikke å stemme... (Allern, 1993:250).

Norge har likevel ved flere anledninger i praksis støttet Indonesias okkupasjon av Øst-Timor. I 1991 fikk kartoppmålingsfirmaet Blom 66 millioner kroner i støtte fra Norad og UD til et prosjekt firmaet skulle utføre for indonesiske myndigheter. Prosjektet innebar en kartlegging som inkluderte Øst-Timor i staten Indonesia, det vil si en indirekte anerkjennelse av okkupasjonen. I november 1991 var daværende nærings- og industriminister Finn Kristensen på besøk i Indonesia. Under dette besøket undertegnet han en avtale for gjensidig fremme og beskyttelse av investeringer, som omfattet "republikken Indonesias territorium, slik det er definert i indonesisk lov"²³. Dette kan tolkes som en direkte anerkjennelse av okkupasjonen. Denne avtalen ble underskrevet mindre enn 14 dager etter Santa Cruz-massakren i Dili.²⁴

²² I 1976 stemte Norge for, men ga umiddelbart etter avstemningen beskjed (sammen med tre andre land) om at de hadde ment å stemme avholdende (*Yearbook of the United Nations* 1976:754).

²³ Formuleringen "...slik det er definert i indonesisk lov", sto kun i den engelske utgaven av avtalen, men det er denne utgaven som er juridisk gyldig (NTB-melding 23/10-96, "Har Norge godtatt indonesisk overhøyhet over Øst-Timor?").

²⁴ NTB-melding 11/10-96, "Norges vanskelige forhold til Indonesia"

Norges rolle i forhold til Indonesia, politisk og næringslivsmessig, er under debatt. Særlig etter utdelingen av Nobels fredspris til Belo og Ramos-Horta har debatten om handel med regimer som Indonesia tatt seg opp. Norges og andre lands dobbelthet i denne konflikten er blitt kritisert av Amnesty International:

....under et innlegg i FNs komite for avkolonialisering i 1994 anklaget [Amnesty International] FNs medlemsland for å prioritere økonomisk samarbeid framfor menneskerettighetene i Indonesia.²⁵

I etterkant av fredsprisutdelingen i 1996 har den ene av vinnerne, Jose Ramos-Horta, rettet hard kritikk mot Sveriges gjenopptatte våpensalg til Indonesia. I følge svensk TV hadde nåværende bistandsminister tidligere lovet at "...[det sosialdemokratiske] partiet ikke ville godta salg av våpen til Indonesia så lenge Øst-Timor var okkupert og fortsatte overgrepene mot befolkningen der".²⁶ Dette løftet ble gitt mens partiet ikke var i regjeringsposisjon. Likevel godkjente den sosialdemokratiske regjeringen våpensalg til Jakarta i april 1996.

Den internasjonale håndteringen av konflikten på Øst-Timor har altså ikke gått i østtimoresernes favør, selv om det i den senere tid ser ut til å ha skjedd en utvikling i positiv retning. Vestlige land har økt sin diplomatiske aktivitet i forhold til Øst-Timor-saken, og det har vært holdt samtaler mellom Indonesia og Portugal i FN-regi. I disse samtalene har også østtimoresere, uavhengig av Jakarta, vært konsultert (Jardine, 1995:69).

2. 6 Oppsummering

Vestens økonomiske og strategiske interesser i området rundt Øst-Timor ser ut til å spille en vesentlig rolle, ikke bare i forhold til hvordan en skal takle denne konflikten politisk, men også til hvordan mediene dekker den. Er dette noe som gjelder generelt i mediedekning av krig? Konflikten på Øst-Timor og mediedekningen av denne konflikten må settes inn i en videre kontekst i forhold til krig og mediedekning generelt. På denne måten kan vi finne ut om mediebehandlingen føyer seg inn i et mønster, eller om den skiller seg ut fra annen utenriksdekning. Jeg vil i neste kapittel trekke linjer til andre kriger og se Øst-Timor i forhold til disse.

²⁵ NTB-melding 11/10-96, "Glede over fredspris til øst-timoresere"

²⁶ NTB-melding 13/10-96, "Fredsprisvinner kritiserer svensk våpensalg til Indonesia"

Vi skal også ta for oss teorier om mediedekning. Ulike teoretiske bidrag med det siktemålet å belyse de spørsmålene som ble stilt innledningsvis om utenriksdekningen vil bli vurderte. Teoriene har forskjellig ståsted i spørsmålet om det er strukturelle faktorer av den typen vi nå har gått gjennom, eller mer aktørbaserte faktorer som kan forklare ulikhetene i mediedekningen. For å kunne belyse de problemstillingene som er reist, vil det bli behov for å trekke inn begge disse forklaringsmåtene.

3. Mediedekning av krig

Menneskene skaper sin egen historie, men de skaper den ikke etter eget godtykke, ikke under forhold det selv har valgt, men under forhold som er umiddelbart gitt og overlevert.
(Marx, 1970)

Dette kapitlet vil ta for seg mediedekningen av konflikten på Øst-Timor, sammenlignet med deknningen av andre kriger og konflikter. Ved å trekke linjer til andre sammenlignbare forhold, og på den måten sette Øst-Timor inn i en videre kontekst, vil vi kunne si noe mer generelt om mediedekning i krigssituasjoner. Kapitlet presenterer også noen teoretiske bidrag som prøver å forklare hva som påvirker nyhetsproduksjon. Disse teoriene fremtrer med ulike syn på hvilke faktorer som i hovedsak er bestemmende for arbeidet med og utformingen av nyheter, om det er strukturelle forhold som i hovedsak kan forklare mediedekningen eller om forklaringer primært må søkes i journalistenes praksis. Vi vil i tillegg gå litt inn på Giddens' struktureringsteori som prøver å forene disse to forklaringslogiske motpolene. Avslutningsvis vil det bli gjort rede for det teoretiske grunnlaget som anvendes i analysen i kapittel 5.

3. 1 Refleksjoner om krig, politikk og mediedekning

Det vestlige propagandasystem

I introduksjonskapitlet ble det satt opp en kontrast mellom mediedekningen av konflikten på Øst-Timor og av Golfkrigen. Torben Retbøll har sammenlignet konflikten på Øst-Timor med hendelser i et annet land, Kampuchea. Slik forsvarer han denne sammenligningen:

Der er oplagte fællestræk: For det første ligger begge lande i Asien. For det andet var de begge sterkt isolerede fra omverdenen (det gælder stadig Østtimor). For det tredje fandt begivenhederne sted på samme tid. Men hvor Kampuchea fik en massiv dækning koblet med en klar fordømmelse, blev Østtimor stort set ignoreret. Og når det *blev* omtalt, skete det som regel med forståelse for de indonesiske synspunkter (Retbøll, 1986:205).

I følge Retbøll var mye av dokumentasjonen som ble brukt i forbindelse med dekningen av Kampuchea tvilsom. Dokumentasjonen av hendelsene på Øst-Timor var minst like god, men ble likevel ikke rapportert i samme grad. Til tross for at overgrepene i Kampuchea ble fordømt, ble det skapt en myte om at Pol Pots gjerninger var gjenstand for taushet og lite protest.

Retbøll har også undersøkt mediedekningen av andre konflikter (Retbøll, 1986:206-209). Han påpeker lignende ulikheter i dekningen av Cuba og Haiti. Også forholdene rundt fagforeningsledere i Polen og Brasil og samfunnskritikere i Sovjet og Uruguay har vært gjenstand for skjev mediedekning, i følge Retbøll. Alle disse 'konfliktparene' utspiller seg i omtrent samme tidsrom, og konfliktene ligner på hverandre. Som vi skal se, er det likevel store forskjeller i mediedekningen av dem:

Konfliktene på Cuba og Haiti er nokså like. Begge landene ligger i Latin-Amerika, og regjeringene i begge land kom til makten på slutten av 50-tallet. Organisert motstand har ikke vært tolerert noen av stedene, og politiske fanger har vært henrettet eller fengslet uten siktelse eller dom. Amnesty International har skrevet rapporter om begge landene. Likevel er disse konfliktene behandlet ulikt i mediene. Hendelser på Haiti er i stor grad blitt ignorert, mens Cuba har fått mye og negativ omtale. Som eksempel på denne forskjellen viser Retbøll til to politiske fanger, en i hvert land, som begge ble sluppet løs høsten 1982. Mens det kun sto et par linjer eller ingenting om den haitiske fangen, fikk den kubanske mye og sympatipreget dekning i mediene.

Også i de to neste sakene Retbøll sammenligner, er det klare likhetstrekk. Både polske Lech Walesa og brasilianske Lula (Luís Inácio da Silva) ble utsatt for negative reaksjoner fra sine myndigheter på grunn av sine aktiviteter som fagforeningsledere tidlig på 80-tallet. Walesa ble internert og forhindret i å ta i mot Nobels Fredspris. Lula er det, i motsetning til Walesa, få i Vesten som kjenner til. Han ble idømt fengsel for 'sivil ulydighet' og 'undergravende propaganda'. Senere ble dommen omstøtt. Tross likhetene mellom Walesa og Lula, ble de behandlet ulikt i mediene. En undersøkelse av New York Times viser at det i perioden 1976-81 var tre omtaler av Lula og 81 av Walesa.

Den russiske fysikeren Andrej Sakharov og den uruguayanske matematikeren José Luis Massera har fått nær identiske reaksjoner på utspill mot sine myndigheter. Sakharov ble i 1980 forvist til Gorkij og dermed avskåret fra kontakt med utlendinger. Han har sultestreiket i protest mot myndighetene. I likhet med Walesa har han fått Nobels fredspris uten å kunne ta i mot den selv. Dette er kjent stoff i Vesten. Masseras skjebne er derimot ukjent. Han har vært medlem av det kommunistiske partiet og var tidligere parlamentsmedlem. I 1975 ble han arrestert. Han ble idømt 20 års fengsel og er blitt utsatt for tortur. Begrunnelsen for dommen var at han hadde tilhørt en 'undergravende organisasjon'. Også hans familiemedlemmer er blitt arrestert og torturert. Den omtalte undersøkelsen av New York Times 1976-81 viste at Massera ble nevnt fem ganger, mens Sakharov ble omtalt 223 ganger.

Hvordan kan denne forskjellen forklares? Det klareste fellestrekket mellom disse konfliktene er at de landene som er blitt lite dekket, har nær forbindelse til Vestens stormakter. De er antikommunistiske og gjerne proamerikanske. Landene som har fått omfattende og negativ dekning, har hatt kommunistiske og gjerne prosovjetiske forbindelser. Dekningen har vært negativ til tross for at sosiale og helsemessige forhold ofte har vært bedre i disse landene enn i de provestlige. Forskjellen i mediebehandling er tydelig, selv om overgrepene ikke har vært mer omfattende i de 'kommunistiske' statene.

I dette materialet finner Retbøll et helt klart mønster som han kaller 'det vestlige propagandasystem'²⁷. I dette systemet er det en østlig og en vestlig blokk. I den østlige finner vi Kampuchea, Cuba, Polen og Sovjet. Disse landene er 'sosialistiske' og 'kommunistiske', har fått omfattende dekning og er blitt klart fordømt av vestlig presse. Likevel blir de stadig omtalt som 'de glemte krigene'.²⁸ Den vestlige blokk, derimot, har fått en helt annen behandling. Disse konfliktene har fått begrenset mediedekning og myndighetene har møtt forståelse for sine handlinger. Tilfeller av tortur og begrensninger på ytringsfriheten blir ikke rapportert i like stor grad fra denne blokken.

²⁷ Retbøll tar her utgangspunkt i Noam Chomskys tanker, jfr. 'propagandamodellen' som blir vurdert senere i kapitlet.

²⁸ I en undersøkelse av svensk presse i 1984 viste det seg at den overskriften som var hyppigst brukt det året var "Hvorfor er det så stille om krigen i Afghanistan?", og det til tross for at den ene journalisten etter den andre snakket om denne 'glemte krigen' (Retbøll, 1986:209).

Retbøll påpeker videre at Vestens muligheter er små for å påvirke forholdene i østblokken. Disse landene har ikke vært politisk og økonomisk avhengig av Vesten. Heller ikke har vestlig opinion vært avgjørende for endringer. I den vestlige blokken er forholdene omvendt. Muligheten for å påvirke er stor, opinionen kan virke inn på forholdene og landene er politisk og økonomisk avhengige av Vesten. På bakgrunn av dette hevder Retbøll at vi burde konsentrere oss om vestblokken, dersom vi ønsker å bedre forholdene for menneskerettigheter og demokratiske prinsipper. Men det er ikke det mediene gjør:

De beklager grusomheder i øst, som alligevel ligger uten for vores rækkevidde, mens de ignorerer tilsvarende overgrep i vesten, til trods for at vi har ansvar for dem og har gode muligheder for at bremse eller i det mindste begrænse dem. Det er hykleri og dobbeltmoral. På denne måde præsenterer medierne et billede af virkeligheden, der svarer til de vestlige regerings billede: Vores venner er i vest og vores fjender i øst. Og derved fungerer de som propaganda-apparat for disse regeringer - fuldstændig frivilligt (Retbøll, 1986:212).

I dette fremholdes friheten i vestlig presse som svært sentral. I østblokkland har det vært vanlig praksis å sensurere pressen ved hjelp av tvang, men dette har også ført til en sterk skepsis til innholdet. At vestens presse er fri, fører også til at publikum har større tillit til den informasjonen som formidles. I følge Retbøll har pressen fått denne friheten fordi makthaverne vet at den i stor grad ikke blir brukt og fordi få hører etter, når den blir brukt. Når mediene innimellom likevel kritiserer, er de i bunn og grunn lojale overfor systemet. Dette gjelder som hovedtendens, sier han, selv om det finnes unntak og nyanseforskjeller (Retbøll, 1986:204-219).

Fri informasjonsflyt?

Til tross for at mediene liker å se på seg selv som vaktbikkjer og kritiske overvåkere av makteliten, er det altså stor forskjell på hvordan tilsynelatende like konflikter blir behandlet i mediene. Jan Johnsen skriver i et kapittel i boken *Mediekrigen* at ideelle krav om fri informasjonsflyt kun gjelder så lenge en stormakts vitale interesser ikke trues. Han utdyper dette på følgende måte:

[Informasjons-] Friheten overholdes og opprettholdes så lenge den sterke part finner det formålstjenlig. Når det ikke lenger er tilfelle, settes friheten til side. Doktrinen om en fri informasjonsflyt blir på denne måten mer en

undertrykkelsesmekanisme enn et virkemiddel som skal bygge opp under de demokratiske idealene (Johnsen og Mathiesen, 1991:94).

Mediekrigen er en samling artikler som tar for seg ulike sider av mediedekningen av Golfkrigen. Forfatterne er i all hovedsak kritiske til den måten mediene dekket krigen på. Et sentralt spørsmål dukker opp: Hvordan fikk USA og de 'allierte' så fritt spillerom til å definere krigen? Hvorfor gikk mediene med på deres definisjon av konflikten, at det var en krig for å frigjøre Kuwait, når det så tydelig var kontroll over olje og område det var snakk om? At USA ikke nødvendigvis er så opptatt av menneskerettigheter og nasjoners selvbestemmelse, kommer blant annet klart frem dersom en sammenligner denne konflikten med Iraks angrep på Iran tidligere.

***Nyhetsverdige massakrer*²⁹**

Også Sigurd Allern finner klare sammenhenger mellom vestlige lands interesser og måten mediene forholder seg til en konflikt på (Allern, 1993:209-272). Blant annet viser han til hvordan mediene julen 1989 kastet seg over det rumenske opprøret mot president Nicolae Ceausescus regime. Stadig kom det store oppslag om blodige massakre og funn av massegraver. Samtidig ble Panama invadert av USA. Hendelsene der kom helt i bakgrunnen i mediene. I ettertid har det vist seg at tallet på drepte og torturerte i Romania ikke kan måle seg med det amerikanerne foretok seg i Panama. Allern viser at tallene mediene bygde sin dekning på i forhold til hendelsene i Romania, var falske. Den ulike dekningen av de to konfliktene føyer seg inn i mønsteret om stormaktskontroll og fiendebilder. USA kan, ut fra sin maktposisjon, tilsynelatende foreta seg det de ønsker, og slippe unna med det. Tilsvarende eller mindre grove overgrep fra fiender (for eksempel kommunister og muslimer), blir derimot viktige nyheter.

Dekningen av Golfkrigen og Saddam Hussein viser samme tendens. Iraks overgrep mot Iran appellerte ikke til medienes rettferdighetssans tilsvarende overgrepet mot Kuwait. På den tiden ble Hussein fremdeles fremstilt som 'pen collegegutt'. Dette var før han truet USA. Under Golfkrigen ble han derimot fremstilt som voldtektsforbryter, en ny Hitler osv. Iraks invasjon av Kuwait spilte en helt annen rolle for Vesten. I og med dette angrepet ble vitale

²⁹ Dette er Allerns egen overskrift fra *Kildenes makt* (Allern, 1993:207).

vestlige interesser truet. Med kontroll over Golfens formidable oljeressurser kunne Hussein ha rokket ved maktbalansen i verden. Dette måtte forhindres, og for å kunne være sikre på ikke å tape støtte i opinionen, måtte mediene styres. Pentagons propagandamaskineri var vel gjennomtenkt og ble gjennomført med jernhånd.

Internasjonale konflikter blir altså behandlet ulikt i mediene. Ikke alle konflikter får god mediedekning, selv om de i utgangspunktet ser ut til å fylle kriteriene som nyhetsverdige. Stormaktsinteresser er fremholdt som en viktig faktor for å forklare forskjeller i mediebehandlingen. Retbøll plasserer konfliktene inn i et mønster som følger den kalde krigs skillelinjer. Profitt- og andre maktforhold ser ut til å styre hva som blir prioritert på vestlige mediers dagsorden. Men selv om disse mønstrene vitner om mer enn tilfeldigheter, og selv om det ikke er usannynlig at myndigheter og næringsliv handler etter slike mønstre, er det ikke dermed forklart hvorfor journalistene skulle følge de samme mønstrene. For å finne forklaring på journalistenes rolle i dette, skal vi se på noen teoretiske innfallsvinkler til mediedekning, spesielt i krigssituasjoner, men også til nyhetsproduksjon generelt. Teorier som fokuserer på valg av nyhetskriterier og teorier som sier noe om aktør- / strukturproblematikk kan her bidra med forklaringer. Teoriene vil bli behandlet i forhold til hverandre i et forsøk på å finne en relevant og nyttig teoretisk plattform for videre analyse.

3. 2 Teorier om krig og mediedekning

Teoriene som brukes i denne oppgaven kan alle, om enn ikke like lett, plasseres innenfor tradisjonelle sosiologiske skillelinjer. Tradisjonelt har sosiologer forklart samfunnsmessige forhold som noe som enten er mest påvirket av struktur, eller mest som et resultat av aktørers handlinger. Som teoretiske innfallsvinkler har jeg valgt å bruke Chomsky og Hermans 'propagandamodell', Schudsons kulturorienterte perspektiv og noen teorier om nyhetskriterier. Med propagandamodellen plasserer Chomsky og Herman seg i et klart strukturalistisk perspektiv. De legger særlig vekt på økonomiske og politiske føringer på nyhetsproduksjon. Schudson er ikke like enkel å plassere. Han ser ut til å legge større vekt på journalisters valgmuligheter enn Chomsky og Herman, men han ser likevel strukturer som viktige. Den største forskjellen ligger kanskje i at han trekker frem flere *konkrete* strukturelle faktorer enn det Chomsky og Herman gjør. Teoriene om nyhetskriterier er forsøk på å forklare nyhetsutvalget i hovedsak ved å vise til strukturelle forhold. Som en form for

rutinisering av journalistens arbeidsdag kan kriteriene sees på som strukturer, som påvirker journalistenes valg.

Er det enkelt og greit slik at en nyhet er en nyhet? Kan man se for seg et stort nyhetstre som journalistene plukker nyhetene fra, slik en fruktbonde plukker epler og plommer i Hardanger? Noen er modne, og andre er det ikke. Atter andre vil ikke komme seg lenger enn til kartstadiet. Og deretter sylter, sukrer og rører journalistene de modne til de har et ferdig produkt? En slik tankegang ville Martin Eide sagt hører hjemme i et utvalgspadigme. Innenfor dette paradigmet ser man på nyhetsarbeidet som en utvelgelsesprosess, der journalistene velger av de eksisterende og potensielle nyhetskandidatene. Eide peker på flere teorier og modeller som kommer inn under denne kategorien, blant annet de ulike modellene om nyhetskriterier og nyhetsterskler (Eide, 1992).

Ulike modeller og teorier om nyheter

Galtung og Holmboe Ruge sine nyhetskriterier i 12 punkter³⁰ er eksempel på en utvalgspadigmatisk modell. I artikkelen “The structure of foreign news” tar de for seg presentasjonen av konfliktene i Kongo, på Cuba og på Kypros i utvalgte norske aviser (Galtung og Holmboe Ruge, 1965), og kommer på bakgrunn av disse dataene frem til følgende kriterier: *Frekvens* er det første kriteriet de nevner. Dette sier noe om hvor lang tid hendelsen tar, sammenlignet med mediets tidsrytme. For eksempel er et mord lett å få dekket til neste nyhetssending eller neste dags avis, mens hendelser som er under utvikling eller skjer i prosess tar lengre tid å skape som nyheter. *Terskelverdi* vil si hvor ‘stor’ hendelsen er. Terskelverdien vil være avhengig av andre hendelser som konkurrerer om plass i den spesifikke sending eller utgave, men det vil samtidig være en minimumsgrense hendelsen må passere. Det tredje kriteriet har de kalt *entydighet*. At nyheten må være entydig, betyr at hendelsen ikke må være for kompleks. Jo mindre flertydighet, jo bedre. Hendelsen må også inneholde *meningsfullhet*, det vil si at hendelsen må fremstå som relevant for publikum. Den må virke innenfor publikums kulturelle rammeverk. Med *konsonans* mener de hvor mye hendelsen stemmer med ens forventninger, det en forutser og ønsker. *Det uventede* betyr at hendelsen bør være uventet eller sjelden, men samtidig stå i forhold til meningsfullhet og

³⁰ Eide har på en oversiktlig og klar måte oversatt disse nyhetskriteriene og jeg velger derfor å gjengi hans versjon her (Eide, 1992:64).

konsonans. Som sjuende kriterie står *kontinuitet*. Det vil si at hendelsen, selv om den minker i styrke, fortsatt vil være definert som nyhet over en viss tid, når den først er sluppet til. *Komposisjon* har med balansen i det totale nyhetstilbudet å gjøre. Dersom en hendelse skiller seg sterkt ut fra resten av det tilgjengelige materialet, vil terskelen være lavere for den enn andre saker, selv om hendelsen er helt ordinær. De neste fire kriteriene vil i motsetning til de foregående være kulturelt knyttet til den nordvestlige delen av verden: *referanse til elitenasjoner* og *referanse til elitepersoner*. Disse to elitesentrerte kriteriene har å gjøre med den generelle identifiseringsfunksjonen elitene har. De fungerer ofte som representanter for alle andre, og handlingene deres har ofte større konsekvenser enn andres. *Personifisering* har med hvor sterkt subjektet står i fokus i Vestens aktørfokuserte mediebilde. Hendelsen bør gi mulighet for identifisering. Dersom en hendelse er personfokuseret, passer den til mediens frekvens, til elitefokuseringen og til moderne teknikker for nyhetssamling og -presentasjon. Det siste kriteriet er kalt *negativitet*. At en hendelse er preget av negativitet, passer med mediens frekvens. Det tar for eksempel mye kortere tid å rive ned (negativt) enn å bygge opp (positivt). Negative hendelser vil oftere være mindre flertydige og gjenstand for større samstemmighet enn positive. De vil oftere være i tråd med latente eller manifeste behov, og de er mer uventede enn positive hendelser. Jo høyere en hendelse scorer på disse kriteriene, jo større er sannsynligheten for at den blir en nyhet, i følge Galtung og Holmboe Ruge.

Eide skriver om Galtung og Holmboe Ruge at de

...fastslår at vi er utsatt for en kakafoni av inntrykk, og siden vi ikke kan registrere alt, blir spørsmålet hva som fanger vår oppmerksomhet. Fra et generelt persepsjonspsykologisk utgangspunkt resonnerer de seg fram til [...] 12 faktorer som påvirker nyhetsvurderingen, som avgjør hvilken brøkdel av alle hendelser som blir til nyheter... (Eide, 1992:64).

Det er ikke bare Galtung og Holmboe Ruge som har prøvd å finne slike faktorer som påvirker journalistens arbeid. Henk Prakke fremhever avstand i *tid, rom og kultur* som vesentlig, og da ved at jo fjernere en hendelse er langs disse dimensjonene, jo mindre sannsynlig er det at den blir en nyhet (Prakke, 1969). Med sine kriterier fokuserer Prakke på det meningsfulle, det som har med relevans å gjøre. Relevansen er her ikke bare knyttet til det kulturelle, men også det geografiske og tidsmessige. Knut Lindh påpeker at hvilke kriterier som blir brukt vil variere. Ulike redaksjoner og journalister bruker ulike kriterier. Likevel fremhever han følgende faktorer som de vanligste, og sier at jo større grad av disse kriteriene, dess større sjans for at

en hendelse blir en nyhet: *geografisk nærhet, konsekvenser for mange, mange involverte, representasjon, makt, penger, uvanlighet og kulturell og økonomisk nærhet* (Lindh, 1984:11-13). Dette er et videre perspektiv enn det vi finner hos Prakke. Mye er i samsvar med Galtung og Holmboe Ruge sine kriterier, men Lindhs kriterier er enklere og mer folkelig beskrevet. Han legger vekt på nærhet, størrelse og konsekvens, samt elitisering og uvanlighet.

Alle disse bidragene sier noe om hva som er vektlagt i nyhetsproduksjonen, men de forklarer ikke hvorfor slike kriterier legges til grunn for arbeidet. Eide argumenterer for et mer dynamisk perspektiv. I sitt forsøk på å finne ut av disse problemene legger han særlig vekt på å åpne for sosiologisk refleksjon, hermeneutikk og fortolkende sosiologi. Ved å la seg inspirere av Giddens' tanker om å oppheve dualismen i begrepspar som for eksempel struktur og aktør, som tradisjonelt har vært rådende i sosiologien, får han frem mer dynamiske sider ved disse forholdene. Dette er i samsvar med det målet Anthony Giddens har med struktureringsteorien, nemlig å frem *forholdet* mellom handling og struktur i det sosiale liv.

Mange har forsøkt å formulere lignende kriterier for hva slags hendelser som har størst gjennomslagskraft som nyheter, og disse forsøkene har mye til felles. Martin Eide mener at slike teorier og modeller har en tendens til å tegne et statisk bilde av hvordan nyhetsproduksjonen foregår. Kriteriene kan tolkes til å skulle være klart definerte 'lover' som journalistene automatisk følger. Dersom vi i stedet følger Giddens' tankegang, kan kriteriene være fruktbare når vi skal prøve å finne ut hvordan journalister for eksempel skaper seg rammer og rutiner de kan organisere en hektisk arbeidsdag gjennom. Giddens taler nemlig for å se på strukturer, som disse kriteriene, som 'regler'. Regler definerer han som foranderlige og som bestående av både muligheter og begrensninger.

Vi har sett at teorier om nyhetskriterier lett kan tolkes som 'lover'. I neste underkapittel skal vi ta for oss en modell som også kan synes deterministisk i synet på hva som påvirker prioriteringene i nyhetsarbeid, men da i forhold til politiske og økonomiske strukturer.

Chomsky og Herman: 'Propagandamodellen'

I boka *Manufacturing Consent* har Noam Chomsky og Edward S. Herman utarbeidet en teori som blir kalt 'propagandamodellen' (Herman og Chomsky, 1988). Ideen bak modellen

samsvarer med 'det vestlige propagandasystem', som er beskrevet tidligere i forbindelse med presentasjonen av Retbølls undersøkelser. Poenget Chomsky og Herman ønsker å fremheve, er hvordan strukturelle forhold (blant annet økonomiske og politiske styrkeforhold) påvirker massemedienes nyhetsprioritering og verdivalg. Dette er godt i samsvar med det Hans Magnus Enzensberger har sagt om at mediens hovedoppgave: "...er å 'selge' den eksisterende samfunnsordenen" (Allern, 1993:26-27). Sigurd Allern skriver følgende om hovedperspektivet hos Chomsky og Herman:

Boktittelen, "Manufacturing consent", refererer direkte til Lippmanns syn på propagandaens betydning for å etablere konsensus i samfunnet. Deres utgangspunkt er altså ikke den klassiske debatten om ulike typer nyhetskriterier: Det er heller en teori om hvilke forhold som har avgjørende innflytelse både på nyhetskriteriene og de daglige prioriteringene (Allern, 1993:27-28).

Herman og Chomsky vil altså gå lenger enn teoriene om nyhetskriterier, ved å prøve å forklare hva som forårsaker dem og hvilke prioriteringer som generelt gjøres i mediene. Propagandamodellen tar utgangspunkt i strukturelle føringer på den journalistiske praksis. Den tar for seg økonomiske, politiske og journalistiske mekanismer (nyhetsfiltre) som er med på å filtrere og forme nyhetsbildet.

Chomsky og Herman tenker seg fem slike filtre (Herman og Chomsky, 1988:1-37):

1. Størrelsen, eierkonsentrasjonen og profittorienteringen til de store mediebedriftene.
2. Reklame som hovedinntektskilde for massemediene.
3. Avhengigheten av informasjon og tillit fra nyhetskilder innenfor regjering, embetsverk og næringslivets maktgrupper.
4. Organisert press og kritikk for å disiplinere massemediene.
5. Antikommunisme som en kontrollmekanisme.

De fem filtrene Chomsky og Herman her lister opp, fokuserer på økonomiske og politiske maktforhold mediene arbeider under. Det første filteret har å gjøre med hvordan utvikling i markedsforhold, produksjonsforhold og teknikk har ført til at mediene i økende grad eies av få og rike personer og bedrifter. Store medier og medieselskaper ekspanderer og får mer makt, og disse mediene styres i stor grad av å skulle tjene penger på sine produkter. Integrering av mediene i markedssystemet er blitt mulig gjort av en liberalisering av lovverk som skulle forhindre eierkonsentrasjon og eierforhold på tvers av mediegrener. Også regler for hvorvidt

selskaper som ikke driver med medier, skal kunne eie medier, er blitt mindre strenge. I tillegg er det blitt større rom for kommersielle og underholdende innslag og mindre vektlegging av bredde i innholdet. Disse forholdene har gradvis skapt verre forhold for alternative, kritiske og smale medier. Tett tilknytning til myndighetene fører også til avhengighet, i følge Chomsky og Herman.

Reklameinntekter er for mange medier hovedinntektskilde (filter nummer 2). At mange medier gradvis baserte seg på reklame som inntektskilde, forskjøv forholdet mediene i mellom. Medier med et radikalt politisk budskap kom økonomisk dårligere ut i konkurransen, fordi de var mindre attraktive for annonsørene enn mer kommersielle medier. Den økonomiske avhengigheten av næringslivet gjennom reklamefinansiering, preger også mediernes innhold. Særlig gjelder dette de private fjernsynsmediene. Programmene som sendes, betales av selskapene som reklamerer, og spesielt sterke sponsorer vil ha makt. Dette vil føre til 'lette' programmer, som er enkle å selge til publikum. Ofte vil det si konservative meningsbudskap, kulturelt og politisk. Næringslivet ønsker ikke sterkt kritiske programmer. Spesielt ønskes det ikke programmer som går på tvers av næringslivets interesser, og program som for eksempel kritiserer store selskapers aktiviteter i den tredje verden, tar opp forhold knyttet til våpenindustri, miljøspørsmål osv. Medier som likevel sender slike program, vet at det kan føre til økonomiske sanksjoner.

Det tredje filteret går på mediernes kilder til informasjon. Mediene trenger, i henhold til sitt objektivitetskrav, informasjon fra kilder som er oppfattet som stabile og pålitelige. Kildene er av den grunn oftest elitepersoner innen det offentlige og næringslivet, fordi disse i kraft av sine posisjoner og sin status ofte sitter på relevant informasjon, de er kjente og blir regnet for å være mer troverdige enn andre. Å bruke andre kilder er ofte mer ressurskrevende og kostbart. Myndighetene og store selskaper i næringslivet har i tillegg store og raskt voksende informasjonsavdelinger som lett kan tilby stoff nyhetsredaksjonene har bruk for. Gjennom for eksempel profesjonelle og velregisserte pressekonferanser tilpasset nyhetsredaksjonenes tidsskjema, gjør de bakgrunnsarbeidet enkelt for journalistene. Dette kildetilfanget styres inn i en rutinepreget form, og informasjonen er sjelden i strid med myndighetenes og næringslivets interesser. Avhengigheten mellom journalister og mektige elitepersoner er gjensidig, og eliten kan få innflytelse på innholdet i mediene på grunn av sine maktposisjoner. Slike informasjonsapparater overgår andres mulighet for å nå frem med motstridende syn. Frie,

uavhengige og respekterte uoffisielle kilder kan demme opp mot denne trenden, men kan i følge forfatterne bli lokket inn i de offisielle rekkene for å tjene offisielle ønsker. Dette kan for eksempel skje gjennom finansiering av forskning og lignende.

Som et fjerde filter nevner Chomsky og Herman at mediene blir utsatt for organisert press og kritikk. Slik negativ respons overfor mediene kan skje direkte eller indirekte, i form av brev, telefoner, taler eller generelt politisk arbeid. Muligheten til å utøve et slikt press er nært knyttet til makt, i og med at det er kostbart og ressurskrevende å gjennomføre det i stor skala. Det involverer myndigheter og næringsliv, og deres muligheter til å påvirke politikk og organisasjonsliv. Til tross for et slikt press, behandles maskineriet som står bak det bra i mediene. Dette viser, i følge Chomsky og Herman, hvor stor makt sponsorer og konservative krefter har i og over mediene.

Antikommunisme som kontrollmekanisme er det siste filteret i propagandamodellen. Dette filteret innebærer en ideologi hvor kommunisme blir sett på som den ultimate fiende. Kommunismen har alltid vært en trussel mot eiendomsbesittere fordi den truer selve røttene til deres klasseposisjon og overlegne status. Kommunismen står derfor i opposisjon til den vestlige verdens ideologi og politikk. Den rådende ideologien er grunnleggende antikommunistisk, den har ofte stor støtte i befolkningen og rammer alle som er kritiske til vestlig kapitalisme, som støtter kommunismen eller er radikale. Den har rammet arbeiderbevegelser også. Støtte til fascistiske regimer blir sett på som en mindre alvorlig foreteelse. Dette preger det kulturelle miljøet i vestlige samfunn. Også de som ikke er tilstrekkelig antikommunistiske, blir holdt på defensiven. Det er et press for å vise at man er antikommunistisk nok, noe som fremmer reaksjonære tilbøyeligheter. Dette er også mediene gjenstand for gjennom press fra myndigheter og næringsliv.

Sammenlagt gjør omfanget av denne informasjonsstyringen at Chomsky og Herman kaller dette et propagandasystem. Selv om de har tatt for seg amerikanske (og til dels britiske) forhold, er det sannsynlig at modellens hovedbudskap kan gjelde også andre land. Allern har for eksempel tatt for seg norske forhold og er i hovedsak enig Chomsky og Herman.

Sigurd Allern er i likhet med Chomsky og Herman opptatt av strukturelle føringer på den journalistiske praksis. Han sier om de fem nyhetsfiltrene i propagandamodellen at den

samlede effekten kan være betydelig: “Filtrene påvirker hva som blir tilgjengelig for offentligheten, ikke minst hva som blir *store* nyheter og nyhetskampanjer” (Allern, 1993:29).

Propagandamodellen vektlegger ytre press. Den bidrar med strukturelle forklaringsfaktorer, men den blir forholdsvis deterministisk i sine forklaringer. En stor svakhet ved modellen er at den ikke forklarer de mekanismene som ‘det ytre presset’ virker gjennom tilstrekkelig. På en måte gir Chomsky og Herman en forklaring, nemlig at det er en elitepreget konsensus i samfunnet. Dette blir likevel en for svak forklaring på disse komplekse problemene. Vi skal se nærmere på en annen teoretiker som også peker på en konsensus som blir etablert gjennom et samfunns kultur og grunnleggende forståelsesrammer.

Michael Schudson: *News is culture*

Michael Schudson er kritisk til propagandamodellen. I boka *The Power of News* kommer han med direkte kritikk av Chomsky og Herman (Schudson, 1995). Han mener at de ser for enkelt på hvordan nyhetsbildet blir til. Schudson er enig i at mye av den amerikanske journalistikken preges av profittmotiv. Han mener at man heller ikke kan se bort fra det faktum at mediene er eid av en liten del av befolkningen. Schudson mener det er problematisk å si at den kapitalistiske pressen er en fri presse, men han hevder likevel at Chomsky og Herman går for langt i sine teorier. Profittmotiv, sier Schudson

...is only a partial explanation of American journalism, as most leading thinkers on the left understand. But a sophomoric, populist vision persists that sees capitalistic self-interest at every turn; each cover of *Time*, each “60 Minutes” investigation, and every *New York Times* front page designed with unfailing prescience to shore up a capitalist system; every apparent sign of debate or controversy merely a cover for a deeper uniformity of views (Schudson, 1995:4).

Denne kritikken har tydelig adresse til Chomsky og Herman (og likesinnede), og han sier videre at deres syn er misledende. Schudson fremholder blant annet følgende i sin kritikk (Schudson, 1995:4-6):

1. Amerikanske journalister har i hovedsak gode intensjoner. De tror på en real og objektiv rapportering av nyheter. De har sterke syn på profesjonsetikk og står ikke i direkte ledetråd med medieeierne.
2. Det er rom for kontroverser i pressen. Journalistene prøver oppriktig å dekke begge

sider i en sak objektivt. Slike forskjeller betyr noe, og det er ideologisk blindhet som får folk til å påstå det motsatte.

3. Det er flere stemmer som kommer frem i mediene. Mediene, så vel som amerikansk politikk generelt, lager ikke stort rom for venstresiden, men dette kan langt fra kalles uniformitet.
4. Mediene kan ikke bare tenke profitt men må også ta hensyn til leserne. De kan ikke ofre lesernes tillit. Da ville de ikke kunne bestå.

Så: hva er egentlig Schudsons svar på journalistenes unnfallenhet i visse saker? Han er uenig i at strukturelle forhold som sterke eierkonstellasjoner og økonomi er det som direkte bestemmer hva som kommer til uttrykk i mediene. Han mener dette bare er en av flere faktorer. Han legger i tillegg vekt på nyheter som en form for kultur. Dette innebærer antakelser om hva som betyr noe, hva som er fornuftig, hvilken tid og hvilket sted vi lever i osv.

The news, then, is produced by people who operate, often unwittingly, within a cultural system, a reservoir of stored cultural meanings and patterns of discourse (Schudson, 1995:14).

Altså, nyhetene er et produkt av den kulturelle sfære vi befinner oss i.

Videre sier Schudson:

By advancing a notion of news as culture, I do not replace the determinisms of political economy or sociology for an equally rigid “culturology” that takes journalists to be cogs in a machine for the reproduction of an unvarying symbolic logic. On the contrary, I see political economy, geography, social systems, and culture interacting in the usual complex ways that only the best narrative history seems able to capture (Schudson, 1995:15).

Interaksjonen Schudson her peker på, går over tid. Journalistikken endrer seg og er i samsvar med kulturen den er en del av. De kulturelle formene

...reflect, incorporate, and reinforce structures and values of a particular social world in ways that testify both to the structure and values of journalism and to the “world” it presumes to cover (Schudson, 1995:15).

Denne interaksjonen mellom ulike faktorer - økonomiske, geografiske og kulturelle - er vanskelig å få tak i. Den kan i følge Schudson bare gripes gjennom “the best narrative

history”, det vil si gjennom en nøye beskrivelse av forholdene. Det er disse kompliserte forholdene og denne interaksjonen jeg skal prøve å kaste lys over i denne oppgaven.

Det ser ut som om Schudson mener at Chomsky og Herman står for en konspirasjonsteori, noe mange andre også mener. Sigurd Allern derimot er uenig i denne karakteristikken:

Propaganda-modellen er ikke noen konspirasjons-teori om samfunnselitenes “sammensvergelse mot folket”. Den handler om strukturelle forhold, rammer for nyhetsdekningen som vi normalt verken tenker over eller vurderer. De bare “er der”, som en del av samfunnets naturlige orden (Allern, 1993:29).

Noam Chomsky er også uenig i beskyldningene om at han står for en konspirasjonsteori. Peter Cronau skriver i et intervju med Chomsky at:

Chomsky (and Herman) don't try to suggest some conspiracy theory at work in setting the media agenda, but mainly a form of self-censorship at work. [...] While the propaganda model describes a global system that results in the ignoring or suppression of voices of dissent, Chomsky does not argue that it is an all-encompassing theory.

“It's intended to pick out major factors that frame the way an institution functions”, says Chomsky. “Now as any scientist knows you start a rational inquiry by trying to identify the major factors and then there's a whole set of secondary and tertiary factors that interfere. If you really look down into the details you'll find all sorts of other things going on” (Cronau, 1996:2).

Chomskys uttalelser står altså ikke i direkte motsetning til Schudsons perspektiv. Begge peker på rammer som nyhetsinstitusjonen fungerer innenfor. De to synene utfyller hverandre ved at de legger vekt på og går nøyere inn på ulike sider ved disse rammene. Begge legger også vekt på at det er flere årsaker, og at strukturer alene ikke bestemmer alt.

Schudson er opptatt av begrepet ‘public knowledge’, som henger sammen med hans syn på kulturens betydning. Public knowledge er de kulturelle rammene befolkningen er omgitt av. Slike kulturelle rammer blir en samfunnskonsensus som preger både samfunnet generelt og journalistene. Dette kan sammenholdes med den elitekonsensus Chomsky og Herman snakker om. Schudson er nemlig også enig i at en liten del av befolkningen, med mer ressurser enn andre, dominerer. I tråd med Giddens kan dette utdypes slik: Denne konsensusen kan sies å være mediet for og resultatet av journalistenes handlinger. Journalistene virker, tenker og

arbeider med andre ord innenfor en kulturell sfære eller konsensus. Denne sfæren setter rammer for arbeidet, men blir samtidig reproduisert eller endret av journalistens arbeid.

Innfallsvinklene som er presentert her, står altså ikke i motsetning til hverandre. Tvert i mot kan de sees som komplementære. Propagandamodellen fremholder strukturelle faktorer som de viktigste føringene på journalistikken, men Chomsky og Herman mener ikke med det at disse er de eneste føringene. I sin kritikk fremholder også Schudson at strukturelle rammer er viktige, og han peker på hvordan slike rammer kan påvirke journalistikken. Schudson legger også vekt på journalistens rolle, det vil si at hans perspektiv rommer en sterkere aktørfokusering enn det vi finner hos Chomsky og Herman. Synene deres er komplementære nettopp fordi de vektlegger ulike sider ved problemet og gir oss sammenlagt en bredere innfallsvinkel. Chomsky og Herman viser trekk ved de strukturelle rammene som er viktige å fremheve, mens Schudson bidrar med å plassere nyheter i et kulturbegrep som også fanger helt sentrale sider ved problemet, og som kan sees som en konkretisering av strukturelle føringer og de mekanismene strukturer virker gjennom. Tilsammen gir dette et helere og mer sammensatt bilde av nyhetsproduksjonen. Et slikt helhetsperspektiv er godt i samsvar med de refleksjoner Eide etterlyser og dualismetenkingen til Giddens.

Giddens og struktureringsteorien

Teoriene vi her har tatt for oss, prøver alle å forklare et sentralt spørsmål innen sosiologien, nemlig hva som bestemmer menneskelig handling. Er det individets aktivitet eller strukturens regler? I vårt tilfelle: er det den enkelte journalists kapasiteter, eller er det mediernes eller samfunnets rammer som er bestemmende for hvordan journalisten handler? Tradisjonell sosiologi har i stor grad vært preget av slike dualismer, for eksempel individ og samfunn, mikro og makro, struktur og aktør.

Anthony Giddens har i likhet med mange andre prøvd å oppheve eller overskride slike dualismer, det vil si å oppheve motsetningene i disse begrepsparene. Hans struktureringsteori er slik et forsøk på å "...finne en gylden middelvei mellom sosiologisme og individualisme" (Eide, 1992:12-13). Mange teoretikere (inkludert Giddens selv) karakteriserer struktureringsteorien som ontologisk, altså en teori som tar for seg hvordan tingene er. Selv sier Giddens at han ønsket å fremskaffe "...a new approach to categorizing and interpreting

classical social thought” (Giddens, 1991:201). Denne tilnærmingen tar feste i en kritikk av klassisk sosiologisk arbeid, nærmere bestemt av den delen som faller inn under betegnelsen ‘den ortodokse konsensus’. Enigheten kan i hovedtrekk karakteriseres ved tre elementer: *positivistisk filosofi* (naturvitenskapen som ideal for samfunnsvitenskapene), *funksjonalisme* (forestilling om en sosial orden som samfunnets ulike deler er med på å vedlikeholde) og fremheving av *industrialiseringen* som den moderne verdens viktigste endringsfaktor.

Giddens kritiserer en slik funksjonalistisk og naturalistisk tilnærming til samfunnsforhold. Han trekker frem det han mener er feil, men prøver også å bruke og rekonstruere verdifulle begrep og innsikter. Målet er å komme frem til en samfunnsteori som er *hermeneutisk orientert*. Hermeneutikken er en tolkningsteori som prøver å forstå fenomeners mening ut fra deres kontekst, i motsetning til å årsaksforklare dem. Tanken er at sosiologiens kritiske funksjon blir ivaretatt ved at begreper blir fanget opp og fortolket i samfunnet. Dette fører til at folk får ny kunnskap og endrer seg på bakgrunn av denne kunnskapen. Det sosiologien faktisk studerer, er effekten av sine egne begreper. Sverre Moe forklarer:

Det betyr at når folk har lært om rolleatferd [...], vil de ta hensyn til dette og oppføre seg på en annen måte enn tidligere. Sosiologen betrakter ikke rolleatferd lenger, men snarere effekten av begrepet “rolleatferd” (Moe, 1994:202).

Denne refleksive karakteren ved sosiologiske begreper kalles gjerne ‘den hermeneutiske sirkel’.

Struktureringsteoriens hovedpoeng er at “...the structural properties of social systems are both medium and outcome of the practices they recursively organize” (Giddens, 1986: 25). Det vil si at når en aktør handler, skjer det innenfor og ved hjelp av etablerte strukturer, men strukturene blir samtidig reproduisert av handlingen. Et slikt syn fremhever individet som aktivt og refleksivt. Giddens påpeker her et viktig poeng: “human knowledgeability” (menneskets mulighet for å tilegne seg kunnskap). På grunn av denne ‘kunnskapsbesittelsen’ hos aktøren er det umulig å kausalforklare fenomener i det sosiale liv.

Struktur består av regler og ressurser, men disse reglene er ikke fastlåste og uforanderlige. Aktørens refleksive og aktive egenskaper gjør ham eller henne i stand til å reflektere over og produsere disse reglene, men også i stand til å fravike dem eller forsøke å endre dem. Ved

også å se på dem som ressurser, åpner det for et perspektiv som ikke bare rommer det begrensede ved strukturene, men også mulighetene.

Giddens legger stor vekt på det regelmessige aspektet ved sosial praksis, og rutinisering er her sentralt for den stadige reproduksjonen. Journalistenes praktiske bevissthet og diskursive kunnskap i form av nyhetskriterier eller lignende, kan sees på som forsøk på å rutinisere det ukjente.

Vi kan prøve å se for oss tankene bak struktureringsteorien i forhold til journalisten og de strukturer som preger det arbeidet han eller hun gjør. Journalisten er i denne sammenheng helt klart en aktør. En nyhetsredaksjon kan representere struktur for journalisten, men selve nyhetsredaksjonen kan også betraktes som å være i en aktørrolle i forhold til omverdenen. Rundt nyhetsjournalisten vil det florere av strukturer. Kilder (offentlige eller private, personer eller organisasjoner), eiere, politikere osv. Disse strukturene kan helt klart fungere som bindinger for journalisten, men de kan også være muligheter. Hvis vi tenker oss kilder som eksempel: En kilde har informasjon som journalisten trenger (som åpner for mulighet for å få stoff og dermed noe å formidle), men kilden vil samtidig kunne ønske å påvirke journalisten. I en slik situasjon står journalisten overfor et valg om hvordan han eller hun vil bruke stoffet. Under Golfkrigen så vi hvor lett en stor og mektig kilde kan få makt over journalister. Pentagon styrte hvem som fikk tilgang på informasjon og hva de fikk formidle videre. Likevel betyr ikke det at journalistene ikke kunne taklet situasjonen anderledes. For eksempel kunne de møtt Pentagons strategi med å fortelle om den sensuren de var offer for. På den måten kunne man ha endret 'strukturen' ved å peke på dens eksistens. Dette eksempelet viser hvordan strukturer, til tross for at de er sterke, ikke er uforanderlige. Det viser også at aktører, på grunn av kunnskap om seg selv og samfunnet og ved hjelp av sine refleksive og aktive egenskaper, kan endre de rammene de beveger seg innenfor. Ved å la oss inspirere av denne tankegangen, om aktøren som reflekterende og aktiv innenfor et sett av foranderlige rammer, vil vi forsøke å ta vare på viktige sider både ved strukturalistisk og aktørorientert sosiologi.

3. 3 Oppsummering

Alle teoriene vi har tatt for oss, bidrar med nyttige innfallsvinkler til hvordan nyhetsdekning kan forklares. Chomsky, Herman og Allern peker på strukturelle maktforhold som ser ut til å

prege hvordan mediene fungerer og forholder seg til verden på. Schudson mener dette blir for snevert og ønsker å unngå en deterministisk forståelse av problematikken. Han mener at økonomiske maktforhold ikke er viktigere enn andre faktorer. I stedet legger han vekt på nyheter som kultur. Nyhetene blir skapt innenfor et kulturelt system. Teoriene er komplementære, i og med at de peker på ulike, men like viktige forklaringsfaktorer. Også de ulike forsøkene på finne kriterier som preger nyhetsproduksjonen, kan bidra til forståelse. Kriteriene kan, i stedet for å bli betraktet som uforanderlige regler, sees på som hjelpemidler for å kunne rutinisere en travel arbeidsdag. De kan sees på som rammer som journalisten selv er med på å skape, men som hun eller han også under gitte vilkår kan endre eller frigjøre seg fra. Giddens' tanker åpner for større forståelse og gjør det mulig å komme frem til konklusjoner som rommer mange av innsiktene fra disse teoretiske bidragene.

De teoretiske bidragene vi her har sett på, tilbyr ulike forklaringsrammer for hvilke faktorer som er viktige for å forstå produksjonen av nyheter. Ut fra disse kan vi utlede noen viktige spørsmål:

Er teoriene om nyhetskriterier - basert på studier av mediedekning - en teoretisk rekonstruksjon eller er de fungerende praktisk bevissthet? Hvis vi følger Giddens' tankegang vil svaret bli et både - og. De ulike kriteriene *er* teoretiske konstruksjoner, men de er samtidig innvevd i journalistenes arbeidsrutiner. De er formulert av teoretikere (og praktikere som Knut Lindh), men Martin Eide påpeker samtidig at det å "...kjenne og anvende disse reglene er et innslag i nyhetsjournalistens praktiske bevissthet" (Eide, 1992:70). Når teoretikere setter ord på den, gjør de den praktiske bevisstheten om til diskursiv kunnskap. Kriteriene kan like fullt være en del av journalistenes praktiske bevissthet. Vi kan tenke oss kriteriene som en slags 'journalistisk intuisjon', tillært under utdanning og gjennom erfaring. Samtidig er de blitt delvis diskursive gjennom at forskere har satt ord på noe av det de innebærer. I stor grad er de trolig oppsummeringer av vurderinger journalistene gjør uten å tenke noe særlig over dem, utenom når de blir spurt. Gjennom intervjuer med journalister vil vi prøve å kaste lys over nyhetskriterienes status og virkemåte.

Ressurser og prioritering blir ofte fremhevet som viktige faktorer når vi skal forklare hvorfor nyhetsbildet ser ut som det gjør. At hendelsene kan settes inn i kjente forståelsesrammer, ser ut til å ha avgjørende betydning for om de blir prioritert som nyheter. For eksempel kan

tilknytning til eget land eller kjente personer fungere som slike rammer. Manglende ressurser kan se ut til å styre prioriteringene i mediene i samme retning, slik at samme type saker kommer i de fleste mediene. Hvordan vil journalistene forklare prioriteringer i medienes utenriksdekning?

Chomsky og Hermans teori ser på hvilke forhold som har avgjørende innflytelse både på nyhetskriteriene og de daglige prioriteringene. De (og andre) viser til klare indikasjoner på at stormaktsinteresser påvirker mediedekning, men det blir ikke lagt særlig vekt på hvordan dette skjer. Gjennom hva slags mekanismer skjer en slik påvirkning? Gjennom at informasjon blir gjort vanskelig tilgjengelig? Ved at journalistene selv sensurerer stoffet sitt? Hva mener journalistene om dette?

Gjennom intervju med sentrale utenriksjournalister vil vi prøve å få svar på disse spørsmålene. Men før vi tar for oss journalistene og deres syn, skal vi se nærmere på en del metodiske problemstillinger i samband med redaksjonsundersøkelser og gjennomføring av intervju.

4. Om metoder og metodevalg

'Toogførti!' ropte Galquawl. 'Er det alt du har å vise for deg etter syv og et halvt millioner års arbeid!'

'Jeg kontrollregnet omhyggelig,' sa datamaskinen, 'og det er helt definitivt svaret. Jeg tror ærlig talt at problemet deres er at dere aldri har vært riktig sikre på hva spørsmålet egentlig var... Så straks dere vet hva spørsmålet egentlig er, vil dere kunne forstå hva svaret betyr.'

(Douglas Adams, 1988)

Kapittel 3 tok for seg en del teoretikers syn på nyhetsproduksjon generelt og mediedekning av krig. Disse teoriene lanserer ulike forklaringer på hvorfor mediedekningen blir som den blir. Samspillet mellom en struktur- og aktørorientert tilnærming ble fremhevet som viktig for å forstå hvilke rammer og strukturer mediene og journalistene virker under, og hvordan disse rammene påvirker journalistenes arbeidsvilkår og valg. Etter å ha prøvd å finne ut hvilke mekanismer som påvirker journalistenes valg, endte vi opp med noen sentrale spørsmål som skulle presenteres for noen personer som har nyhetsformidling som sitt yrke. Disse utøverne vil kunne komme med verdifull informasjon om hvordan journalister tenker i ulike arbeidssituasjoner, og hvilke faktorer de selv mener virker inn på arbeidet deres. Målet er ikke å finne frem til enda flere nyhetskriterier, men å bruke journalistenes tanker og meninger rundt sitt eget arbeid - sammen med teoriene - for å oppnå en mer utfyllende og nyansert forståelse.

Nyhetsarbeidernes selvforståelse danner grunnlag for mange av de valg som blir foretatt i nyhetsproduksjonen, fra arbeid med kilder og skrivning til valg av hva som skal slås opp. Selve arbeidet med nyhetsprodukt er resultat av en rekke valg gjort av nyhetsfolk, og disse valgene blir gjort innenfor ulike strukturelle rammer. Disse rammene har, som vi har sett blant annet i kapittel 3, vært under lupen i en rekke arbeider. Aktørperspektivet ser derimot ikke ut til å ha vært gransket like nøye.

4. 1 Valg av metode

Dette prosjektet søker *forklaringer* på den faktiske mediedekningen, og det søker disse forklaringene ved å gå inn på mediepraktikers³¹ syn på hvorfor dekningen har vært som den har. I arbeidet med dette har jeg valgt å bruke såkalte uformelle dybdeintervju som metode for å samle informasjon. Slike intervju er godt egnet når man skal undersøke aktørrollen. Metoden er fleksibel i motsetning til kvantitative metoder som kjennetegnes ved mer strukturerte opplegg. Denne fleksibiliteten gir mulighet til å få store mengder detaljert og spesifikk informasjon. Blant annet åpnes det for nærhet og sensitivitet i forholdet til informanter, og ikke minst gir metoden økt tilgjengelighet. Kvantitative spørreundersøkelser er ikke like godt egnet til å gå grundig inn i saker og saksforhold som det personlige intervju. Kvantitative undersøkelser, ved for eksempel undersøkelser av nyhetsoppslag eller en spørreundersøkelse blant et stort antall journalister, ville ikke kunnet fange aktørforståelsen like godt. Ettersom det allerede er gjort kvantitative undersøkelser av nyhetsoppslag om Øst-Timor, vil den valgte fremgangsmåten kunne supplere og utdype eksisterende forskning.

4. 2 Informanter og intervju

Utvalg og informanter

Første steg i forsøket på å finne intervjuobjekter var å finne et godt utvalg av nyhetsinstitusjoner som kunne være aktuelle for de spørsmål som reises i oppgaven. Tre dagsaviser og to nyhetsbyrå ble valgt ut. Aftenposten og Dagbladet er valgt blant annet fordi de er store aviser. Aftenposten er den største og mest ressurssterke avisen i Norge. Den er riksdekkende, men fungerer samtidig som regionsavis. Den er i hovedsak basert på abonnements salg, noe som gjør at man ikke må 'slå an' hver dag for å selge. Aftenposten er tradisjonelt regnet for å være 'sterk på utenriksstoff'. Dagbladet er en stor løssalgsavis, den er en riksavis og fyller i tillegg tabloidpressens rolle. Det å ta med både en abonnements- og en løssalgsavis gjør det mulig å vurdere forskjeller i prioritering mellom ulike avistyper. Som en alternativ riksdekkende avis har jeg valgt Klassekampen. Denne avisen er politisk forankret

³¹ Ved å gå inn på aktørnivå kan teoretikernes forklaringer på mediedekning nyanseres. vi vil bevege oss bort fra et rent strukturelt fokus og mer inn på de som faktisk lager nyhetene, blant annet for å kaste lys over hvordan strukturene virker.

på venstresiden. Den er 'alternativ' og samfunnskritisk. Klassekampen har en politiske forankring som gjør at den støtter frigjøringsbevegelser, antiimperialistisk kamp, osv. Norsk Telegrambyrå (NTB) er Norges største nyhetsbyrå og fungerer som premissleverandør for mye nyhetsstoff. Inter Press Service (IPS) er til sammenligning et lite nyhetsbyrå, men dette byrået har spesialisert seg på tredje verden-stoff.

Å få tak i journalister er ingen enkel sak. I hovedsak brukte jeg telefonen i arbeidet med å finne intervjuobjekter. Dette gjorde jeg etter tips fra medstudenter som har vært gjennom denne prosessen, fordi avslag i brev form er vanskeligere å omgå enn muntlige avslag fra en i redaksjonen. I tråd med det samme tipset prøvde jeg å forhøre meg frem 'nedenfra', i stedet for å ringe direkte til ledelsen. Jeg innhentet også tips om hvem jeg burde snakke med fra bekjente i journalistmiljøet. Jeg prøvde hovedsaklig å få avtale med ledende personer i utenriksavdelingene. Disse vil både ha journalistiske erfaringer og vite noe om de overordnede prioriteringer. De vil også ha noe å si når beslutninger taes. Å få avtaler med lederne var ikke bare enkelt. I Klassekampen fikk jeg uten problem avtale med utenriksleder Peter M. Johansen. I IPS ønsket jeg å snakke med lederen, men ble med en gang fortalt at han var for opptatt. I stedet fikk jeg avtale med journalist Asbjørn Thomassen. I NTB og Dagbladet fikk jeg heller ikke avtaler med ledere, men ble anbefalt journalister som har arbeidet mye med Øst-Timor og lignende nyhetsstoff. Fra Dagbladet ble jeg anbefalt Nils-Inge Kruhaug, som for tiden har permisjon fra NTB for å jobbe som utenriksjournalist i Dagbladet. For NTB var det meningen at jeg skulle snakke med en kvinnelig journalist som uheldigvis var syk eller bortreist hele perioden jeg var i Oslo. I stedet vurderte jeg det slik at intervjuet med Kruhaug kunne representere NTB også, ettersom han har bred erfaring derfra. Aftenposten ba meg sende en faks som beskrev informasjonen jeg var ute etter. På bakgrunn av dette fikk jeg en avtale med lederen for utenriksavdelingen, Per Kristian Haugen.

Intervju / samtaler

Jeg har altså ikke vært ute etter å snakke med flest mulig. Tvert i mot har jeg kontaktet få informanter, og jeg har snakket med dem i alt fra 45 til 90 minutter. Hovedpoenget med intervjuene var å få frem mediepraktikerens syn på sitt eget arbeid og måten de arbeider på. Intervjuene er tatt opp på bånd, og alt er renskrevet. Disse renskrevne intervjuene har vært materialet jeg har jobbet ut fra.

Intervjuene foregikk på informantenes kontor. Den ene journalisten foreslo på telefonen at vi skulle snakke sammen på en kafé, men dette fikk jeg omgjort da jeg kom, fordi støy ville ha utelukket bruk av lydbåndopptaker. Slike opptak var nødvendig for å få med alle detaljer uten å tape konsentrasjonen om det som ble sagt, samtidig som det gjorde det lettere å være oppmerksom på blant annet oppfølgings spørsmål. Støy ble likevel et problem i noen av intervjusituasjonene. Bygningsarbeid, telefoner og andre avbrytelser gjorde at deler av det som ble sagt, var utydelig da jeg senere renskrev opptakene.

Intervjuene gav som ventet mange nye momenter som kunne være med på å belyse de spørsmålene jeg stilte i introduksjonskapitlet. Intervjuguiden som ble brukt under intervjuene, er relativt åpen, og spørsmålene var utformet med sikte på å åpne for flest mulig tanker og ideer rundt temaet.

4. 3 Refleksjoner over metodevalg

Det har tidvis vært grunnleggende og uforsonlige motsetninger mellom de som har sverget til kvalitative metoder og de som har sett på kvantitative metoder som det eneste saliggjørende. I den senere tid har det likevel vært stor enighet om at enhver metode har både sterke og svake sider ved seg, og at et metodiske valg må sees i sammenheng med hva man søker å oppnå. I en artikkel om forholdet mellom disse metodene i samfunnsforskningen, peker Grønmo på positive og negative trekk ved de to metodeformene (Grønmo, 1982). Jeg vil vurdere disse trekkene i forhold til metodevalget i mitt eget prosjekt.³²

En særlig styrke ved uformelle, kvalitative intervju er at en kan oppnå en åpen dialog med kildene. Jeg har kunnet spesifisere eller omformulere spørsmålene mine dersom det har vært nødvendig, og få utdypet interessante og relevante svar underveis i intervjuene. I og med at verken spørsmålene eller svaralternativene er fastlagte på forhånd, gir denne metoden mulighet for fleksibilitet under datainnsamlingen. Dette kan gi større dybde i materialet. En slik åpen interaksjon er likevel ikke bare positiv. Det er fare for at intervjueren stiller ledende spørsmål. Slik kan forskeren, mer eller mindre bevisst, styre intervjuet i ønsket retning. I noen

tilfeller kan respondenten svare usant eller unøyaktig, fordi han eller hun antar at et visst svar er forventet, eller at det er politisk eller faglig korrekt. Intervjuobjektet kan også påvirkes av intervjuerens mimikk og kroppsspråk. Det kan nok også være et problem under mine intervju, kanskje spesielt fordi jeg allerede i utgangspunktet hadde gjort meg opp meninger om hva den manglende mediedekningen skyldtes. Likevel trenger ikke ledende spørsmål være udeelt negativt. For eksempel svarte mine intervjuobjekter vagt på spørsmål om stormaktsinteressers innvirkning på vinkling og prioritering av nyhetsstoff. Ledende spørsmål kunne da fungere som et forsøk på å provosere frem svar på spørsmålet. Det viktige er å være bevisst sin egen rolle, spesielt fordi intervjueren er det viktigste leddet ved kvalitativ datainnsamling. I kvantitative undersøkelser er det meste fastlagt på forhånd. Dette gjør det vanskelig og ofte umulig å gjøre forbedringer undervegs. Slike endringer kan for eksempel ikke gjøres for noen respondenter uten at det skal gjelde alle. Det er likevel viktig å påpeke at ledende spørsmål også kan være et problem i kvantitative undersøkelsesopplegg.

Intervjuerens kroppsspråk og mimikk kan som nevnt påvirke intervjuobjektet. Selvfølgelig har også intervjuobjektet et kroppsspråk som gir informasjon utover det verbale. Dette kan være verdifull informasjon som ikke vil komme frem i kvantitative undersøkelsesopplegg. Selv om dette ikke er tatt eksplisitt opp i dette prosjektet, kan det ha betydning for hvordan intervjueren tolker intervjuobjektet. Blant annet kan det ikke-verbale språket understreke hva respondenten legger vekt på som viktig. At det vises usikkerhet i forhold til egne påstander og spørsmål fra intervjueren, kan gi hjelp med hensyn til oppfølgingsspørsmål. Slik nærhet, sensitivitet og tilgjengelighet er noe av det unike med kvalitativ metode. Det er i denne sammenhengen viktig å være oppmerksom på at disse egenskapene, som fleksibiliteten og åpenheten gir rom for, også fører med seg at datakilden i stor grad påvirker hvilke data som blir sentrale.

En fare ved kvalitativ metode oppstår i forbindelse med kildeutvalg. Måten et kvantitativt, representativt utvalg foretas på, er i seg selv et mottrekk mot at forskerens egne holdninger skal prege utvalget. Det er større fare for at forskerens personlige oppfatninger og sosiokulturelle bakgrunn farger utvelgelsen i for stor grad når forskeren selv velger sine kilder, slik det ofte gjøres i kvalitativ metode. Blant annet vil ønsket om bestemte

³² Wimmer og Dominick har tatt for seg mange av de samme trekkene som Grønmo (Wimmer og Dominick, 1994). På grunn av den enkle og oversiktlige fremstillingen til Grønmo konsentrerer jeg meg om han, men

konklusjoner kunne påvirke utvalget av kilder. Siden det ikke følger like strenge krav til utvelgning av kilder i kvalitativ metode, er det viktig å være oppmerksom på dette problemet. Kildene i dette prosjektet er valgt med tanke på å nå utenriksjournalister i ulike typer aviser og nyhetsbyrå, og utvalget representerer et vidt spekter av de avisene og nyhetsbyråene som regnes for å være 'sterke' på utenriksstoff.

Ved bruk av kvalitative metoder er målsetningen for analysen å få en helhetlig forståelse av spesifikke forhold. Poenget er å få ny og relevant innsikt. Grønmo skriver:

Både ved intervju-undersøkelser og ved innholdsanalyser kan *fullstendighet* sies å være et hovedprinsipp for registrering av *kvalitative* data. Den viktigste oppgaven ved dataregistreringen er å få med all tilgjengelig informasjon som er relevant for analysens problemstillinger (Grønmo, 1982:106).

Dette er sentralt i mitt prosjekt, hvor målet er å få frem mange og sentrale faktorer som kan bidra til å øke forståelsen av utenriksdekning i mediene.

I motsetning til kvantitativ undersøkelse, hvor problemstillingen ofte er å fremskaffe grunnlag for statistisk generalisering, er siktemålet i dette prosjektet mer analytisk beskrivende.

Analysene egner seg best til å utvikle og belyse hypoteser og teorier, uten at vi har ambisjoner om å teste dem i mer vitenskapelig forstand. I tillegg skjer analyse og tolkning ofte parallelt med datainnsamlingen, til forskjell fra kvantitativ metode, der premisene for hva en skal finne ut er lagt på forhånd, og der tolkning og analyse skjer i ettertid. At analyse og tolkning så å si skjer parallelt med datainnsamlingen, åpner for mulighet til å få med nye relevante faktorer. Den videre analysen skal så inneholde relevante tolkninger av datamengden.

Formidlingen av dataene skjer ofte ved at man illustrerer teksten med sitatutdrag fra datamaterialet, noe som også er tilfelle i dette prosjektet. Fordelene ved åpenhet og friere tøyler blir lett oppveid av at arbeidet med og presentasjonen av kvalitative data lett blir uoversiktlig og omstendelig. Dette har jeg prøvd å motvirke ved å presentere intervjumaterialet i tematiske avsnitt.

Når man bruker uformelle intervju, slik som her, er det blant annet fare for å få forskjellige typer informasjon fra de ulike informantene, for eksempel ved at de vektlegger ulike sider ved et tema eller en problemstilling. Jeg har i hovedsak stilt de samme spørsmålene til alle, men

trekker inn andre for å fylle ut.

har etterhvert også tilføyd spørsmål ut fra sentrale momenter noen av journalistene kom med. Det ble også til tider problematisk, i en slik uformell intervjusituasjon, å stille spørsmålene i samme rekkefølge og på nøyaktig samme måte. Journalistene kom gjerne inn på sakene på forskjellige tidspunkt i samtalen og på andre tidspunkt enn jeg hadde sett for meg. På grunn av en slik forholdsvis løs intervjuform og det lave antallet informanter, er det viktig å være oppmerksom på at slike undersøkelser ikke er like representative og generaliserbare som mer strukturerte undersøkelser. Samtidig er ikke representativitet og generaliserbarhet nødvendigvis ønskelig i all forskning, spesielt ikke dersom det går på bekostning av andre viktige sider ved undersøkelsesopplegget. Også mer strukturerte intervju kan føre til ulike og vanskelig sammenlignbare svar. Intervjuobjekter vil, i alle typer spørsmål, ha ulik oppfatning av spørsmålene og svare på bakgrunn av egne og ulike tolkninger. Kvalitativ metode kan, i stor grad, gripe *typiske* og *allmenne* trekk og egenskaper ved saksforhold.

Det at man prioriterer relevans og fullstendighet, kan gjøre det vanskelig for andre å etterprøve undersøkelsen. Opplegg som dette er sårbare fordi de lett blir personavhengige. Som nevnt er forskeren det viktigste leddet i innsamlingen og tolkningen av dataene.

Wimmer og Dominick sier det slik:

The qualitative researcher is an integral part of the data; in fact, without the active participation of the researcher, no data exist (Wimmer og Dominick, 1994:140).

På grunn av dette kan ikke kvalitative undersøkelser, slik som kvantitative, etterprøves på samme måte med nye undersøkelser. All tolkning og analyse må gjøres ut fra de spesifikke intervjuene, og helst med samme forsker. Dersom intervjuene er tilgjengelig på bånd, blir etterprøvbareheten større. Alle metoder vil ha svake sider, og de svake og sterke sidene vil variere fra prosjekt til prosjekt. Hovedpoenget er å være bevisst de svakhetene metoden har og å greie å bruke metoden til det den er sterk på. Uformelle intervju er egnet til å få frem det jeg søker: å forstå hvordan strukturelle forhold påvirker aktøren, og hvordan aktøren oppfatter og reagerer på dem.

Ved hjelp av en åpen og fleksibel metode kom det frem nye og viktige opplysninger i intervjuene, om hva som påvirker nyhetsdekningen. Intervjuene virket klargjørende på min forståelse av disse forholdene og har bidratt til en mer nyansert fremstilling enn det teoriene alene kunne.

En viktig hake ved å innhente opplysninger fra aktøren om aktørens handlinger, slik jeg har gjort det her, er at det er lite sannsynlig at aktøren vil gi grunnleggende kritikk av sine handlinger. Journalister vil mest sannsynlig ikke selv kritisere sine egne handlinger og sin egen profesjon, like lite som andre folk og yrkesgrupper. Dette kan føre til at de ikke åpner seg om situasjoner der de blir påvirket eller lar seg manipulere. Slik informasjon kan kanskje gi en følelse av å grave sin egen grav, spesielt for en yrkesgruppe som lever på ideer om objektivitet, sannhet og demokratisk folkeopplysning. Intervjumaterialet viser likevel at journalistene har vært relativt åpne også om slike forhold.

5. Nyhetsformidling i teori og praksis

There is an unwritten rule among journalists that local news is news and foreign news is foreign, and that people want plenty of the former and will tolerate only small doses of the latter.

John Maxwell Hamilton (Vaage, 1989)

Journalistenes bidrag vil i det følgende bli behandlet i forhold til hovedproblemstillingen. Det vil altså i intervjumaterialet bli søkt svar på hvorfor enkelte utenriksnyheter blir vurdert som nyhetsverdige, mens andre ikke blir det. Hva er det som gjør en sak nyhetsverdig? Relevante faktorer som journalistene kommer med, vil bli referert, vurdert og analysert i forhold til de forklaringsfaktorer de tidligere siterte teoretikerne legger vekt på. Hypotesen om at vestlige stormaktsinteresser har vært av avgjørende betydning for hvordan mediene har behandlet utenrikspolitiske konflikter, vil også bli nærmere belyst.

Kapittel 3 munnet ut i noen sentrale spørsmål i forhold til de forklaringsfaktorene teoretikerne fremsatte. Gjennom intervjuene vil disse problemstillingene bli belyst. Særlig vil vi ta opp *nyhetskriterienes* status og virkemåte, på hvilken måte *prioriteringer og ressurser* påvirker mediens utenriksdekning og gjennom hvilke mekanismer en eventuell påvirkning fra *stormaktsinteresser* virker. Vi vil i dette kapitlet undersøke om journalistene legger vekt på de samme faktorene som forskere og teoretikere. Samtidig vil det bli lagt vekt på om og i hvilken grad det kommer frem nye momenter i intervjuene, det vil si momenter og forklaringsfaktorer som ikke blir behandlet i de teoretiske bidragene.

Analysen er disponert tematisk i forhold til sentrale faktorer eller forklaringer, og vil inneholde følgende deler: *Nyhetskriterier, Prioritering og ressurser, Journalisten og samfunnet* og *Øst-Timor og verdenssamfunnet*. I intervjuene er temaene ofte flettet inn i hverandre, i og med at denne typen samtaler er åpne og forholdsvis ustrukturerte. En del av

svarene vil også omhandle flere sider ved en sak eller en problemstilling, og vil derfor bli behandlet flere steder i den etterfølgende analysen.

Kapitlet er delt i to: *Medieinterne krav og behov* og *Interaksjon med samfunnet*. Dette vil si at forklaringsfaktorene er delt inn i to analytiske hovedkategorier. Disse kategoriene er ikke gjensidig utelukkende, tvert i mot vil mange av faktorene henge sammen og påvirke hverandre. Denne gjensidige påvirkningen vil vi ta hensyn til under fremstillingen. Dette utelukker likevel ikke at de ulike forklaringsfaktorene kan knyttes til ulike nivåer (intern / ekstern, mikro / makro), og en inndeling i slike analytiske kategorier vil lette fremstillingen av innholdet i intervjuene.

De medieinterne krav og behov vil være faktorer som har sammenheng med selve mediets muligheter og begrensninger. For eksempel kan det dreie seg om mangel på tid, ressurser og plass, noe som vil være vesentlige problemer i alle nyhetsredaksjoner. Politisk grunnsyn og redaksjonell linje forøvrig vil også være inkludert i dette. Alle redaksjoner har mer eller mindre avklarte og uttalte retningslinjer for hva slags nyhetsstoff som skal prioriteres.

Den andre kategorien dreier seg mer direkte om samfunnsmessige forhold.

Nyhetsproduksjonens samfunnskontekst kan for eksempel være publikums eller institusjoners krav, behov og ønsker. Her snakker vi både om direkte og indirekte påvirkning av pressen utenfra, og faktorer som griper direkte inn i den gjeldende konflikten. Dette kan blant annet dreie seg om hvordan den generelle situasjonen i det aktuelle området er, eller hvor store ressurser som blir brukt for å påvirke verdensopinionen.

5.1 Presentasjon av informantene

Informantene i dette prosjektet er journalister og / eller utenriksledere³³ i dagspresse og nyhetsbyrå. Som praktikere i nyhetsbransjen kan de komme med utfyllende kunnskap om hva som skjer i prosessen når nyheter skapes og formidles. Samtidig er det viktig å være oppmerksom på at også journalistene har sine ideologiske og politiske utgangspunkt, som de vurderer sine egne og andres arbeid ut fra. På lik linje med teoretikere og forskere har de sine egne erfaringer og forklaringer. De enkelte mediernes redaksjonelle linje vil dessuten også

prege det budskapet de enkelte journalistene lager, selv om avisene og byråene kan ha journalister med ulike politisk og ideologiske grunnsyn i redaksjonene. Dette betyr ikke at journalistenes egne grunnsyn ikke kan prege mediene også. Vi skal gi en kort presentasjon av journalistene og avisene / byråene de arbeider i.

Aftenposten har en politisk konservativ redaksjonell linje. Avisen satser på utenriksstoff, og på en bred og objektiv dekning. Den er kjent for seriøsitet. Ut fra avisens politiske grunnsyn er det utenkelig at *Aftenposten* kunne støttet for eksempel FRETILIN i utgangspunktet, og dette kan nok ha preget avisens dekning av Øst-Timor-konflikten på et tidlig stadium. Det er også usannsynlig at avisen skulle bryte sterkt med det rådende syn i samfunnet. I likhet med *Aftenposten* er *Dagbladet* heller ikke en avis som ville brutt radikalt med det rådende syn i samfunnet. Det er på samme måte ikke sannsynlig at den skulle ha støttet en kommunistisk organisasjon på 70-tallet. *Dagbladet* er en liberal, politisk uavhengig løssalgsavis. *Norsk telegrambyrå* er det største av sitt slag i Norge. Byrået har nesten en offisiell status på linje med NRK, og er regnet for å opptre seriøst og 'objektivt'. *Klassekampen* er den avisen som i størst grad har vært partibundet. Den redaksjonelle linjen er orientert langt til venstre på den politiske skalaen. Det er vanskelig å tenke seg at avisen *ikke* skulle støttet FRETILINs kamp. Avisen har nærmest vært programforpliktet til å støtte undertrykte, revolusjonære opprørsbevegelser. *Inter Press Service* har som redaksjonell linje å være talerør for svake og undertrykte, og er derfor i likhet med *Klassekampen* programforpliktet til å få frem alternativt stoff. I motsetning til *Klassekampen* har byrået ikke partibindinger.

Per Kristian Haugen er avdelingsleder i utenriksredaksjonen i *Aftenposten*. Han er utdannet cand.philol, er 42 år og har arbeidet som journalist siden 1981 (for *Aftenposten* siden 1984).

Nils-Inge Kruhaug er journalist i *Dagbladets* utenriksavdeling. Han er utdannet ved Journalisthøgskolen i Oslo og har spesialisert seg på 3. verden-journalistikk. Han har jobbet spesielt med Latin-Amerika, Afrika, Asia og Midt-Østen og har arbeidet som journalist siden 1982. Han har erfaring fra arbeid i lokalavis, som freelancer og i NTB (som han nå har permisjon fra). Kruhaug er 33 år.

³³ For enkelhets skyld brukes heretter fellesbetegnelsen 'journalister' eller 'informanter'.

Peter M. Johansen er utenriksleder i Klassekampen. Han karakteriserer seg selv som 'altetende utenriksjournalist', er 43 år og utdannet cand. mag. Johansen har jobbet som journalist i 11 år, hele tiden i Klassekampen (i to perioder).

Asbjørn Thomassen er journalist i IPS, der han oversetter og redigerer. Han er 59 år og har jobbet som journalist i 27 år (13 år i IPS). Thomassen er utdannet cand.mag. Tidligere har han jobbet i AP og i Nationen, i tillegg til organisasjonsarbeid.

Alle journalistene har det til felles at de er engasjerte i problematikken for dette prosjektet. De ulikhetene som viser seg i intervjuene kan til en viss grad se ut til å kunne knyttes til de forskjellige mediene de arbeider for. Journalistene fra Aftenposten og Dagbladet (NTB) ser for eksempel i større grad ut til å ha forståelse for de tradisjonelle prioriteringene som gjøres i norske medier, mens Klassekampens medarbeider i større grad distanserer seg fra disse. Journalisten fra IPS stiller seg i en mellomposisjon, men er likevel mer enig med Klassekampens kritikk av de rådende prioriteringene.

5. 2 Medieinterne krav og behov

Dette delkapitlet handler om prioriteringene som blir gjort i mediene. Hvilke prioriteringer redaksjoner og journalister foretar, vil være preget av mange forhold, blant annet er mediens ressurser avgjørende. Alle medier har dessuten sine sett av prioriteringsrammer, eller om man vil: redaksjonell linje. Slike prioriteringsrammer vil virke bestemmende for hvilke konkrete kriterier de enkelte medarbeiderne legger til grunn for sitt daglige arbeid. Nyhetskriteriene er for enkelhets skyld behandlet i et eget underkapittel, til tross for at de ikke kan løsrives fra mer generelle prioriteringer og ressursituasjonen i mediet. Den første delen av kap. 5. 2 tar for seg hvorvidt journalistene fremhever kriteriene, og hva de sier om dem. Den andre delen tar for seg generelle prioriteringer og mediens ressurser, og presenterer journalistenes vurderinger av disse.

Nyhetskriterier

I teorikapitlet kom vi frem til at nyhetskriteriene både er teoretiske konstruksjoner, og dermed formulert som diskursiv kunnskap, og at de samtidig fungerer som praktisk bevissthet,

innvevd i journalistenes arbeidsrutiner. Vi tenkte oss kriteriene som en slags 'journalistisk intuisjon', det vil si vurderinger journalistene gjør og ikke nødvendigvis tenker særlig over.

Kriteriene er ikke fastlåste regler man er nødt til å følge. Tvert i mot fungerer de som foranderlige rettesnorer som kan lette arbeidet. I en hverdag preget av stramme tidsrammer og begrensede ressurser, er det nødvendig med rammer en kan definere og tolke hendelser ut fra. Noe skjer overalt og hele tiden. Alle må prioritere, men de gjør det ut fra ulike tolkninger og definisjoner. Det handler primært om en måte å organisere arbeidet på, men også om eksplisitte vurderinger og prioriteringer.

Disse organiserende 'reglene' er ofte ikke nedskrevet. Det er tommelfingerregler som de fleste journalistene kan og bruker, men som de kan få problemer med å definere, om de blir bedt om det. Slike regler er så innarbeidet at de kan være vanskelige å sette ord på. De er en slags blanding av det Giddens kaller praktisk bevissthet og diskursiv kunnskap. Et eksempel på dette finner vi i de svar Gaye Tuchman fikk fra sine informanter da de blir bedt om å definere nyhets kategorier. Journalistene ble blant annet bedt om å definere 'harde' og 'myke' nyheter:

Asked for definitions of their categories, newswriters fluster, for they take these categories so much for granted that they find them difficult to define (Tuchman, 1978:47).

Journalistene har altså vanskeligheter med å omgjøre kriteriene fra praktisk bevissthet til diskursiv kunnskap, men de mener likevel at man rent faktisk vurderer stoffet ut fra visse kriterier. Vi har sett på hvilke kriterier teoretikerne mente var virksomme, og skal nå se litt på hva journalistene fremhever. Når journalistene skal forklare arbeidet sitt i intervju som disse, er det naturlig at deres bidrag bærer preg av den muntlige formen som er brukt, og at de ikke har hatt samme mulighet til å gi like klart formulerte oppsett som teoretikerne³⁴. De forklaringene eller svarene journalistene i prosjektet gir i forhold til nyhetskriterier, er gjerne ulikt formulert, men har likevel likhetstrekk med alle de tre teoretiske kriteriesettene vi skisserte i kapittel 3.

³⁴ Sitat fra intervjuene med journalistene er kursiverte, i motsetning til andre sitat. Det er gjort små endringer i disse sitatene, for å gjøre dem sammenhengende.

Nils-Inge Kruhaug sier at det å lage nyheter alltid er en avveining. Man kan ikke skrive om alt, det vil alltid være en avveining hva man skal fokusere på. Alle har sine mer eller mindre bevisste kriterier som de går ut fra og legger til grunn for arbeidet. Kjært barn har mange navn, og det gjelder også i denne sammenhengen: Kruhaug snakker om 'knagger' å henge stoffet på. Dette kan gjerne være et uttrykk for at det trengs en fortellerteknisk ramme eller et slags plot, som man kan formidle nyhetsstoff gjennom. Peter M. Johansen sier at det finnes 'trakter' som nyhetsstoff og råmateriale må gjennom. Et samlende begrep for disse betegnelse kan være 'forståelsesrammer'. Nyhetsstoff må falle inn under de rammene samfunnsmedlemmene og journalistene har for å forstå det som blir formidlet.

Geografisk og kulturell nærhet ser ut til å være vesentlige kriterier for det som blir formidlet av nyheter. Dette er noe både teoretikere og journalistene legger vekt på. Per Kristian Haugen tror at

...dette med nær og fjern er svært viktig i utenriksjournalistikken. Du kan trekke ringer rundt Norge og du vil se at én ring er våre nordiske naboland. Så kan du trekke en annen ring som er Vest-Europa og USA. Og så kan du trekke en annen ring som går ut til den tredje verden.

At geografisk og kulturell nærhet er viktig, er ikke vanskelig å forstå. Nyheter om og fra områder og folk som står oss nær, er allerede innenfor våre innarbeidede forståelsesrammer. Jo mer det som skjer er innenfor vår forståelsesramme, jo lettere blir det blant annet å identifisere seg med det. Journalistene peker på at det som berører vårt eget interessefelt, har størst sjanse for å bli dekket. Både Haugen og Kruhaug mener dessuten at det for norske medier er viktig om det er nordmenn eller norske interesser involvert. Haugen sier det slik:

Vi er mest interessert i hendelser i land som vi har mye å gjøre med og relativt sett mindre interessert i land som er fjerntliggende og som vi har lite å gjøre med.

At nordmenn er involvert, gjør også en hendelse mer relevant sett med norske øyne. Kruhaug utdyper dette med å si at det er

...ikke nødvendigvis nok at du har snakket med en nordmann i et fjernt land, som i seg selv kanskje var en veldig god kilde. For å være sikker på å få det på trykk, så bør du også få inn hvor nordmannen kommer fra, for da får du i alle fall trykk i 2-3 regionsaviser i den regionen han kommer fra. Så kan du si at han kommer fra Stavanger, så er sjansen for å få det trykt i Stavanger Aftenblad mye større.

Dette gjelder også på samfunns- eller nasjonsnivå. Interaksjon med og tilknytning til eget land er sentralt. Dersom landets interesser er berørt, er det mer sannsynlig at mediene er interesserte. Det kan i følge Kruhaug

...godt være norske interesser, norske bedrifter eller norske FN-soldater inne i bildet, eller penger å hente der. Det gjør kanskje en region mer nyhetsverdig enn den ellers ville vært. Så er det politiske føringer: Er de en alliert av oss? [...] Står de for det samme politisk som vår egen regjering gjør? Er det norsk ambassade der, er det norske diplomater der, er det norske organisasjoner der? Drives det hjelpearbeid der? Går det bistand dit?

Johansen sier at de store, riksdekkende avisene i særlig grad leter etter en slik 'lokal' vinkling.

Haugen mener også at dette er viktig, men at det likevel ikke nødvendigvis kan forklares så enkelt. Han peker blant annet på at konflikten i Burundi og Rwanda er blitt dekket til tross for at ikke spesielt mange nordmenn var berørt. Kanskje mediedekningen av disse konfliktenes best kan forklares ut fra at etablerte 'knagger' var lett tilgjengelige. Borgerkriger mellom ulike folkegrupper, som hutuer og tutsier, er tilsynelatende enkle å formidle. Samtidig kan bruk av slike forståelsesrammer gjøre fremstillingen *for enkel*. Johansen kritiserer nettopp dekningsav Rwanda for å banalisere konflikten: Ved ikke å gå i dybden, mister man en grunnleggende forståelse av konflikten og kunnskap om utviklingen av den.

Alle journalistene påpeker at hvorvidt en sak blir en nyhet, er avhengig av det totale nyhetsbildet og det totale verdensbildet. Dette er klart en avgjørende faktor. Terskelnivået vil variere etter om mediene har mye eller lite å fokusere på, og hva som ellers skal dekkes i den konkrete utgave eller sending. Sommerens 'agurktid' er velkjent for de fleste. Sommeren er i stor grad dødtid for mediene, og terskelen for å ta inn stoff er ofte lavere enn ellers. Dette innebærer at hendelser og stoff som vanligvis vil tape i konkurransen om å bli dekket, gjerne får god dekning. Terskelhøyden vil variere også under 'normale' omstendigheter. Hensynet til et helhetlig og allsidig sammensatt nyhetsbilde spiller også en rolle her. Om det for eksempel skjer mye i Asia, kan saker som normalt ville blitt dekket, bli nedprioritert i forhold til noe fra en annen kant av verden, fordi en ikke ønsker å fylle hele avisen med Asiastoff.

Videre peker journalistene på mulighetene for personifisering som et viktig vurderingskriterium. At folk kan knytte personer, gjerne internasjonalt kjente, til stoffet, gjør det enklere å formidle for eksempel en konflikt. Tildelingen av Nobels Fredspris til Ramos-Horta og Belo gjorde disse og andre talspersoner for østtimoreserne kjent. Det ble dermed mulig å knytte personer til saken. Nettopp hendelser som fredspristildelingen, og journalisters filming av Santa Cruz-massakren, blir regnet som svært viktige for å få frem en konflikt som denne i mediene. Journalistene mener at dette har vært avgjørende for at flere nå vet hva og hvem konflikten dreier seg om.

Dersom en konflikt innebærer mange drepte og undertrykte, er den potensielle nyhetsverdien stor. Entydige konflikter, som er enkle å forstå og enkle å formidle, har bedre forutsetninger for å bli dekket enn kompliserte konflikter. Jo mer en sak synes eller høres, jo større er nyhetsverdien. Og dersom den først er sluppet til, vil den ha større mulighet for å bli dekket videre. At for eksempel overgrep kan dokumenteres og presenteres med bilder, film eller fotografi, eller av øyenvitner, er også avgjørende.

Det ser ut som om hovedtrekkene i journalistenes fremstilling av nyhetskriterier stemmer godt overens med teoretikernes nyhetskriterier. Ut fra disse kriteriene ser det ut til at konflikten på Øst-Timor har få egenskaper som skulle tilsi at den er nyhetsverdilig: Geografisk er Øst-Timor omtrent så fjernt som det over hode er mulig å komme fra Norge. Ser vi på kulturelle faktorer, ligger vi også langt fra hverandre. Det østtimoresiske samfunnet er temmelig ulikt det norske og Vesten forøvrig. Øst-Timor er et samfunn uten industri, og det er generelt lite utviklet etter vestlig målestokk. Språk og kulturelle særegenheter ligner heller ikke. Øst-Timor ligger ikke i et område vi har hatt noe særlig med å gjøre tidligere. I de senere år har imidlertid handelen, og dermed samkvemet, med Indonesia økt for Norge og mange andre vestlige land. Øst-Timor er et lite land, og det har ikke noe særlig å si i verdenssammenheng. Folket er tallmessig lite, og selv om prosenten drepte er høy i forhold til befolkningen, er det et lavt tall i sammenligning med en del andre konflikter. Det er lite på øya som vekker interesse i Vesten. Elitepersoner eller -organisasjoner har i liten grad vært direkte involvert. Alt i alt faller Øst-Timor utenfor de fleste kriterier som både teoretikere og praktikere har fremholdt som viktige.

For å forstå nyhetskriterienes virkemåte og konsekvenser må de likevel settes inn i en sammenheng. Dersom slike kriterier ikke settes inn i en kontekst, er de heller ikke egnet som fyllestgjørende forklaringer på nyhetsdekningen. De blir i stedet stående som enkeltbiter i et puslespill. Utforming og bruk av kriteriene krever i seg selv en forklaring: De må forstås i lys av større prioriteringsrammer. De ressurser og prioriteringer som råder i redaksjonen definerer rammer og føringer for hvilke kriterier som blir særlig virksomme. Vi skal nå se nærmere på disse rammene rundt nyhetskriteriene og prioriteringer i nyhetsarbeid.

Prioritering og ressurser

All nyhetsproduksjon er resultat av prioritering. Hva man legger til grunn for prioriteringene kommer an på forskjellige forhold, som for eksempel mediens ressurser og deres politiske og ideologisk grunnsyn. Det er klare ressursmessige rammer for nyhetsproduksjon. Journalistene må holde seg innenfor mediets økonomiske og tidsmessige rammer, for eksempel bemanningssituasjon og sende- og spalteplass. Nyhetsarbeidernes kompetanse og kilde- og kunnskapstilgjengelighet hører også innunder de ressursene mediet har. Det vil også være innholdsbegrensninger i de fleste medier. Med dette tenker jeg på det innholdet (eller den redaksjonelle linje) mediene eller redaksjonene ønsker å formidle, og de begrensninger som kommer av ønsket om å tilfredsstille publikum på bestemte måter.

Disse rammene som prioriteringene foregår innenfor, resulterer gjerne i 'tommelfingerregler' som for eksempel de kriteriene vi har sett på ovenfor. Ulike prioriteringsrammer kan skape ulike kriterier. Dette kommer tydelig til uttrykk i intervjuene som for eksempel når Johansen påpeker nyhetskriterier han mener er virksomme i noen medier, samtidig som han selv er i stand til å distansere seg fra dem. Vi skal forsøke å komme på sporet av konsekvenser av slike rammer ved å se nærmere på hvordan journalistene forklarer konkrete prioriteringer i mediens utenriksdekning.

Tilgang og mangel på ressurser

Gaye Tuchman studerte en del amerikanske journalister i arbeid på 60- og 70-tallet. Hun fulgte journalister både i TV og presse. I boken *Making News* omtaler hun ulike måter nyhetsfolk organiserer arbeidet sitt på (Tuchman, 1978). Hun skriver at journalister for eksempel leter etter nyheter på bestemte steder. Storting, regjering, politistasjoner og

brannstasjoner er arenaer det er lurt å følge med på; politiet er for eksempel en god kilde til kunnskap om kriminelle handlinger. Journalistene lager seg altså egne 'nyhetsbeiter', og sparer seg dermed for arbeid som ellers ville vært tidkrevende og som ikke nødvendigvis hadde gitt uttelling (Eide, 1992:88; Tuchman, 1978:27). Nyhetsbyråenes tjenester og pressemeldinger, sparer også redaksjonene for mye arbeid.

En slik arbeidsform er nok med på å lette arbeidet når deadline nærmer seg og ressursene er knappe, men det fører gjerne til at mange skriver om det samme. At de fleste mediene arbeider på denne måten, fører gjerne til at nyhetsbildet i ulike medier blir likt. Det å lete frem stoff som ingen snakker om og som ikke byr seg frem på en lettvinnt måte, er mer arbeidskrevende. På denne måten er det en fare for at kildetilfanget blir noe snevert, et faktum flere av informantene har pekt på. Informantene mener at kildetilfanget har vært for dårlig både når det gjelder Øst-Timor og Golfkrigen, og at mange journalister er for snevre i bruk av kilder.

Arbeidet organiseres ikke bare i rom, men også i tid. Journalistene Tuchman observerte, begynte arbeidsdagen etter at andre kontorer og byråer hadde vært i sving en stund. Slik kom de inn på arenaen når informasjonen var tilgjengelig. På samme måte avsluttet de arbeidsdagen etter andre institusjoner. På kveldstid og i helgene var redaksjonene mindre bemannet, og det resulterte i at hendelser som forekom på disse tidene hadde mindre sjanse til å bli nyheter.

Gaye Tuchman fremhever videre hvor nødvendig det er å klassifisere og redusere informasjonsrikdommen i en hendelse. Dette er noe alle er nødt til å gjøre. Det er for mye potensielt nyhetsstoff, og det er umulig å dekke alt. Tuchman viser blant annet til organisasjonsteoretikerne March og Simon for å underbygge dette poenget:

Any organization that sought to process each and every phenomenon as a "thing in itself" would be so flexible that it would be unrecognizable as a formal organization. Some means between flexibility and rigidity must be attained (Tuchman, 1978:45).

Man er altså nødt til å differensiere og prioritere: Om en hendelse skal prioriteres eller i det hele tatt bli en nyhet, er dessuten ofte et resultat av forhandlinger i redaksjonen. Tuchman kommer blant annet inn på konkurranseforhold mellom ulike avdelinger og medarbeidere i en

redaksjon (Tuchman, 1978:24-25). Hvilke oppgaver man får, om man får arbeidet sitt på trykk, og hvilken plass arbeidet får i det endelige medieproduktet, er til en hver tid gjenstand for forhandlinger mellom de ulike partene. Også Haugen kommer inn på dette med forhandling i redaksjonen. Han sier at konkurransen mellom journalistene og mediene fører til at man velger, vinkler og bearbeider nyhetsstoff med tanke på at det skal vekke interesse hos andre. Dersom en ikke forholder seg til redaksjonens forhandlingsmønster, vil en kunne oppfattes som sær. I verste fall vil det føre til konsekvenser som kan ramme egne karrieremuligheter. Dette fører, i følge Haugen, blant annet til at journalistene og mediene i stor grad 'springer etter det samme':

Dette kan du studere hver eneste dag i avisene i Akersgata [...]. Hvordan man egentlig løper etter... I dag var det Anne Holt, en annen dag kan det være noe annet. Sånn at konkurranseforholdene mediene i mellom fører svært ofte til at du ikke får inn et bredt spektrum av saker, men at alle har sine egne varianter av det samme, som du jo får opp igjen i alle kanaler...

Asbjørn Thomassen er enig i at det er mye 'mainstreamdekning' i norske medier og tror særlig at kritisk journalistikk hemmes av knappe ressurser og tidsnød.

Under intervjuet med Nils-Inge Kruhaug pekte han på at NTB hadde atskillig mer stoff om Øst-Timor enn IPS, selv om IPS har som mål å formidle informasjon nettopp fra slike områder som ikke slipper så lett til i de mer etablerte mediene. Thomassen sa seg enig i dette, og mente at aktualitetsdimensjonen var en viktig forklaringsfaktor. Et lite pressekontor har ikke samme mulighet som større medier til å følge de helt aktuelle hendelsene til enhver tid, men må konsentrere seg mer om bakgrunn og analyse. De skriver dermed mindre om den daglige utviklingen. Dette henger igjen sammen med mangel på ressurser og tid, blant annet har ikke IPS så mange korrespondenter som større nyhetsbedrifter.

Redaksjonens kompetanse på det området det skal formidles noe om, er en ressurs, og graden av kompetanse kan igjen knyttes til tilgjengelighet på andre ressurser. Bortprioritering og dårlig journalistisk arbeid blir av journalistene forklart med manglende kunnskap om og kompetanse på de ulike områdene og konfliktene. Thomassen fremhever spesielt at mangel på kompetanse om Øst-Timor og Indonesia hos norske pressefolk kan bidra til å forklare hvorfor denne konflikten har vært bortprioritert. Redaksjonenes ressurser og journalistenes kunnskaper påvirker altså hva som blir oppfattet som 'nært' eller 'fjernt', med andre ord hvilke kriterier som er virksomme.

Haugen mener at det er mange samfunnsmessige grunner til at Øst-Timor-konflikten ikke er blitt dekket tilstrekkelig, men han mener samtidig at pressen må ta sin del av skylden:

...hvis jeg skal anklage pressen for noe [...], så må en jo si at en har vært unnfallende i den forstand at en ikke har tatt seg på tak og gjort noe på eget initiativ. Det har sammenheng med generell svakhet i dekning av ting i den tredje verden eller i det hele tatt, naturligvis og.

Denne typen mangel på initiativ kan ha en sammenheng med hvor store ressurser mediet har tilgjengelig.

Ressursmangel er en faktor som spiller en viktig rolle i alle medier. Mangel på penger og folk, tidsnød i forhold til deadline og store mengder informasjon sammenholdt med begrenset sendetid eller spalteplass gjør at man gjerne må prioritere bort saker. Dette gjelder også slike saker som man i utgangspunktet mente hadde nyhetsverdi.

Politisk og ideologisk grunnlag

Politisk og ideologisk grunnsyn hos den enkelte journalist og redaksjon er viktig for hva en (bevisst eller ubevisst) prioriterer å fokusere på. Dekningen av Øst-Timor-konflikten har vært nokså lik i det norske mediebildet. Få har dekket konflikten jevnt og mye. Unntaket er Klassekampen, som ser ut til å ha dekket hendelsene i dette området i noe større grad enn andre medier. Avisen er også kjent for å dekke saker andre ikke tar opp. At Klassekampen gjør dette, begrunner Johansen med den politiske forankringen avisen har. Den har hatt et politisk ståsted som har vært forskjellig fra de fleste andre medier og myndighetene. Blant annet støttet avisen FRETILINs marxist-leninistiske fundament. Avisen har støttet både FRETILINs og Vietnams frigjøringskamper politisk. Thomassen berømmer Klassekampen for en alternativ dekning av slike konflikter og at de skriver om konflikter som få eller ingen andre tar for seg. Dette mener han skyldes at avisen har et sterkt, alternativt ideologisk grunnlag. Alle informantene mine er enige i at Klassekampen skiller seg ut med hensyn til politisk og ideologisk grunnlag.

Johansen er sterkt uenig i den allmenne karakteriseringen av Øst-Timor som en *glemt* konflikt. I stedet hevder han at det dreier seg om bevisste prioriteringer, og i så måte har Øst-Timor-konflikten aktivt vært prioritert bort. Johansen gir uttrykk for at han mener

prioriteringene burde være anderledes enn de ofte er, spesielt gjelder dette i de store mediene. Også Kruhaug er enig i at konflikten heller er bortprioritert enn glemt, men i motsetning til Johansen mener han ikke at prioriteringen nødvendigvis burde vært anderledes. Han synes konflikten er viktig, men han ser både medieinterne og samfunnsmessige årsaker til at den ikke er sterkere fokusert.

I motsetning til Thomassen kritiserer journalistene i de større avisene Klassekampen for å for å ha for mye med. Kruhaug sier at denne avisens kapasitet til å skrive mye om alle konfliktene de prioriterer, både er deres styrke og svakhet. Han mener at svakheten ligger i at de ikke prioriterer hardt nok:

...Klassekampen kan i svært liten grad tvinge en sånn konflikt inn på dagsorden i UD. Til det skriver de om altfor mange konflikter og skriver altfor tøft om alt sammen. Andre deler av norsk presse har faktisk en mulighet til å tvinge konflikter inn på dagsorden. For eksempel var Jan Egeland i Jakarta for tre dager siden, og det hadde han kanskje ikke vært hvis ikke vi i Dagbladet hadde skrevet meget skarpt om Norge og forskjellen i ord og handling mellom menneskerettigheter og støtte til Indonesia.

Kruhaugs poeng er at dersom man skriver for skarpt om for mange konflikter, mister man slagkraft i forhold til å påvirke myndighetene. Synspunktet er at medier som prioriterer strammere, får mer gehør når de først skriver om noe.

Uenigheten her går altså på hvorvidt konflikten skal eller bør prioriteres. Journalistene i Aftenposten og Dagbladet har her mange sammenfallende meninger, og forsvarende mange av de prioriteringene som blir gjort. Thomassen stiller seg mer i en mellomposisjon. Han ser ut til å støtte Klassekampens fokusering på konflikter som normalt ikke prioriteres, men viser samtidig samme forståelse for den gjengse prioriteringen som de andre journalistene har.

Et vesentlig spørsmål blir her hvem det er som prioriterer. Er det hver enkelt redaksjon, eller er det store nyhetsbyrå og medier, som for eksempel CNN? Flere av informantene mener at utenriksdekningen ofte blir ensrettet og sterkt styrt av hva som er dagsorden på CNN og i de store byråene. Dette kommer jeg tilbake til i kap. 5. 3.

Journalistene fremhever mangel på ressurser som hemmende for alternativt og kritisk arbeid. Thomassen mener likevel at medier med små ressurser kan dekke saker på selvstendige måter.

Han påpeker at deknningen av Golfkrigen så helt anderledes ut i IPS enn i de fleste andre medier, fordi IPS brukte flere og alternative kilder til de offisielle. På denne måten mener han at IPS i større grad kanskje avslørte den vestlige holdningen som lå bak krigen. I tillegg skrev IPS mer om virkningene av krigen og fulgte den i større grad opp i ettertid. Dette tyder på at det må finnes andre faktorer som fører til at ressurssvake medier makter å trå utenom de gjengse kanalene og formidle alternative budskap. De politiske vurderingene kan ha noe med dette å gjøre. Dersom man har politiske og ideologiske holdninger som avviker sterkt fra de holdningene som formidles generelt, så bruker man gjerne de kreftene man har til å dekke sakene anderledes.

Hvilken politisk holdning en journalist har til en konflikt, ser ut til å åpne eller stenge for ulike aspekter ved en sak. Johansen sier at Klassekampen, på grunn av sin støtte til FRETILIN, var åpen for opplysninger derfra. De hadde av samme grunn jevn kontakt med frigjøringsbevegelsen. Dette gjaldt ikke majoriteten av norske medier. Johansen sier at

FRETILIN var, for det store gross, fremdeles en marxist-leninistisk organisasjon og dem hadde man jo ikke kontakter med. Og derfor så fikk jo Indonesia veldig stort gjennomslag for sin fullstendige knebling av nyhetene...

Vi kan tenke oss at journalistenes politiske grunnsyn, og de politiske vurderinger de gjør, på samme måte kan påvirke interessen for å tilegne seg kunnskap om eller til å bygge opp kompetanse på et område. Thomassen mener at journalister ofte har sine kjepphester eller interesseområder som de følger mer med på enn andre. På denne måten blir noen temaer fulgt bedre opp og prioritert høyt, mens andre blir glemt.

Johansen kritiserer deknningen av Øst-Timor for å være for lite politisk vinklet, og han karakteriserer prioriteringen av utenrikspolitikk i aviser som Dagbladet og VG som 'skremmende'. Noe av det han savner, er en klarere målsetning om å få frem analyse, forståelse og bakgrunn. Heller ikke bredden synes han er bra nok. Tvert i mot mener han at det i hovedsak er et snevert bilde som formidles, og at avisenes prioriteringer er svært like. Han etterlyser en skarpere journalistikk når det gjelder årsak, opphav og utbyttning. Vestens rolle og de økonomiske interessene mener han blir skjøvet i bakgrunnen. I stedet mener han at deknningen ofte fokuserer på humanistiske forhold, kirkens rolle, og kjente personers engasjement i konflikten, som for eksempel Morten Harket og Paven. Dette synspunktet

samsvarer med de funnene Tavridis gjorde i sin undersøkelse av mediedekningen (Tavridis, 1991).

Kunnskap og fortellingsrammer

Kruhaug peker på at du som journalist kan komme i situasjoner der du må inngå kompromisser. Særlig hvis du ønsker å nå ut med viktig informasjon og har en spesiell sak du vil skrive om, er det viktig for deg å bli hørt. Det avgjørende er likevel om det er interesse for stoffet. Hva som fenger, får du signaler om fra mange kanter. Kruhaug nevner blant annet “magefølelsen”. Slike signaler kan føre til at journalistene til tider sensurerer seg selv. For journalistene er det avgjørende at den informasjonen de har laget, kommer på trykk eller ut i eteren. Dette handler ikke bare om at produktet skal bli solgt. Han bruker NTB som eksempel:

[I NTB] trenger du jo ikke å tenke på å selge. Der har du jo solgt det fra før. Der tenker du ‘på trykk’, der tenker du på om du skal skrive godt til 100 eller om du skal skrive godt til 100 000. Skal du skrive noe som kanskje blir lest av to millioner eller skal du skrive en sak som ingen av redaksjonene i Norge gidder å sette på trykk. [...] Det tror jeg alle journalister er bevisste på. At de gjerne kunne tenke seg å skrive om ting lenge før, men de venter på den knaggen som gjør at ting faktisk enten kan komme på trykk, blir kjøpt hvis de er freelancere eller blir lest.

Kruhaug peker på at journalister må prioritere stramt. Med dette mener han ikke at man skal prioritere saken bort for så å glemme den. Tvert i mot sier han at det som ofte skjer er at journalisten jobber med temaet for seg selv og skriver så om det når ‘tiden er inne’. Slik holder man seg oppdatert og er klar med stoffet til rett tid. Man følger med, men skriver ikke nødvendigvis så mye hele tiden. Han legger vekt på at det er utenriksjournalistens oppgave å få frem bakgrunnen, sette sakene inn i et historisk perspektiv og kanskje spå litt om fremtiden. Før man finner noe knytte en sak til, er det bakgrunnsarbeidet man må konsentrere seg om. Manglende ‘knagger’ å henge stoffet på har vært vesentlig i forhold til Øst-Timor. Nils-Inge Kruhaug forteller at han, i store deler av den tiden han har arbeidet som journalist, har fulgt med på hva som skjedde på Øst-Timor, men at han ikke skrev om det før han klarte å finne frem til noe ‘dritt’ om norsk næringsliv tidlig på 90-tallet. Han sier at en slik sak henger over ham i form av dårlig samvittighet, men at man likevel er nødt til å ha noe å feste den til:

Akkurat samme nå. Det er et år siden jeg skrev om Sudan, men jeg har jo jobba med Sudan kanskje mer enn noenting det siste halve året, fordi at jeg vet at det kan komme til å skje store ting der. Og tiden er kanskje snart inne til å skrive mye om Sudan nå. Jeg har liggende inne norsk vinkel på Sudan og har gravd i UD-arkivet på Sudan, og tolker sånn. Så du må liksom...du må vel ha et visst perspektiv på det du holder på med.

Kruhaug er her inne på et av de sentrale nyhetskriteriene, nemlig tilknytning til eget land. Sitatet over beskriver hvordan kriteriet virker i praksis. En norsk vinkling på stoffet gir en fremstillingsramme for stoff om for eksempel Sudan.

Journalistene legger stor vekt på betydningen av kunnskap og kompetanse for å gjøre en god jobb. Bakgrunn, perspektiv og godt kildearbeid blir sett på som vesentlig. Kruhaug legger mye vekt på kildebruk og bakgrunnsarbeid, og han fremhever det å følge med i utenlandske tidsskrifter og informasjon fra solidaritetsgrupper som verdifullt. Han påpeker at det er viktig å bruke alternative kilder som kan frigjøre deg fra å måtte stole ensidig på de offisielle kildene. Johansen sier at uten grunnleggende kunnskap om stoffet du skal formidle, er det lett å misforstå og å gi et forenklet bilde av det som skjer.

Til tross for at journalistene mener at kunnskapstilleggelse og kompetanseutvikling er og bør være en vesentlig del av jobben, ser det ut til at alle savner disse elementene når det er snakk om dekning av konkrete hendelser. Mye av kritikken de kommer med, både i forhold til dekningen av Golfkrigen og konflikten på Øst-Timor, kan knyttes til generell kunnskapsmangel blant nyhetsformidlere. Det blir fremhevet at manglende kunnskaper både kan føre til at konflikter blir 'banalisert', at dekningen blir ubalansert og at man lar være å dekke saker. Dette kan tyde på at journalistenes idealer og intensjoner har små sjanser til å bli fulgt opp i praksis, særlig om ressursene er små.

Utilsiktete konsekvenser

En faktor som Martin Eide trekker frem, er utilsiktede konsekvenser av aktørers handlinger. Når en skal finne frem til årsaker og virkninger av forhold som dette, må man ta med i beregningen at ikke alt alltid går som planlagt. En journalist kan ha gode hensikter med et oppslag, men oppslaget kan likevel få særdeles uheldige virkninger.

...det virker rimelig å anta at mange av de regelmessigheter vi kan observere i det sosiale liv, skjer like mye til tross for som på grunn av aktørenes oversikt over mulige konsekvenser av handlinger (Eide, 1992:139).

Som eksempel bruker Eide en journalist som med absolutt edle hensikter prøver å få frem, gjennom sine artikler, sykehusets behov for et vidunderapparat som kan lokalisere farlige sykdommer hos barn. Dette apparatet koster penger, og pengene må hentes fra andre poster på sykehusets budsjett, noe som igjen rammer andre syke mennesker. Disse konsekvensene hadde ikke journalisten regnet med da han eller hun prøvde å gjøre en god gjerning.

Vi nevnte tidligere at Kruhaug kritiserte Johansen og Klassekampen for ikke å prioritere hardt nok. Kruhaug mente at ved å skrive for mye og for ofte om saker, mister man muligheten til å påvirke beslutningsorgan. Dette er i så tilfelle et klart eksempel på utilsiktede konsekvenser. Det er ingen tvil om at Klassekampen ønsker å påvirke med det de tar opp og derfor skriver mye om det. I følge Kruhaug fratar de seg selv muligheten til å påvirke nettopp ved å ta opp for mye. Dette er det selvsagt vanskelig å si noe entydig om, og vi må her nøye oss med å notere at dette i alle fall er en begrunnelse for *ikke* å skrive 'for mye' om en sak

Dette delkapitlet har tatt for seg prioriteringer i nyhetsarbeid. Vi kom til at flere forhold er med på å prege disse prioriteringene, blant annet spiller mediens ressurser og politisk grunnsyn en stor rolle. Slike prioriteringsrammer vil virke bestemmende for hvilke nyhetskriterier som preger arbeidet i de ulike mediene og hvilken konkret utforming de enkelte kriterier får. I neste delkapittel vil vi belyse faktorer av mer samfunnsmessig art.

5. 3 Interaksjon med samfunnet

Medieinstitusjonen er, som alle andre institusjoner i samfunnet, påvirket av samfunnsmessige forhold. Pressefolk er både samfunnsborgere, og dermed en del av det samfunnet de rapporterer fra, og de blir i sin stilling påvirket av det som skjer. Dette innebærer at andre kan påvirke den informasjonen som formidles i mediene. En slik mulighet til å påvirke vil variere, og ikke alle har like stor sjanse for å bli hørt. Vi kan anta at maktpersoner og -organisasjoner når frem både raskere, oftere og mer direkte med sine tolkninger og vinklinger enn det folk flest gjør. Likevel har vanlige folk mulighet for å slippe til, for eksempel gjennom organisert virksomhet for en sak. På samme måte som at styringen av et samfunn er avhengig av at folk

engasjerer seg, stemmer ved valg osv., blir informasjonsformidlingen i samfunnet påvirket av samfunnsmedlemmenes engasjement eller mangel på engasjement.

Journalisten og samfunnet

Stormaktsinteresser

Vi oppsummerte kapittel 3 med at teorier som så stormaktsinteresser som avgjørende for mediernes prioriteringer og hvilke nyhetskriterier som kom til anvendelse, kunne finne støtte i en del studier av mediedekningen av ulike konflikter. Det ble likevel understreket at slike teorier ikke legger tilstrekkelig vekt på hvordan dette skjer og hvilke mekanismer det skjer gjennom.

Alle informantene syntes det var vanskelig å koble vestlige stormakters politiske og økonomiske interesser *direkte* til den måten de selv og mediene dekker konflikter på. Informantene formulerer sin mediekritikk på noe ulikt vis, men alle mener at nyhetsfolk kan påvirkes av disse interessene. Johansen var mest kritisk til forholdet mellom journalister og ledende politiske krefter, men han er samtidig svært forsiktig med å påstå at det er en direkte kobling:

Det er vanskelig å si. Jeg synes det alltid er vanskelig å si hvor direkte sammenheng det er mellom politiske og økonomiske vurderinger i etablissementet og hvordan aviser opptrer. Det er klart det er et fingeravtrykk og det er smitteelementer, men jeg vil være veldig forsiktig med å si at det finnes en direkte kobling. Jeg tror bare det har noe med prioriteringene å gjøre, hvor det var veldig lett å radere vekk Øst-Timor fra sakskartet, når da norske myndigheter faktisk hadde gjort det i FN.

Men selv om journalistene ikke vil gå for langt, er de fleste enige i at det knyttes noen bånd man ikke kommer unna. Johansen formulerer det slik:

Ja, altså jeg er forsiktig med å si at man skriver sånn fordi man er blitt diktert av interesser at det skal være sånn. Jeg tror det er mer sublimt enn det, hvor resultatet stort sett blir det samme. Det man eventuelt lettere kan angripe, synes jeg, det er jo å se på det pressehoffet som følger kongehuset, følger statsministeren rundt omkring i Asia. De oppvartningene som der blir gitt, altså, når norsk næringsliv er på hugget. Et eksempel er jo da Gro Harlem Brundtlands reise til Asia, ikke sant, med Kina og...hvordan dette blir fulgt opp. Det er klart at her knyttes de virkelige kontaktene. Og her legges på en måte litt fellesinteressen. Og dette er veldig bevisst. Veldig bevisst på den ene siden, at statsministeren drar

med toppene i det norske næringsliv og det er veldig bevisst at de store mediene henger i hæla. Så...der finnes det veldig lite kritisk bilde...

Per Kristian Haugen plasserer Øst-Timor inn i et mønster han mener å se, der *mange* konflikter i den 3. verden blir 'glemt' i vestlige medier. Han tror det kommer av at disse konfliktene ikke berører vitale vestlige interesser. Om Øst-Timor sier han at

Den har ingen spredningsfare. Det skal veldig mye til for at konflikten på Øst-Timor kan utvikle seg til en større internasjonal konflikt. Den har ikke noe av dette i seg. Den ligger i et område som ikke er spesielt økonomisk viktig, verken for Europa eller Nord-Amerika.

Golfkrigen derimot mener han ble sett på som en trussel for hele verdensøkonomien, fordi den er så oljeavhengig. Dette forklarer mye av forskjellen i mediedekningen av de to konfliktene.

Thomassen er også usikker på stormaktsinteressenes innvirkning. Han synes det ville vært rart om det ikke har hatt innvirkning, men tror 'signaleffekten' er mer fremtredende enn direkte påvirkning. Samtidig peker han på tendensen til at "...en del konflikter rundt om i verden blir ikke-konflikter". Dette gjelder blant annet Øst-Timor. Thomassen er forsiktig med forklaringer, men tror at

...hvis for eksempel USA hadde hatt interesse av at timoreserne skulle ha sjølstyre, så hadde nok denne konflikten vært ganske anderledes behandla. Og hvis Frankrike eller Storbritannia hadde hatt den interessen, så hadde nok [mediene] sørga for at det hadde kommet ut en del stoff om det. [...] ...men de er vel tvert i mot interessert i at [Øst-timor] er i Indonesia, at det skal gli inn i Indonesia...at det skal bli ro der.

Alle journalistene svarer altså forsiktig på spørsmål om påvirkning fra mektige land og personer, og noen er også helt uenig i at slik påvirkning preger det journalistiske arbeidet. Kruhaug vil for eksempel ikke være med på at økonomiske og politiske interesser hos vestlige stormakters myndigheter og næringsliv er årsak til at det er skrevet lite om for eksempel Øst-Timor-konflikten. Tvert i mot hevder han at disse interessene har økt medienes fokus på saken. Han tror at

...det faktum at både norsk næringsliv og norske myndigheter ble tatt med buksa nede på begynnelsen av 90-tallet, bidro sterkt til å sette konflikten på dagsorden og det gjør det også den dag i dag.

Kruhaug tror heller ikke at nordmenn godtar myndighetenes offisielle versjon

... av hvorfor Indonesia og Kina er blitt utenrikspolitiske satsingsområder. De godtar ikke at norske konsern strømmer til den regionen og etablerer seg, og at Gro Harlem Brundtland liksom skulle dra til Indonesia og kose seg noen dager med diktatoren der, for å snakke menneskerettigheter.

I stedet tror han at folk gjennomskuer myndighetenes taktikk og skjønner at det her er snakk om hva som er lønnsomt for norsk næringsliv.

Samtidig tyder uttalelser Kruhaug kommer med i forhold til Golfkrigen på at han mener at journalistene og mediene i den saken faktisk ble påvirket av mektige interesser. Blant annet sier han at vestlig presse kan være veldig ukritisk, og at Golfkrigen er et eksempel på nettopp dét. På den andre siden sier han at det ikke alltid er så enkelt å komme unna de hindringene som blir lagt for deg, når du står midt oppi en hendelse. Da er det viktig å ha et bevisst forhold til de som prøver å bruke deg i egen interesse:

...jeg har lest ting i norske aviser som gjør at jeg blir flau på standens vegne, fordi jeg synes norske journalister har et fordømt ukritisk forhold til hvordan de viderefremidler informasjon. De tør ofte ikke å stille de rette spørsmålene til folk i maktposisjoner og de tør ofte ikke å stille spørsmål ved de såkalt offisielle versjonene av det som skjer, av frykt for å bli stempla som USA-hatere og konspiratoriske fordi de ikke godtar den offisielle versjonen (Kruhaug).

Man kan da spørre seg om det bare var under Golfkrigen at slik innvirkning fant sted? Var påvirkningen og manipulasjonen i denne krigen, som alle journalistene i prosjektet mener foregikk, et engangstilfelle? Eller er det slik at man kun snakker om det fordi det ble avslørt? Det er helt klart at man under Golfkrigen var under uvanlig sterk kontroll fra amerikanske myndigheter, og at journalistene ikke hadde særlig store valgmuligheter mens krigen sto på. Likevel kan man undre seg over at journalistene under så sterk sensur, ikke rapporterte med større forbehold og ga mer uttrykk for hvordan arbeidssituasjonen deres faktisk var.

Haugen fastslår at journalistene i alt for stor grad ble avhengig av ensidige og offisielle, militære kilder under Golfkrigen, og at partene i krigen prøvde å manipulere dem. Situasjonen førte dessuten til en uheldig konkurranse mellom mediene, hvor de løp etter hverandre og formidlet det samme. Journalistene var dårlig forberedt på manipulasjonsteknikkene og lot seg rive med i beundring over teknologien. Dette førte til at mediene sto svakt rustet til å

motstå presset. Det faktum at sympatien helt klart lå hos de allierte styrkene, har heller ikke fremmet en kritisk holdning hos journalistene.

Påvirkning behøver ikke bare ta form som press utenfra. Journalistene sensurerer også, som vi har vært inne på, til en viss grad seg selv. Karrieremessige hensyn kan føre til at en ikke skriver om noe en synes er viktig. Redaksjonen kan også fremstå som en hindring. Det er ikke populært å stadig mase om en sak ingen andre er interessert i. Haugen tror at

... hvis en journalist stadig kommer og vil skrive om noe som ingen andre er interessert i, så vil det vel være to ting som kan skje. Det mest sannsynlige er jo at vedkommende vil, av overordnede og kolleger, bli oppfattet som nokså sær og kanskje brysom og vanskelig og sånn. Jeg mener, det er ikke sånt du gjør hvis du skal fremme dine interesser karrieremessig. Så det er klart at da er det sikrere å satse på det som allerede er kjent enn det som er nytt og ukjent. [...] Hvis du bare får svært negative tilbakemeldinger på en viss type stoff, så vil jo vedkommende journalist slutte med det. Eventuelt fortsette med det og måtte betale for det i form av noen konsekvenser på et eller annet tidspunkt. Så i så måte, så foreligger det jo naturligvis en selvsensur. Hvis det hadde vært noen som hadde vært svært opptatt for eksempel av Øst-Timor og hadde insistert på å skrive om det i tide og utide, så er det ikke usannsynlig at vedkommende ville fått svært negativ respons på det.

I arbeidet med å bringe informasjon ut til folk, vil man stå overfor ulike ønsker og behov, det være seg fra så kalt vanlige folk eller mektige folk. Mange vil ønske og prøve å påvirke hva slags informasjon som kommer ut. Kruhaug sier at journalister får alt fra invitasjoner til sammenkomster på ambassader til informasjons- og reklamemateriell i posten. Forsøk på påvirkning er selvfølgelig noe alle har mulighet til, men noen har større ressurser enn andre.

Et viktig spørsmål i forbindelse med hvem sine interesser som blir fremmet i mediene, er hvem det er som forsyner journalistene med informasjon. En undersøkelse³⁵ Odd F. Vaage har gjort av hvem som blir intervjuet i avisene viser klare tendenser til skjev fordeling i forhold til befolkningssammensetningen generelt. Tallmaterialet til Vaage gjør at vi kan danne oss et klart bilde av det typiske intervjuobjekt i norsk presse: Det er en voksen eller middelaldrende mann, høyt utdannet og med høy inntekt. Det er med andre ord samfunnets

³⁵ Tallene i undersøkelsen er fra tidlig på 80-tallet, men andre og senere undersøkelser i norske og internasjonale sammenhenger ser ut til å vise de samme tendensene, blant annet i Allerns bok om kildenes makt (Allern, 1993).

elite, de som har høyere verv og stillinger i det offentlige og i det private næringsliv (Vaage, 1985:106-117).

Også Sigurd Allern har tatt opp spørsmålet om hvem som er mediernes kilder til informasjon. Han fokuserer i stor grad på mektige, organiserte kilder og hvor store ressurser de setter inn på å pleie sitt forhold til journalister (Allern, 1997). Allern påpeker at forholdet mellom journalister og mektige kilder bærer preg av å være en byttehandel der begge parter får noe igjen. Likevel, sier han, kan journalistene bli tvunget til å akseptere kildestyrt stoff som følge av mangel på ressurser til å drive ordentlig journalistikk. Samtidig mener Allern at bedre utdanning, økt bevissthet og uavhengighet i forhold til de politiske partiene blant journalistene, har ført til en profesjonalisering av journalistikken. Den er blitt skarpere, og fokuserer mer på økonomi og dyptpløyende arbeid (Selsjord, 1997).

Informasjonsvirksomheten i offentlig og privat sektor har økt mye de siste årene. Dette peker også informantene i prosjektet på. Sigurd Allern hevder at disse kildene, for eksempel Geelmeyden, Kiese og Burson-Marsteller, er med på å styre nyhetsformidlingen. I 1996 hadde Burson-Marsteller internasjonalt den indonesiske regjeringen som kunde, og hjalp dem i forbindelse med utdelingen av Nobels fredspris (Christiansen, 1997). Allern sier at en maktkritisk journalistikk må legge stor vekt på de personene og sjiktene som utøver makt.

Men *eliteorientering* mht. kildevalg er minst av alt noen garanti for at pressen spiller en rolle som en "fjerde statsmakt". Det kan like gjerne være et uttrykk for at pressen fungere[r] som makthavernes velvillige referenter og kringkastingen som deres mikrofonstativ (Allern, 1993:92-93).

Allern legger vekt på at kunnskap om hvem som blir brukt som kilder er viktig. På et debattmøte i Studentersamfunnet i Bergen (23/10-97) kom Allern med kritikk av norsk presse. Han sa mellom annet at pressen for lett slipper informasjonsbyråene til, at den er for lite kildekritisk. Han påpekte at poenget ikke er informasjonsbyråenes gode eller dårlige moral, eller om de er 'slemme'. Poenget er heller å kjenne til deres strategier og å være kritisk. Nødvendigheten av å være kritisk og å ha kunnskap om kildenes strategier må også sies å gjelde i andre kildeforhold. Som vi har vært inne på, har mediene i varierende grad klart å motstå forsøk på påvirkning og manipulering i Golfkrigen. Dekningen av denne krigen og

andre konflikter kunne gjerne vært håndtert bedre dersom mediene hadde hatt bedre kunnskap om og vært mer kritiske til kildene.

Mangel på organisert motstand i Vesten

Et sentralt moment i intervjuene er at det i liten grad har vært motstand mot Indonesias overgrep i den vestlige opinionen. Engasjement i befolkningen har mye å si for hva som blir nyheter. I mange konflikter har pressen fått æren for vestlige lands politiske snuoperasjoner, blant annet ble pressen i stor grad kreditert for at USA måtte trekke seg ut av Vietnam. Amerikanske myndigheter har kalt dette 'Vietnamsyndromet' og mener at mediene gjennom sin dekning fikk snudd folkets innstilling til krigen. Resultatet ble at opinionen krevde at stormakten trakk seg ut. Senere er dette synet blitt nyansert. Mange har pekt på at det heller var opinionen og aktivistenes arbeid som snudde pressen³⁶: Som en følge av folks motstand endret mediene syn og resultatet ble at mediene og opinionen etter hvert sto på samme side mot krigføringen. Peter M. Johansen er enig i en slik fremstilling:

...det var først når opposisjonen i USA fikk et visst fotfeste, at også en del journalister begynte å gå utenfor de kvista løypene, og kom med sjokkerende rapporter. Det var først når de første Vietnam-kullene kom tilbake med sine historier, hvor folk sa at denne krigen er reine barbariet, hva vi har gjort. Altså, vi har kasta syredrops til unga, som har brent høl i fingra på dem. Det var først når folk fikk sånne historier, at mediebildet begynte å snu seg.

Flere av informantene påpeker at mangelen på solidaritetsarbeid til støtte for østtimoreserne har bidratt til at konflikten er blitt dårlig dekket. Kruhaug mener at andre menneskers engasjement og aktivitet i forhold til en sak kan påvirke om den kommer på mediernes dagsorden. Dersom det er høy aktivitet i forbindelse med en konflikt, kan dette få mediene oppmerksomme og interesserte. Opprørerne i land som Sør-Afrika, Guatemala og Vietnam har hatt sterke krefter i Vesten som har jobbet for deres sak. Latinamerikanske land har i følge Kruhaug kanskje fått overdreven oppmerksomhet i mediene, fordi de har hatt flinke og aktive forkjempere med seg. Konflikten på Øst-Timor har derimot forsvunnet i mangel på det samme.

³⁶ I følge Retbøll ble pressen aldri snudd til fredsbevegelsens standpunkt. Han karakteriserer debatten i amerikansk presse som "...en pseudo-debat, der tilslører, at diskussionen i virkeligheden foregår inden for et begrænset spektrum, mens det grundlæggende spørgsmål om USAs ret til at gribe ind slet ikke er til debat". (Retbøll, 1986:218)

Også Per Kristian Haugen peker på manglende solidaritetsarbeid for østtimoreserne som en viktig årsak til den labre mediedekningen. Han sier:

...mange undertrykte folk i den 3. verden har jo da hatt støtte av forskjellige former for solidaritetsorganisasjoner som har tatt opp deres sak og gjort den kjent. Det har i liten grad vært tilfellet med Øst-Timor, hvis du går opp gjennom 70- og 80-tallet. [...] Fordi det har aldri reist seg noen folkebevegelse til støtte for Øst-Timor. Når du tenker på hvor aktivt solidaritetsarbeid det for eksempel har vært for Mellom-Amerika eller det sørlige Afrika, så er jo det nokså påfallende.

Videre sier han:

Det er jo ingen tvil om at organisasjoner og grupper som har aksjonert mot diktaturstatene i Latin-Amerika og mot apartheid i Sør-Afrika i stor grad bidro til å sette dette på dagsorden med å få folk fra motstandsorganisasjoner til å komme hit til landet. Invitere dem som sine gjester, ta dem med rundt i TV og aviser og få dem intervjuet. Dette har jo vært gjort med haugevis av latin-amerikanere og sørafrikanere osv. For Øst-Timor har det ikke vært noe av det. Men det er ingen som aktivt har hindret noen i å gjøre det. Det er jo ikke slik. Det er mere det at dette har vært skjøvet til side, for det har alltid vært noe annet som var mer nærliggende og som man da har kastet seg over. Og det har da ført til at Øst-Timor kontinuerlig har kommet i baklekse.

Selv om det ikke har reist seg noen stor folkebevegelse i forhold til Øst-Timor, har det vært noen miljøer som har engasjert seg. Studentenes og akademikernes internasjonale hjelpefond (SAIH) er blant de organisasjonene som har vært aktive. Norsk Student Union (NSU) har også markert støtte til østtimoreserne. Rafto-stiftelsen ga i 1993 sin årlige pris til José Ramos-Horta på vegne av det østtimoresiske folket. Denne organisasjonen har også tidligere gitt priser til personer og organisasjoner som senere er blitt tildelt Nobels fredspris. Det er derimot ikke organisert mange grupperinger spesielt for denne saken³⁷. I Bergen har Tverrpolitisk støttegruppe for Øst-Timor engasjert seg. Når det gjelder politiske partier, ser det ut til at det tidligere i hovedsak er venstresiden som har engasjert seg aktivt. Likevel har folket på Øst-Timor hatt støtte på tvers av partigrensene de siste årene. Både nominasjonen for Belo til fredsprisen, og gleden over at den ble gitt til Belo og Ramos-Horta, har vært tverrpolitisk. Selv om østtimoreserne nok har hatt politisk støtte fra enkelte i Norge helt fra begynnelsen av konflikten, er det trolig at støtten og engasjementet har økt med økt kunnskap og bevissthet de senere år.

³⁷ Det ble startet opp en gruppe som jobber spesifikt for Øst-Timor-saken i Oslo for kort tid siden. Denne har jeg ikke lyktes å få tak i navnet på, men tror at den har tilknytning til SAIH eller Universitetet i Oslo.

Det er ikke bare i Vesten det har vært mangel på solidaritetsarbeid for Øst-Timor, men også i Indonesia. Den indonesiske opposisjonen mot Suhartoregimet har generelt sett vært svak. Dersom det hadde vært en synlig, effektiv og aktiv opposisjon der, hadde det både vært lettere å få tak i kilder for det som foregår og et bedre grunnlag for å organisere solidaritetsarbeid andre steder. Østtimoreserne har vært tilbakeholdne med å kreve boikott av Indonesia nettopp på grunn av manglende opposisjon i Indonesia. En boikott krever et alternativ til det sittende styret, noe som igjen krever en opposisjon. Først for kort tid siden har en synlig fagbevegelse begynt å blomstre offentlig i Indonesia.

Hva er så grunnen til at det ikke er blitt noen opinion mot okkupasjonen av Øst-Timor? Frem til 1989 har Indonesia holdt Øst-Timor så godt som hermetisk lukket. Å komme seg inn på halvøya har vært svært vanskelig, og det har vært problematisk å få informasjon om hendelsene ut til omverdenen. Selv etter at Indonesia åpnet Øst-Timor igjen, har forholdene vært vanskelige. Myndighetene har holdt streng kontroll med utenlandske journalister. Per Kristian Haugen i Aftenposten nevner daværende øst-Asia-korrespondent, Terje Svabø, som var på Øst-Timor i 1990. Han ble "...ekstremt passet på av myndighetene". Det samme gjaldt den nåværende korrespondenten, Gunnar Filseth, som var der i oktober 1996 (altså etter fredsprisutdelingen). Haugen beskriver Filseths besøk på denne måten:

Han var der og gjorde en rekke reportasjer. Situasjonen ble vel etter hvert såpass vanskelig for ham der at han måtte se å komme seg ut. [...] ...han ble jo skygget av representanter for indonesiske myndigheter, som han da på forskjellige måter prøvde å unngå. En gang...en reportasje han gjorde, ble en stor helsides reportasje. Det var en bispevisitas som Carlos Belo hadde, hvor de reiste ut fra Dili. Han skulle ut og besøke katolske menigheter rundt omkring på landsbygda. Og for at Filseth i det hele tatt skulle få vært med på den bispevisitasen, få dekket den, så rykket de ut allerede klokka fem om morgenen, for da hadde ikke overvåkerne stått opp enda.

Kildetilfanget er også preget av andre nasjoners innstilling til konflikten. Stormaktene i FN har bevisst prøvd å legge lokk på saken (jfr. dokumentasjon i kap. 2. 5), og dette har gjerne ført til at det har kommet ut mindre stoff om konflikten som solidaritetsgrupper og journalister kan bruke. En periode drev FRETILIN radiosendinger som ble mottatt nord i Australia. Dette var den eneste måten de kunne nå ut med informasjon om folkets situasjon på. Alle andre kommunikasjonsveier var kontrollert av Indonesia. Men også denne

muligheten ble brutt da de australske myndighetene forbød mottak av sendingene (jfr. kap. 2. 5 om Australias generelle behandling av Øst-Timor-saken). En slik kommunikasjonssituasjon gjør det selvsagt vanskelig å formidle informasjon en trenger for å bygge opp en opinion. Manglende kunnskap om situasjonen i området, både i Indonesia og resten av verden, kan ha hatt betydning for det lave engasjementet.

Haugen peker også på situasjonen i området under invasjonen som en viktig faktor. Det var fremdeles Portugal som formelt hadde kontrollen i området. Portugal var på dette tidspunktet inne i flere store konflikter, spesielt i forhold til sine afrikanske kolonier, og var ikke særlig respektert for dette. Haugen sier at Portugal var forhatt av den politiske venstresiden i Europa, og at den som ville ta opp kampen for et autonomt Øst-Timor, måtte ha gjort det på vegne av Portugal. Dette anser han som politisk umulig på dette tidspunktet, og han tror at Øst-Timors situasjon nok også kan ha druknet i larmen fra krigene som foregikk i de andre portugisiske koloniene.

I tillegg peker Haugen på at Indonesias rolle også var spesiell. At dette landet ikke var en typisk kolonimakt, men selv tidligere var kolonisert, gjorde at man ikke så med like ublide øyne på invasjonen som en ellers ville gjort. Dessuten var Indonesia styrt av et antikommunistisk regime, noe som sannsynligvis spilte en viktig rolle for Vesten under den kalde krigen. Disse faktorene skiller Øst-Timor klart fra Kuwaits situasjon.

På Øst-Timor har det stort sett vært FRETILIN som har vært fremme som motstandsbevegelse, mens andre organisasjoner og partier som var med før invasjonen, ble mindre synlige. FRETILIN er en marxist-leninistisk organisasjon, og spesielt i den første tiden etter Indonesias innmarsj spilte nok dette en avgjørende rolle for den manglende støtten. Den kalde krigen og redselen for kommunismen har sannsynligvis preget synet majoriteten i Vesten har hatt. Det at FRETILIN hadde et slikt grunnsyn, ga et snevert grunnlag for støtte. Sør-Afrika hadde, i motsetning til Øst-Timor, flere organisasjoner som sto for ulike syn i motstandskampen. ANC ble et alternativ som flere enn den ytterste venstre fløy i vestlige land kunne støtte. Noe tilsvarende skjedde ikke i Øst-Timors tilfelle.

“Folk må få det de vil ha”

Publikum er viktige for mediene. Uten publikum er ikke mediene mye verdt, men betyr dét at mediene til enhver tid skal ‘gi folket det de vil ha’? Og hva vil folket egentlig ha? Selv om folk ‘sluker’ dramatiske ulykker, bestialske mord og lignende, er det nødvendigvis slik de ønsker at nyhetsdekningen skal være? Nils-inge Kruhaug viser til leserundersøkelser som sier at Dagbladets lesere setter pris på utenriksstoff. Til tider har dette stoffet skåret nesten like høyt som sporten, som er det overlegent mest populære stoffet. Likevel har ikke dette ført til at avisen har bygget ut sin utenriksdekning. Kruhaug finner dette merkelig, med tanke på at denne avisen ikke er ukjent med å ta kommersielle hensyn. Så selv om han mener at folk har et legitimt behov for å bli underholdt og “...må få lov til å kose seg med disse øksemordene...”, så tror Kruhaug at

...vi kunne hatt en større og breiere utenriksdekning i norsk presse, uten at noen hadde begynt å klage av den grunn. Det er inngrodde holdninger og syn på at dette er for akademikere og spesielt interesserte og sånn. Ingen andre bryr seg om Rwanda, liksom, enn folk som har vært i Afrika og det er jo bare tull. Alt kommer an på hvordan du presenterer det som skjer der.

I følge Haugen prioriterer redaksjonene utfra det de *tror* leserne ønsker, og da faller ofte stoff om 3. verden gjennom. Vi skal nå se nærmere på om redaksjonenes oppfatning stemmer med virkeligheten. I introduksjonen nevnte jeg Vaages undersøkelse, som blant annet tok for seg publikums forhold til u-landsstoff i mediene. Det kom frem av undersøkelsen at aviser og TV er de viktigste kildene publikum har til kunnskap om land i den 3. verden, og jeg pekte på disse medienes særlige ansvar i denne forbindelse. Hvis vi går nærmere inn på Vaages funn, ser vi at så mange som 1/4 av de spurte mener det er for lite informasjon om utviklingsland og utviklingshjelp i massemediene. 2/3 er fornøyd med mengden av slik informasjon. For avisene spesielt er det en noe større andel som ønsker mer slikt stoff i riksaviser og landsdelsaviser enn for massemediene generelt. Når det gjelder lokalavisene, er kun 47% fornøyd med dekningen, mens 2/5 deler mener den er mangelfull. Vaage mener publikums svar ikke er tilfeldige. Han spurte nemlig også journalister som er engasjert i u-landsdekning, hva de mente. Over 60% svarte at det var liten eller ingen dekning av slikt stoff i deres redaksjon. Disse funnene er underbygget i amerikanske og danske undersøkelser (Vaage, 1987:24-26).

Et interessant funn i Vaages undersøkelse dreier seg om *publikums oppfatninger* av hvilke hindringer som ligger til grunn for bedre dekning av u-landsstoff:

Det er spesielt oppfatninger i redaksjonene som ifølge intervjuobjektene er det største hinder for en bedre dekning av u-landsstoff i pressen: De legger vekt på de nære ting og anser ikke informasjon fra u-land som godt nok stoff (Vaage, 1987:30).

Dette går direkte på den lokale vinklingen som Kruhaug og Haugen la vekt på, og viser at den kan være til hinder for å tilfredsstille publikums ønsker om mer u-landsstoff. Vaages undersøkelse viser da også at Dagbladet var blant de avisene der publikum sterkest ønsket mer av denne typen stoff. I følge Vaage la også journalistene vekt på at lokalstoff prioriteres foran u-landsstoff fordi man ikke anser det siste for å være godt nok. De legger også, i motsetning til publikum, stor vekt på manglende interesse og kunnskap i redaksjonene. Samtidig har de en oppfatning om at det er manglende interesse hos publikum for u-landsstoff.

I tillegg mener også journalistene at tilgangen på stoff ikke er det mest sentrale problemet, men heller mulighet til å få bearbeide det stoffet som faktisk er tilgjengelig. En bedre dekning av dette feltet er derfor ikke primært et økonomisk spørsmål, men et prioriteringsspørsmål, hevder journalistene, slik vi har sett at publikum også gjør.

Journalistene og publikum får støtte for denne påstanden i det Robert L. Stevenson og Richard R. Cole (1984) skriver. De sier seg overrasket over variasjonsbredden i den informasjonen som er tilgjengelig i redaksjonene i de forskjellige steder i verden, og over den smale og begrensede bruken av denne informasjonen i redaksjonene (Vaage, 1987:30-31).

Denne typen utenriksdekning er altså et resultat av redaksjonenes prioriteringer. Prioriteringene bygger på antagelser om hva publikum vil ha, men disse antagelsene ser ikke ut til å stemme overens med hva publikum virkelig ønsker.

CNN definerer - 'mainstreamdekning'

Utviklingen av mediemonopoler og ny kommunikasjonsteknologi har gitt en del medier en sterkere posisjon. CNN har for eksempel i stor grad etablert seg som en premissleverandør: CNNs prioritering av nyheter setter dagsorden for de andre mediene. NTB påvirker også medienes dagsorden, om enn ikke i samme grad. Slike premissleverandører definerer på

mange måter rammene for dekningen, noe også journalistene peker på. CNN og nyhetsbyråene har bilder og sender ut stoff til mange. Å ta i mot slikt stoff og kanskje redigere det litt er enklere for nyhetsredaksjonene enn å måtte lage alt selv. Det er også viktig å prøve og henge med på de store tingene som skjer.

De fleste mediene følger på denne måten opp de premissene som blir lagt av noen få, og dette fører i stor grad til at vi får en så kalt 'mainstreamdekning'. I en PRIO-rapport om medier og krigsrapportering ser Rune Ottosen nærmere på forholdene for undersøkende journalistikk, spesielt i amerikanske medier. I konklusjonen viser han til den svenske forskeren Jöran Carlsson, som er opptatt av den undersøkende journalistikkens utfordringer når det gjelder internasjonale forhold. Carlsson mener at:

...there exists relative autonomy for the media and the individual journalist to present alternative perspectives from the mainstream media, but this requires greater consciousness and better schooling among journalists to find alternative sources and perspectives (Ottosen, 1992:22).

At TV generelt, og CNN spesielt, legger premissene for de andre mediene, gjør at det å ha bilder fra en hendelse er viktig. Bilder gjør publikum til øyenvitner, og man har sterke virkemidler å støtte informasjonen opp mot. I følge Haugen var mangel på vitner, spesielt i den tidligste perioden, en viktig årsak til tausheten rundt Øst-Timor. Santa Cruz-massakren endret i så måte dekningen av Øst-Timor. Konflikten hadde til da ikke vært en del av dagsorden, og folk visste ikke hva som skjedde der. Johansen tror at

*...sjokket var veldig brutalt når man oppdaga hva slags regime som satt der, når man plutselig fikk servert denne Santa Cruz-massakren. Fordi det som gjorde at den fikk oppmerksomhet var jo at det var folk til stede som...altså australske kamerafolk. Ellers så ville nok den massakren også bare ha glidd over og blitt en notis i media. Men disse sterke bildene og sånn, det på en måte ga gjenlyd. [...]
Og jeg vil si at Øst-Timor ble gjenoppdaga i pressa etter denne massakren på Santa Cruz-kirkegården. Da dukket det opp igjen. Da begynte man å se på rapportene som blant annet den australske journalisten John Pilger kom med, hvor han dokumenterer hvordan britiske Hawk-fly har blitt brukt i krigføringa osv. Da begynte kongressen i USA å sette spørsmålstejn ved våpenleveransene til Indonesia. Og det fikk en periode. Så fra denne massakren og frem til i dag, så har Øst-Timor blitt bedre dekket, ja absolutt.*

Johansen frykter at den typen nyhetsformidling som blant annet CNN står for, resulterer i at vi får en mye snevrere dagsorden for hva som skal være hovednyheter. Veldig mye blir kanalisert i retning av CNNs dagsorden, og dette mener Johansen ikke gir rom for

“...noen særlig forståelse verken av politiske og økonomiske prosesser eller av landenes historie, konfliktens særkarakter osv”.

Ingen av journalistene i prosjektet er fornøyde med den dekningen Øst-Timor-konflikten har fått. Det er enighet om at den er blitt bedre de siste årene, i hovedsak fordi informasjon, øyenvitneskildringer og bilder er blitt mer tilgjengelig. Alle mener at tilgang til bilder er viktig. Som Haugen sier: “Det har ikke hendt før det er bilder av det”. Det er også enighet om at hendelsene på Øst-Timor ble veldig dårlig dekket den første tiden.

Tildelingen av Nobels fredspris til biskop Carlos Belo og José Ramos-Horta i 1996, har endret på noe av dette. Denne begivenheten førte til en periode med mye mediedekning av konflikten og de to prisvinnerne. Alt har ikke endret seg og konflikten er ikke løst, men som Haugen sier:

...nå har talsmennene for Øst-Timor fått presentert seg i media og man vet hvem de er, vet hvor de finnes og kjenner den grunnleggende problemstillingen. Så det er da en ganske stor gruppe av pressefolk og arbeidere i media som har fått et forhold til dette her, som de ikke hadde før. Og opinionen er jo også blitt oppmerksom på det. Dermed så er det en god vekselvirkning her, fordi nå vet man at det er noen som vil være interessert i det. Og dermed så vil man også da bringe dette videre.

Journalistiske og politiske trender

Politisk engasjement og hva man prioriterer, er påvirket av trender. Kruhaug peker på dette momentet. På første del av 90-tallet

...var det lett å få på stoff fra Afrika, mens det var det for eksempel ikke på midten av 80-tallet, for da var det Latin-Amerika som var det store. Da var det lett å få på stoff om konflikter i Latin-Amerika [...]. Det betydde ikke at det ikke skjedde noe i Afrika i den perioden, men det går litt på trend...

Nå hadde det for eksempel vært lettere å ‘gjøre noe på Øst-Timor enn Nicaragua’. På slutten av 70-tallet og begynnelsen av 80-tallet var det omvendt. Dette har i følge Kruhaug også

sammenheng hvor aktive solidaritetsgrupper er. Å fokusere på noe som absolutt ikke er innenfor den gjeldende trend, kan oppfattes som sært både i nyhetsarbeid og i politisk arbeid.

Øst-Timor og verdenssamfunnet

Det er ikke bare i forhold til nyhetsformidleren at samfunnet rundt blir viktig. Også selve konflikten som skal dekkes, står i en kontekst. Østtimoreserne er ikke de eneste som har lidd under umenneskelige forhold. I de 22 årene som er gått siden Indonesias invasjon, har verden sett mange brutale kriger, konflikter og katastrofer. I tidsrommet for oppstarten av denne konflikten sto kampen om kontroll over flere asiatiske land. Samtidig var det også kriger om andre kolonier, deriblant flere portugisiske. På 80-tallet var både søramerikanske og østeuropeiske stater stadig i uro. Også kriger i afrikanske land og i Europa har rystet verden. Dette er forhold som informantene sterkt fremhever betydningen av.

Turbulens i Asia

Da Øst-Timor-konflikten blusset opp i 1975, var det stor uro i Asia. USA hadde nettopp tapt Vietnamkrigen. Dette var den første krigen som ble ført foran øynene på folk, servert via TV rett inn i dagligstuen, og den gjorde følgelig stort inntrykk. Konfliktnivået ellers i Indokina var stort, blant annet i Laos og Kampuchea. At så mye skjedde i områder ikke langt fra Øst-Timor, og med stormakter direkte involvert, gjorde at nyhetsterskelen var høy.

Per Kristian Haugen påpeker at det generelt har vært liten dekning av den sørøstlige delen av Asia etter Vietnamkrigen. Først og fremst er det Kina som har vært fremme i mediebildet, blant annet på grunn av opprøret på den Himmelske freds plass i 1989. Revolusjonen mot Marcosregimet på Fillipinene har også vært dekket. Indonesia derimot har det vært fokusert veldig lite på, til tross for at det er det fjerde mest folkerike landet i verden. Dette mener Haugen har sammenheng med at veldig mye av det som har skjedd der, har foregått andre steder enn i Jakarta og på Java. Landet er stort og består av mange tusen øyer, og få medier har hatt korrespondenter der. I det hele tatt mener han at det er gjort svært lite for å dekke områdets daglige utvikling.

Øst-Timor og Kuwait

Vi har tidligere sammenlignet mediedekningen av Øst-Timor og Kuwait. Mine informanter mener at en slik sammenligning ikke nødvendigvis er like treffende. På noen områder er det store likhetstrekk: I begge tilfellene er det tale om små land som er blitt okkupert av større og mektigere naboer. Men Øst-Timor er, i motsetning til Kuwait, ikke vital for verdensøkonomien. Flere av informantene mine fremhevet at ressursene i Timor Gap ikke kan måle seg med Midt-Østens oljerikdommer. Dersom det skjer noe i Midt-Østen, kan dette få konsekvenser for hele den oljeavhengige verden, mens hendelser på Øst-Timor ikke vil ha de samme virkningene. Disse faktorene førte nok til en større interesse for Iraks invasjon av Kuwait fra de vestlige mediers side.

Spesielt Haugen var kritisk til en direkte sammenligning av de to områdene. Blant annet pekte han på at Øst-Timor ikke var en suveren stat på det tidspunktet invasjonen skjedde, i motsetning til Kuwait. Vesten har dessuten ikke vært direkte involvert på Øst-Timor. Vestlige land har uten tvil vært sterke medspillere i kulissene, men saken hadde nok fått en helt annen oppmerksomhet dersom for eksempel USA hadde gått inn i området. USA og Sovjetunionen engasjerte seg direkte i flere konflikter under stormaktsrivaliseringen under den kalde krigen, mens USA bare engasjerte seg indirekte i Øst-Timor-konflikten.

Manglende karismatisk symbolfigur

Et annet viktig moment journalistene fremhever er behovet en konflikt har for symbolpersoner. Personifisering blir pekt på som en viktig faktor for nyhetsdekningen. Dette er også en gjenganger i flere av teoriene om nyhetskriterier. Mange konfliktområder har ledere som fungerer som symbol for landet og / eller kampen. Sør-Afrika har hatt Nelson Mandela, Burma har Aung San Suu Kyi. I Vietnam var det Ho Chi Minh og i Peru var Rigoberta Menchu. Disse har vært sine folks ledere og har hatt en symbolsk funksjon som har motivert folket og holdt dem sammen. Disse lederne har utøvd sin funksjon fra fengsler, husarrest og eksil. På Øst-Timor har det nå stått frem to frontfigurer: José Ramos-Horta og Carlos Belo. Som en samlende symbolsk figur hadde nok Carlos Belo vært mest sannsynlig av de to. Ramos-Horta blir mer sett på som en kriger. Nils-Inge Kruhaug mener at:

...Belo ikke er så tilgjengelig og ikke har så stor appell som Rigoberta Menchu og Aung San Suu Kyi, som har liksom ...(?) ordentlig inn i det norske folk, har jeg

inntrykk av. Særlig de to damene der. [...] Belo er mer sånn...hans hovedoppgave er ikke å spille på lag med media liksom. Han har sin menighet og sitt folk...

Jeg mener at biskop Belo har potensialet til å bli et slikt symbol og til en viss grad er det. Når han likevel ikke har valgt å tre inn i en slik posisjon, ligger trolig mye av grunnen til dét i hans kall som katolsk, åndelig leder. Jeg sier at Belo har *valgt* ikke å tre inn i denne rollen, til tross for at indonesiske myndigheter helt åpent har truet han til taushet. Blant annet ga de indonesiske myndighetene tydelig uttrykk for at han ville bli nektet tilbakereise til Øst-Timor og Indonesia dersom han uttalte seg om konflikten offentlig under fredsprisutdelingen 1996. Men også de andre frontfigurene har måttet forholde seg til slike trusler og har tatt omkostningene ved å trosse dem. Og kanskje nettopp derfor har de oppnådd den statusen de har. Grunnen til at Belo ikke har valgt dette, ligger nok mest i hans kall og hans tro. Det er dette som driver han, og det er der han føler han må gjøre sin jobb. Alternativet, dersom han hadde valgt anderledes, hadde vært å leve i eksil og dermed vært uten mulighet til å fungere som biskop.

Einar Aarre har skrevet en kronikk, “Populistisk utenrikspolitikk”, som understøtter momentet om symbolfigurer (Aarre, 1997). Kronikken tar for seg både samfunns- og mediepolitiske spørsmål som hvorfor enkelte konflikter, til tross for sitt store omfang, besvares med “den store tausheten” og ikke når gjennom redaksjonenes nåløye. Identifikasjon blir et sentralt stikkord. Det er tydeligvis enklere, mener Aarre, for Vesten å identifisere seg med en av partene og deres forgrunnsfigurer i enkelte konflikter enn i andre. Der partene blir sett på som to skurker som står mot hverandre, er identifikasjon vanskelig oppnåelig, som for eksempel i krigen mellom Iran og Irak. Dette blir enklere i konflikter der man i Vesten karakteriserer den ene som god og den andre som ond, som for eksempel i Golfkrigen, der slaget sto mellom de alliertes ‘gode’ intensjoner og Saddams ‘onde’. Om Vesten er direkte innblandet, ser også ut til å ha avgjørende betydning i følge kronikken.

Aarre påpeker også nettopp dette med å ha en forgrunnsperson som kan ‘selge’ konflikten:

Og en konflikt trenger en salgbar person. Opposisjonen i Burma har sin Aung San Suu Kyi, de som kjemper mot Kina i Tibet har Dalai Lama og palestinerne har sin Yasser Arafat. Tadsjikistan, Tsjetsjenia, Nord-Korea og Algerie har ingen. Selv ikke en av de mer moderate muslimene i Algerie ville fått kjendis- og heltestatus i Vesten (Aarre, 1997).

Daniel Heradstveit (som er referert i kronikken) mener at mediene, som opinionsdannere, er “...det eneste håpet for å bryte...” den populistiske trenden han ser i norsk utenrikspolitikk, og dermed tausheten rundt en del konflikter. Massemedienes moralske imperativ er siste skanse. Men slik systemet fungerer nå, ser dette vanskelig ut fordi politikere “...lar seg styre av mediene, og mediene som er en storindustri, styres av markedet. Og markedet - det vil si leserne - vil ikke lese om for eksempel Algerie” (Aarre, 1997). Til dette kommer Aarre med et argument som blant andre Kruhaug fremmet i forhold til mediene. I kronikken er det rettet mot politikere:

...norsk utenrikspolitikk og UDs største problem er at de deltar i for mange kjente og ukjente konflikter verden over. Lille Norge burde konsentrere sin innsats dersom de skal få gjennomslagskraft (Aarre, 1997).

I tillegg påpeker han journalistenes dårlige arbeidsforhold i for eksempel Algerie og Nord-Korea. Det at journalister risikerer å miste livet, og at de blir utestengt, er gode forklaringer på hvorfor dekningen av disse landene er minimal. Sist, men ikke minst, påpeker Aarre at markedet bestemmer. Markedet er leserne, og de betaler heller for skandale- og kjendisjournalistikk enn for “...et avslørende bilde av halshogde mennesker i Algerie”.

5. 4 Oppsummering

Vi kom tidligere i kapittelet frem til at nyhetskriteriene må sees i forhold til de generelle prioriteringene som blir gjort i mediene. Hvilke kriterier og prioriteringer som er virksomme vil blant annet være påvirket av de ressurser som er tilgjengelige, og de politiske og ideologiske grunnsyn som er rådende. Videre kom journalistene som ble intervjuet med nye faktorer som gir et mer utfyllende bilde av hvorfor en konflikt som den på Øst-Timor ikke er blitt dekket i særlig stor grad. Disse nye faktorene tar for seg årsaker som viser at det som skjer i samfunnet, utenfor nyhetsredaksjonene, spiller en vesentlig rolle for hva som blir dekket i mediene, og for hvordan det blir dekket. Det er spesielt noen faktorer som må nevnes: At engasjement og solidaritetsarbeid for partene i en konflikt, og konteksten hendelsene foregår i, påvirker nyhetsformidlerene. I tillegg er momentet om behov for symbolpersoner i konflikter viktig. Disse forholdene vil bli utdypet i et oppsummerende kapittel.

6. Konklusjoner

To resist is to win.
Xanana Gusmao, CNMRs
øverstkommanderende (Jardine,
1995)

Konflikten på Øst-Timor er en sak som fikk lav prioritet i norske medier og er i dette arbeidet brukt som eksempel for å kunne si noe mer generelt om mediedekning og nyhetsprioritering. Hva fanger nyhetens interesse og hvorfor? Hva fanger *ikke* nyhetens interesse? Hvilke faktorer og mekanismer påvirker arbeidet med å formidle utenriksnyheter? Gjennom teoretiske bidrag, andres undersøkelser av mediedekning og egne intervju med journalister i utenriksavdelinger i et utvalg aviser og nyhetsbyrå, har jeg prøvd å finne forklaringer på hvorfor enkelte konflikter får nyhetsverdi, mens andre nedprioriteres. I dette kapitlet vil vi oppsummere våre funn og konklusjoner.

6. 1 Teoretiske implikasjoner

Prosjektet startet med en hypotese om at Vestens interesser i ulike konflikter i stor grad kunne forklare hvordan de ulike konfliktene har vært dekket. Det så ut til å være en sammenheng mellom mediernes dekning og stormaktsinteressene, ikke minst så vi dette i den ulike dekningen av Golfkrigen og konflikten på Øst-Timor. Slike teorier om strukturelle føringer virket likevel for enkle som eneste forklaring. Supplerende forklaringer og forklaringsmåter syntes nødvendige.

Vi startet med et utvalg teorier om nyhetskriterier. Disse teoriene tilhører det vi har kalt et utvalgsparadigme, og slike tilnæringsmåter kan ikke sies å beskrive nyhetsproduksjon på en tilfredsstillende måte. Samtidig har vi sett at teorier om nyhetskriterier griper noen virksomme mekanismer og prosesser i arbeidet med å lage nyheter. Som forklaringsmåter er de likevel ikke fruktbare før de settes i sammenheng med journalistenes og redaksjonenes generelle prioriteringer og den konkrete journalistiske praksis.

Mens Chomsky og Herman først og fremst pekte på strukturelle økonomiske og politiske forhold, viste Schudson til et videre spekter av faktorer som kunne påvirke nyhetsproduksjonen, som for eksempel kulturelle faktorer. Schudsons syn på nyhetsproduksjonen er også mer aktørorientert. Eide og Giddens ga en fruktbar innfallsvinkel til problemene med sine ulike teoretiske tilnæringsmåter. Giddens søkte blant annet å oppheve de tradisjonelle dualismene i sosiologien for å åpne for konklusjoner som rommer og kan forene mange av disse ulike forklaringsmåtene.

Selv om det er pekt på viktige forhold, har ikke disse teoriene gitt utfyllende svar på de spørsmålene som ble stilt. En del av teoriene om og undersøkelsene av mediedekning i slike konflikter, viser at det er en sannsynlig sammenheng mellom stormaktsinteresser og medieprioriteringer. Chomsky og Herman med flere har vist til mønstre som nok ikke er helt konsekvente, men som gir forholdsvis tydelige indikasjoner på at mediene er mer forsiktige i konflikter der vestlige stormakter er direkte involvert. Torben Retbøll skriver i en artikkel om den vestlige pressen og den tredje verden at:

Mange af de medier, der ikke havde haft meget til overs for de kampucheanske bønder, da amerikanerne kastede bomber over dem i årene 1970-75 (eller før), var nu pludselig fulde af bekymring og omsorg for deres ve og vel (Retbøll, 1986:205).

Vestens interesser viser seg også i den forskjellige mediedekningen av Iraks militære aktiviteter. Invasjonen av Iran fikk på ingen måte samme behandling som invasjonen av Kuwait noen år senere. Da Iran ble invadert, var Hussein på godfot med Vesten, mens han tvert i mot var utpekt som den vestlige verdens største fiende under invasjonen av Kuwait. De mekanismer slike sammenhenger mellom stormaktsinteresser og mediedekning virker gjennom, er imidlertid vanskelige å påvise. Det betyr ikke at de ikke finnes. Selvsagt er det ikke snakk om at journalister dikteres til å skrive det mektige næringslivsfolk og politikere ønsker. Vestlige journalister blir *ikke* tvunget, men kan selv velge hva de vil formidle til publikum. Det dreier seg i større grad om at kontakter og bånd knyttes, ved at man for eksempel ferdes i samme sosiale miljø. Undersøkelsen til Vaage viste at det er en overvekt av samfunnstopper, kulturelt og økonomisk, som blir brukt som kilder i bakgrunnsarbeidet og i presentasjonen av nyheter (Vaage, 1985:106-117). Dette kan føre til at det dannes en konsensus mellom nyhetsformidlerne og samfunnseliten. Svakheten i disse teoretiske

bidragene ligger i at de ikke tydelig viser hvilke mekanismer en eventuell påvirkning virker gjennom.

Journalistene gir vesentlige bidrag til utfylling og nyansering av flere av teoretikernes forklaringer. En del av det som kommer frem, samsvarer med det som blir lagt vekt på i teoriene. Samtidig kommer det frem viktige momenter som ikke er blitt tillagt noen vekt eller forklaringsverdi i teoriene.

Når det gjelder faktorer som *er* behandlet av teoretikerne har journalistene utdypet forståelsen av de prosessene bruk av nyhetskriterier og prioriteringer er en del av. Dette gjelder blant annet journalistenes behov for rammer å forstå eller fremstille nyheter innenfor, og hvordan politiske og ideologiske vurderinger og interesser preger de faktiske prioriteringene. Det blir også pekt på ressursmangel som et hinder for kritisk og undersøkende journalistikk og for utvikling av kunnskap og analyse. Manglende ressurser fører også til at journalistene velger å bruke store velorganiserte offentlige og private informasjonskanaler. Slike mektige kilder kan sette inn store ressurser for å påvirke mediene, en påvirkning det kan være vanskelig å motstå.

Journalistene ønsker ikke å trekke direkte koblinger mellom mektige stormaktsinteresser og vestlig mediedekning. Informantene har i stor grad et helhetlig syn på den journalistiske arbeidsprosessen, noe som ligger nær Schudsons forståelse av nyhetsinstitusjonen. Likevel kommer det i intervjuene frem flere momenter som kan gi grunnlag for forklaring av sammenhenger mellom stormaktsinteresser og mediedekning. Dette gjaldt spesielt i mediedekningen av Golfkrigen, der amerikanerne brukte store ressurser for å få støtte i mediene. Journalistene mener at mye av dekingen i Golfkrigen var ukritisk, men påpeker samtidig at det i praksis er vanskelig å stå i mot et press på linje med det blant annet Pentagon utøvde under denne krigen.

En del av journalistenes forklaringer tyder på at vesentlige sider ved arbeidet med utenriksnyheter er underteoretisert. Dette gjelder spesielt betydningen av solidaritetsarbeid, behovet for symbolfigurer og andre forhold ved konflikten samfunnsmessige kontekst. Disse faktorene har sammenheng med og påvirker hverandre. Manglende solidaritetsarbeid blir fremhevet som en vesentlig forklaring på den minimale mediedekningen av konflikten på Øst-Timor. I motsetning til det aktive solidaritetsarbeidet mot apartheidregimet i Sør-Afrika for

eksempel, har østtimoreserne hatt liten støtte. Hverken i Indonesia eller i Vesten har det vært noen sterk opposisjon mot okkupasjonen av Øst-Timor. Dette blir forklart på flere måter, blant annet at FRETILINs marxist-leninistiske ideologi ikke ga grunnlag for bred støtte. Mediene er preget av den offentlige opinionen, noe som igjen får følger for mediedekningen.

Journalistene fremhever også betydningen av en symbolsk forgrunnsperson, blant annet fordi dette kan tilfredsstillende et identifikasjonsbehov hos publikum. I tillegg vil en symbolfigur kunne bidra til personifisering som gjør fremstillingen enklere for journalisten.

Personifiseringen vil kunne fungere som en 'knagg' å henge stoffet på. Østtimoreserne har ikke hatt en så fremtredende frontfigur som for eksempel Nelson Mandela var for apartheidmotstanderne i Sør-Afrika. Mangelen på en slik symbolfigur kan ha hatt negative konsekvenser for oppslutningen om solidaritetsarbeidet.

Politiske forhold både internasjonalt og i den regionen Øst-Timor tilhører, har også spilt en viktig rolle for mediedekningen. Det blir spesielt lagt vekt på situasjonen i tiden rundt invasjonen. Øst-Timor-konflikten startet i en tid med mye turbulens i Asia, samtidig som den generelle situasjonen i internasjonal politikk, øst / vest-problematikken, ikke var i østtimoresernes favør.

Analysen har avdekket en rekke faktorer som talte mot at Øst-Timor skulle bli en viktig mediebegivenhet. Lignende faktorer kan sannsynligvis overføres til andre konflikter som har fått lite mediedekning. En del eksempler ble her omtalt i kapittel 3. De omtalte konfliktene så i stor grad ut til å være ofre for den politiske stormaktsrivaliseringen under den kalde krigen. Aarre belyste forholdene rundt konflikter som i likhet med Øst-Timor-konflikten ikke har vært gjenstand for engasjement i den vestlige opinionen. Mangelen på symbolfigurer blir her særlig fremhevet. Okkupasjonen av Vest-Sahara er også et eksempel på dette. I likhet med østtimoresernes situasjon frem til begynnelsen av 90-tallet, har det vært stille om dette folkets skjebne. De faktorene journalistene peker på i forhold til konflikten på Øst-Timor, vil i stor grad kunne forklare den mangelfulle dekningen også av denne okkupasjonen.

Redaksjonenes prioriteringer er preget både av sterke økonomiske og politiske krefter og påvirket av eget og andres engasjement. Hvorvidt vanlige folk og journalister engasjerer seg, er på den annen side selvfølgelig også preget av mediene og politiske og økonomiske forhold

i samfunnet, ikke minst gjennom hva de får kunnskap om. Hva som har størst innflytelse på hva, kan diskuteres, men den ene faktoren kan ikke isoleres fra den andre.

6. 2 Konsekvenser av fredspristildelingen

I senere tid har det skjedd en viss politisk utvikling på Øst-Timor: I 1989 ble det dannet en paraplyorganisasjon som representerer de gruppene på Øst-Timor som ønsker nasjonal selvbestemmelse. CNMR (National Council of Maubere Resistance) inkluderer både UDT og FRETILIN. FALINTIL er nå en 'ikke-partibundet militær fløy' av CNMR, det vil si av den samlede motstandsbevegelsen. CNMR har tre ledere: en for FALINTIL, en innenriksleder og José Ramos-Horta, som har ansvar for internasjonalt diplomati. Den formelle lederen, Xanana Gusmao, sitter i indonesisk fengsel. CNMR har blant annet foreslått en gradvis og langsiktig fredsplan, og har jobbet aktivt for fredsløsninger på mange plan. Det har vært møter mellom indonesiske myndigheter og ledere for østtimoresisk motstandsbevegelse, men det er lite som tyder på at Indonesia vil gi opp herredømmet over halvøya. Fortsatt utsetter indonesiske myndigheter befolkningen på Øst-Timor for umenneskelig behandling.

Høsten 1996 ble biskop Carlos Belo og uavhengighetsforkjemperen José Ramos-Horta tildelt Nobels Fredspris for 'sitt utholdende arbeid for sitt land'. Da tildelingen ble offentliggjort, endret dekningen av denne konflikten fullstendig karakter. Nå hadde avisene stadig artikler om den 'glemte' krigen. Meldinger om hendelser på øya, og debatter rundt temaet 'handel og menneskerettigheter' dukket opp. NRK sendte 'gamle' dokumentarprogram, og avisene slo opp bakgrunnsartikler. I NTB, hvor det tidligere hadde vært toppen 50 meldinger i året om dette, kunne man nå lese om Øst-Timor opptil flere ganger om dagen. Et slikt oppsving i dekningen er naturlig når noe slikt skjer. På samme måte er det naturlig at dekningen daler igjen når den største overraskelsen har lagt seg og situasjonen normaliseres.

Spørsmålet er om tildelingen av fjorårets fredspris egentlig har endret noe. Journalistene jeg var i kontakt med, tror ikke at Øst-Timor nødvendigvis er sikret god dekning i fremtiden som følge av prisutdelingen. Tvert i mot tror de at saken gradvis vil komme i skyggen av andre saker og nye fredsprisvinnere. Likevel tror de at forholdene er lagt bedre til rette for å lage nyhetssaker om konflikten. Publikum er nå kjent med bakgrunnen, de kjenner til sentrale personer og hendelser. Også journalistene har fått mer kunnskap og flere kilder. Ikke minst

vet de at det er noen som ønsker oppfølging av saken. Haugen sier følgende om den nye situasjonen:

...nå er det satt på kartet på en måte som gjør at mange flere vil reagere på å høre om Øst-Timor. Gjennom den oppmerksomheten så vil Øst-Timor også dukke opp oftere i media. Og dermed så vil jo dette fungere som en form for press også på Indonesia. Det behøver ikke å bety at det blir funnet en løsning der med det første, men jeg tror ikke at det er noen overhengende fare nå for at Øst-Timor skal bli fullstendig skjøvet i bakgrunnen igjen. [...] ...nå er det altså opprettet en kontaktlinje ut til omverdenen som fungerer. Og der ute i omverdenen er det også noen som bryr seg om dem og som vet hvem de er, og dermed så har de en form for livsforsikring i det.

Kruhaug er ikke like optimistisk. Han mener at hele saken vil forsvinne fra nyhetsbildet igjen,

Så sant det ikke skjer blodige opprør, massakre. Så sant ikke plutselig en dag en øst-timoreser skyter seg sjøl på trappa av den indonesiske ambassaden i Oslo. Det vil bidra til å få den inn igjen og holde den varm ei stund...

Han tror derimot at det vil være en del dekning av Indonesia, fordi Indonesia har større relevans på grunn av handel og norsk økonomisk satsing der. Men han er likevel enig i at en konflikt ikke glemmes så lett når den først har fått en del dekning i media. Også journalistene vil huske den, i og med at de allerede har brukt tid og krefter på å sette seg inn i saken.

Har så økt internasjonal oppmerksomhet ført til forbedring av forholdene på Øst-Timor? Nylige meldinger fra Amnesty International³⁸ viser at forholdene ikke har bedret seg på Øst-Timor etter at Belo og Ramos-Horta fikk fredsprisen, heller tvert i mot. Det blir meldt om innstramning fra indonesisk side med flere tilfeller av grove brudd på menneskerettighetene. Spesielt i sammenheng med valgkampen i Indonesia i april / mai 1997, en valgkamp som også ble ført på det okkuperte området, har det vært mange tilfeller av uro og vold. Motstanden mot regimet foregår imidlertid mer åpent nå, både i Indonesia og på Øst-Timor. Økt mediedekning av konflikten og mer innsyn i hendelsene der, har altså ikke ført til *umiddelbar* bedring av situasjonen. Likevel kan det tenkes at disse faktorene kan ha en positiv virkning til fordel for østtimoreserne på lang sikt, særlig dersom vestlige medier klarer å utøve press på sine egne lands myndigheter og dermed på indonesisk politikk. Det kan også tenkes at tildelingen av fredsprisen kan ha ringvirkninger på kunnskap og engasjement i opinionen og

³⁸ NTB-melding 29/5-97, "Demonstrerte mot ufritt valg i Indonesia"

dermed føre til mer aktivt solidaritetsarbeid, noe som igjen kan øke sjansene for mediedekning.

6. 3 Avslutning

Både medieinterne og samfunnsmessige forhold har altså bidratt til at Øst-Timor-konflikten har fått lite norsk og internasjonal mediedekning. I den senere tid ser det ut til at en del av de faktorene som har bidratt til dette, har endret seg. For eksempel ser det ut til at tildelingen av Nobels fredspris, som en følge av aktivt solidaritetsarbeid, har bidratt til at konflikten regnes som mer nyhetsverdig enn tidligere. Samtidig har den politiske situasjonen endret seg både i verden og i Asia. Det kan se ut som at konflikter som av ulike årsaker har vært lavt prioritert i mediene, er avhengige av store endringer for å få økt nyhetsverdi. For noen grupper vil endringene være positive, kanskje spesielt for de som har sammenheng med øst / vest-problematikken. For andre kan utviklingen ha gått i negativ retning, for eksempel for muslimer. Opinionens engasjement i en konflikt vil nok alltid ha en positiv virkning på mediernes interesse og aktivitet, i likhet med det å ha en karismatisk symbolfigur som kan gi gruppen et menneskelig ansikt.

Også ny kommunikasjonsteknologi ser ut til å kunne bidra i positiv retning. Et nytt medium har i de senere år fått økt betydning i den internasjonale informasjonsformidlingen, nemlig internett. Internett brukes i økende grad av organisasjoner som jobber med solidaritets- og motstandsarbeid. Dette mediet har både muligheter og begrensninger sammenlignet med de tradisjonelle mediene. I følge Charles Schreiner, koordinator for East Timor Action Network, er hurtigheten den viktigste fordelen:

Tidligere kunne det gå uker og måneder før viktig informasjon nådde fram til oss. Ofte måtte vi vente på de første flyktningene. Så ble vitnebeskrivelsene sendt med brev. Det kunne ta nye uker fra Australia til USA. Så når nyheten om en massakre endelig nådde avisredaksjonene, var "nyheten" allerede gammel. Nå, derimot, kan hele denne prosessen gå på bare noen timer (Krøvel, 1996:15).

Bruk av internett gjør det samtidig lett å nå ut til mange med informasjon uten store ressurser. Det er billig og relativt lite tids- og arbeidskrevende. Selvfølgelig gjelder det bare de som er tilkoblet nettet, og det utelukker de mest ressursvake, blant annet svært mange i den tredje verden. En sentral nyvinning ved internett er at en lettere unnslipper sensur. I en konflikt som den på Øst-Timor er dette spesielt viktig, fordi okkupasjonsmakten i så stor grad har lyktes i

å lukke området for omverdenen. Vi ser altså at ny kommunikasjonsteknologi kan bidra til å forenkle internasjonalt solidaritetsarbeid, og til å gjøre hemmeligholdelse og sensur vanskeligere. Mediet tilbyr nye muligheter til å få frem alternativ informasjon. Aktivisters arbeid med internett kan, i tillegg til å være til hjelp i deres eget arbeid, også bidra med bakgrunnstoff for journalister som jobber med denne typen stoff. Dette letter journalistenes arbeid. Her er det samtidig på sin plass å påpeke at den enorme mengden av informasjon som finnes på nettet, stiller store krav til kildekritikk.

Den store informasjonsmengden kan skape problemer. Hvis informasjonsmengden blir for stor, kan den komme til å virke mot sin hensikt. Umberto Eco sier i et intervju med *Multimediaworld*: “Vi kan ende opp i en situasjon der overinformasjon og sensur identifiserer hverandre” (Coppock, 1995:24). Med dette mener Eco at den sensuren som ofte er et problem for andre medier, i dette mediet er erstattet med en overflod av informasjon. Man drukner i informasjon; sensur er overflødig.

Også Schudson peker på dette problemet. Han ser for seg en verden der myndigheter, næringsliv, kirker og sosiale bevegelser sender informasjon til folk direkte via internett, og der journalister ikke lenger finnes. Alt fra Ku Klux Klan til barn på sommerleir sender og mottar informasjon og kommentarer. “What would happen?”, spør Schudson og svarer: “At first, I expect, citizens would tend to rely on the most legitimate public officials for news, trusting especially to what the White House sent their way” (Schudson, 1995:1). Og det, mener han, vil kunne øke den makt myndighetene allerede har til å sette dagsorden. Folk ville sette sin lit til mennesker med autoritet og erfaring, fordi andre kilder blir for vanskelig å evaluere. Schudsons poeng er at man får et økt behov for å sortere, systematisere og redusere all den tilgjengelige informasjonen. Ikke minst ville man få behov for noen som kan tolke og forklare. Journalistikken ville ‘gjenoppstå’.

It is hard to picture the contemporary world, even in the face of a technology that makes each of us potentially equal senders and receivers of information, without a specialized institution of journalism (Schudson, 1995:2).

Internett kan derfor ikke erstatte den tradisjonelle journalistikken, men det kan være et godt supplement til andre informasjonskanaler. Man bør være både åpen og kritisk til de nye mediene. Ray Mitchell i Amnesty International i London sier det slik:

“[...] Det er et nytt våpen vi kan bruke, selv om vi må legge om våre kampanjeteknikker for å utnytte nettet fullt ut. Vår utfordring er å sørge for at disse nye verktøyene ikke brukes til å beskytte næringslivet men til å heve menneskeverdet,” (Hauge, 1996).

Hva som er nyhetsverdilig eller ikke, vil alltid måtte være et diskusjonstema, og det vil være gjenstand for drakamp mellom ulike interesser og måter å forstå verden på. Ulike solidaritets- og interesseorganisasjoner, informasjonsbyråer, myndigheter og privatpersoner vil kjempe for at deres ønsker og behov blir formidlet i mediene. Et slikt engasjement for og kamp om innholdet i den offentlige debatten er et grunnleggende vilkår for demokratiet. Journalisten er en nøkkelperson i denne debatten, ikke fordi han eller hun er den som har mest kompetanse på alle fagfelt, men som den kompetente formidler. Schudsons spissformulerer dette og sier at vi ikke kommer unna behovet for profesjonelle journalister. Når det er sagt, er det visse krav som kan og må stilles til profesjonelle informasjonsformidlere. De må både formidle fakta, skape debatt og gjerne provosere til nye måter å forstå på. Det hviler derfor et spesielt ansvar på dem når det gjelder å være kritiske til kildene og aktivt søke ulike kilder. Dette er ideal som yrkesutøverne selv har formulert i Vær varsom-plakaten. Problemet og utfordringen for journalistene vil alltid være å omsette disse idealene i praksis.

Litteratur

Adams, Douglas (1988): *På tommeltotten til Melkeveien*, Oslo: Gyldendal

Allern, Sigurd (1993): *Kildenes makt: Ytringsfrihetens politiske økonomi*, Oslo: Pax Forlag

Allern, Sigurd (1997): *Når kildene byr opp til dans: Søkelys på PR-byråene og journalistikken*, Oslo: Pax Forlag

Christiansen, Jørgen (1997): "Kampen om virkeligheten", i *Kapital*, 27(1997)nr. 1

Coppock, Patrick (1995): "En samtale om informasjon", i *Multimediaworld*, 3(1995)nr. 2

Cronau, Peter (1996): "Manufacturing Dissent: Noam Chomsky on journalism", i *Reportage*, nr. 5, Sydney: Australian Centre for Independent Journalism (http://acij.uts.edu.au/reportage5/R5Chom_word.html)

Eide, Martin (1992): *Nyhetens interesse*, Oslo: Universitetsforlaget

Eide, M. og Knapskog, K. (1994): "Samfunnsforskning mellom Cambridge og Dikemark", i *Sosiologi i dag*, 24(1994)nr. 1

The Europa World Year book: London: Europa Publications (Ltd.)

The Far East and the Australasia: London: Europa Publications (Ltd.)

Galtung, J. og Holmboe Ruge, M. (1965): "The structure of foreign news", i *Journal of Peace Research*, nr. 2, Oslo: Universitetsforlaget

Giddens, Anthony (1986): *The Constitution of Society*, Cambridge: Polity Press

- Giddens, Anthony (1991): "Structuration theory: past, present and future", i Bryant, C. G. A. og Jary, D. (red.): *Giddens' Theory of Structuration. A Critical appreciation*, London/New York: Routledge
- Grønmo, Sigmund (1982): "Forholdet mellom kvalitative og kvantitative metoder i samfunnsforskningen", i Holter, H. og Kalleberg, R. (red.): *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*, Oslo/Bergen/Tromsø: Universitetsforlaget
- Hauge, Lars-Erik (1996): "Frihetskamp på nettet", i *Bergensavisen* 04.02.
- Herman, E. S. og Chomsky, N. (1988): *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*, New York: Pantheon Books
- Jardine, Matthew (1995): *East Timor: Genocide in Paradise*, Tucson (Arizona): Odonian Press
- Jerdal, Else (1994): "Anthony Giddens - kritisk sosiolog eller samfunnsfilosof?", i *Sosiologi i dag*, 24(1994)nr. 1
- Johansen, Jahn Otto (1991): *Sannhetens likkiste? Gulfkrigen og Media*, Oslo: Aschehoug
- Johnsen, J. og Mathiesen, T., red. (1991): *Mediekrigen - Søkelys på massemedienes dekning av Golfkrigen*, Oslo: Cappelen
- Krøvel, Roy (1996): "Gerilja-nettet", i *Multimediaworld*, 4(1996)nr. 3
- Lindh, Knut (1984): *Østenfor VG og vestenfor Blindern - Myter om nyheter*, Oslo: Dreyers Forlag
- Lothe, Pernille Riise (1995): Uten tittel (hjemmeeksamen i fellespensum hovedfag), Bergen: Universitetet i Bergen

- Lothe, Pernille Riise (1996): *Frigjøring på nettet* (obligatorisk essay hovedfag), Bergen: Universitetet i Bergen
- Marx, Karl (1970): *Verker i utvalg - 3: Historiske skrifter*, Oslo: Pax Forlag
- Moe, Sverre (1994): *Sosiologi i hundre år - en veileder i sosiologisk teori*, Oslo: Universitetsforlaget
- The New Encyclopædia Britannica - Micropædia*: Chicago: Encyclopædia Britannica (Inc.)
- Norsk Telegrambyrå (1996/1997): Utvalg av meldinger
- Ottosen, Rune (1992): *Media and war Reporting: Public Relations vs. Journalism* (PRIO Report no. 5), Oslo: International Peace Research Institute
- Pilger, John (1994): Uten tittel, artikkel i *3. verden magasinet X*, 3(1994)nr. 2
- Prakke, Henk (1969): *Kommunikation und Gesellschaft*
- Ramos-Horta, José (1996): *Øst-Timor*, Oslo: Aventura
- Retbøll, Torben (1986): "Den vestlige presse og Den tredje Verden", i *Pressens årbog 1985*, København/Frederiksstad: Pressehistorisk Selskab
- Rønning, Geir O. (1994): "Handling og struktur hos Giddens", i *Sosiologi i dag*, 24(1994)nr. 1
- Schudson, Michael (1995): *The Power of News*, Cambridge (Massachusetts)/London: Harvard University Press
- Selsjord, Knut (1997): "Med påholden penn", i *Klassekampen* 15.08.

- Tavridis, Yannis (1991): *Øst-Timor. En ulykke i den norske medie verdenen* (semesteroppgave i massekommunikasjon og mediekunnskap grunnfag), Bergen: Universitetet i Bergen
- Tuchman, Gaye (1978): *Making News: A Study in the Construction of Reality*, New York/London: The Free Press
- Vikør, Lars S. (1994): *Aust-Timor - ein nasjon under jernhælen*, Oslo: J. W. Cappelens Forlag
- Vaage, Odd F. (1985): *Kritikk av journalistikk* (hovedrapport), Oslo: Norsk Journalisthøgskole
- Vaage, Odd F. (1987): *U-landsjournalistikkens innhold og publikums oppfatninger* (forskningsrapport nr. 3), Oslo: Norsk journalisthøgskole
- Vaage, Odd F., red. (1989): *Massemedier og u-landsdekning*, Oslo: J. W. Cappelens Forlag
- Wimmer, R. D. og Dominick, J. R. (1994): *Mass media Research - An Introduction*, Belmont (California): Wadsworth Publishing Company
- Yearbook of the United Nations*: New York: Office of Public Information United Nations
- Aarre, Einar (1997): "Populistisk utenrikspolitikk", i *Bergens Tidende* 24. 09.

Vedlegg

A. Meldinger om Øst-Timor³⁹

NTB - Øst-Timor (i alt 363 meldinger)

1985 (fra 26. juni)	2 meldinger
1986	5 meldinger
1987	1 melding
1988	1 melding
1989	4 meldinger
1990	0 meldinger
1991	16 meldinger
1992	8 meldinger
1993	18 meldinger
1994	37 meldinger
1995	56 meldinger
1996	203 meldinger
1997 (til 31. januar)	11 meldinger

IPS - Øst-Timor (i alt 23 meldinger)⁴⁰

1995 (fra 02. januar)	8 meldinger
1996	14 meldinger
1997 (til 06. februar)	1 melding

Dagbladet - Øst-Timor (i alt 66 meldinger)

1996 (fra 20. januar)	64 meldinger
1997 (til 18. januar)	2 meldinger

³⁹ Tallene er hentet fra medienes egne arkiv.

⁴⁰ Dette er meldingene på norsk. Det finnes også noen på engelsk og spansk.

B. Intervjuguide

1. Øst-Timor og mediedekning

1. 1 Synes du mediedekningen av konflikten på Øst-Timor har vært tilfredsstillende?

1. 2 Hendelsene på Øst-Timor er blitt karakterisert som et av etterkrigstidens største og mest blodige folkemord. Er du enig i dette? Synes du eventuelt at dette gjenspeiles i mediedekningen av konflikten?

1. 3 Har mediedekningen av denne konflikten vært god etter at mediene ble oppmerksom på den (etter Santa Cruz-massakren 1991)?

1. 4 Har norske interesser spilt noen rolle for mediedekningen?

1. 5 Hvordan har man tenkt (avis/journalist) når man har nedprioritert temaet? Avisens målsetning/holdninger?

2. Mediedekning i krig og konflikt

2. 1 Var mediedekningen under Golf-krigen tilfredsstillende?

2. 2 Etter Golf-krigen tok en del journalister selvkritikk. Var det tilfredsstillende (kvantitativt og kvalitativt)?

2. 3 Dersom du mener dekningen ikke var tilfredsstillende; har praksis og holdninger endret seg på bakgrunn av erfaringene etter Golf-krigen?

2. 4 Hva synes du om mediedekningen av Golf-krigen sammenlignet for eksempel med den av Øst-Timor?

2. 5 Hva er det som gjør for eksempel invasjonen av Kuwait til en nyhet av slike dimensjoner, i motsetning til Øst-Timor?

2. 6 Er det et vestlig verdensbilde som blir formidlet?

2. 7 Stormaktenes politikk?

3. Ideell presse-/mediedekning

3. 1 Mener du at mediernes prioriteringer med hensyn til nyheter er bra?

3. 2 Hvordan burde en sak som Øst-Timor-konflikten ideelt sett vært dekket?

4. Generelt om nyhetsproduksjon

4. 1 Hva avgjør om en hendelse skal bli en nyhet?

4. 2 Hva slags eksterne faktorer tror du påvirker nyhetsproduksjonen, og i hvilken grad?

4. 3 Interne faktorer?

5. Annet

Mann/kvinne

Avis

Utdannelse

Alder

Fartstid som journalist

Fartstid i denne avis

Bakgrunn ellers

Stilling

Arbeidsområder

C. Intervju

En del av informantene har reservert seg mot en fullstendig offentliggjøring av intervjuene. Det fullstendige intervjumaterialet vil derfor bli gjort tilgjengelig for eksamenskommisjonen i et særskilt vedlegg. Intervjuene med Per Kristian Haugen og Peter M. Johansen er her lagt ved i transkribert form som en dokumentasjon på hvordan intervjuene er gjennomført.

Intervju med Per Kristian Haugen i Aftenposten 5. februar 1997

Synes du at mediedekninga av konflikten på Øst-Timor har vært god nok...at den har vært tilfredsstillende?

Nei, den har jo ikke det, for det har jo vært et eksempel på de mange glemte konfliktene, som vi sier. I Aftenposten så har vi jo da vært på Øst-Timor, i ca. 1990 var vår daværende korrespondent i Øst-Asia der, Terje Svabø, som nå er i TV. Han var på et kort besøk på Øst-Timor, han ble da ekstremt passet på av myndighetene. Fikk vel ikke gjort så mye. Så har vår nåværende korrespondent i Øst-Asia, Gunnar Filseth...var der jo i oktober, etter at det var kjent at fredsprisen da gikk til Carlos Belo og Jose Ramos-Horta. Han var der da og gjorde en rekke reportasjer. Situasjonen ble vel etter hvert såpass vanskelig for ham der at han måtte se å komme seg ut. Men det resulterte da i en del helsides reportasjer som til dels ble veldig gode, da, som skildret forholdene der. Og det er vel i og for seg typisk Aftenposten...det er vel i og for seg typisk for de fleste andre medier, at vi har da...vi hadde mye omtale av Øst-Timor, i og med at fredsprisen gikk dit. Men ellers så har det vel vært lite omtale av det. Det har da vært høyst sporadisk...jeg har ikke noe statistikk over hvor ofte Øst-Timor har vært omtalt i Aftenposten, men du kan vel stort sett si at det er nok ikke mange ganger i året. Det er nok ikke mange ganger i året. Man må også være klar over at indonesiske myndigheter har hatt en ganske nøye kontroll med utenlandsk presses dekning av Øst-Timor. Det er jo vår korrespondent, Gunnar Filseth som var der nå sist, var jo den som...på et turistvisum og...ble jo da etter hvert oppdaget at han var noe annet enn en turist. Og han ble jo skygget av representanter for indonesiske myndigheter, som han da på forskjellige måter prøvde å unngå. En gang...en reportasje som han gjorde...ble en stor helsides reportasje av det. Det var da en bispevisitas som Carlos Belo hadde...hvor de da reiste ut fra Dili og han skulle da ut og besøke katolske menigheter rundt omkring på landsbygda. Og for at han i det hele...Filseth, da...i det hele tatt skulle få vært med på den bispevisitasen, så...få dekket den...så rykket de ut allerede klokka fem om morgenen, for da hadde ikke overvåkerne stått opp enda. På den måten så gikk det. Så det var...så han ble nok skygget der nede. Det gjorde han. Terje Svabø, som var der for ca. ...ja, nå husker jeg ikke nøyaktig hvilket år det var, men det må ha vært ca. 1990...var der i...fikk ikke gjort så mye han heller. Men Filseth som var der i år, fikk nok utrettet mye mer. Det kommer vel delvis av at han fikk da god hjelp av folket i...motstandsbevegelsen på Øst-Timor. ...(?) han nøt da en stor goodwill i og med at han da var norsk og...dette...de satte stor pris på dette med tildelingen av nobelprisen. Men det er en nøye kontroll av alle journalister som nærmer seg Øst-Timor. Og samfunnet der er jo forholdsvis gjennomskiktig. Et er jo...Dili er jo ikke noen kjempestor by og det er godt passet på hele veien. Og det er et betydelig hemmelig politi som er i arbeid, viser det seg.

Du sier glemte konflikt. Jeg snakket med Peter M. Johansen i Klassekampen. Han ville ikke karakterisere det som en glemte konflikt, men en bortprioritert konflikt. Hva synes du om det?

Jo, det er...OK ...(?) presis ...(?). Den er jo ikke bokstavlig talt glemt, altså, men den er jo da typisk for en rekke konflikter som man har i...i sær i den 3. verden, som jo ikke på noe vis har noe...konflikten berører jo ikke noen vitale vestlige interesser. Den har ingen spredningsfare. Det skal veldig mye til for at konflikten på Øst-Timor kan utvikle seg til en større internasjonal konflikt. Den har ikke noe av dette i seg. Den ligger da i et område som da ikke er spesielt økonomisk viktig, hverken for Europa eller Nord-Amerika. Det er jo ved så måte typisk at Australia, som ligger mye nærmere, har jo engasjert seg mye mer i dette her. Men, jeg er i og for seg enig i at dette med...er ikke glemt konflikt. Det er jo et upresist uttrykk. Men den er bortprioritert, fordi den føyer seg da inn i en gruppe av konflikter som du kan finne i en lang, lang rekke land. Samtidig så er den jo også spesiell i og med at den jo handler om etterspillet til utviklingen av det portugisiske koloniimperiet. Men i motsetning til for eksempel Angola, som jo var den største og viktigste portugisiske kolonien, og hvor det jo raste en voldsom borgerkrig, da med sterke utenlandske interesser engasjert på begge sider. Så har jo ikke Øst-Timor...Øst-Timor har vært lite og har ingen avgjørende ressurser. Noe man kan si at...og har ingen spesielt stor strategisk betydning. Så Øst-Timor var jo...har jo helt tydelig ikke vært ansett...selv ikke under den kalde krigen, da stormaktsrivaliseringen førte til at USA og Sovjetunionen engasjerte seg i en rekke konflikter i den 3. verden, så var det jo ikke noen spesielle tendenser til det på Øst-Timor. I motsetning til for eksempel Angola, hvor det jo

har vært en langvarig og forferdelig krig, hvor da flere fremmede makter har vært tungt inne med...både med våpen og kreditter for å live opp. Og militære rådgivere.

Disse hendelsene på Øst-Timor, de er karakterisert som et av verdens største og mest blodige folkemord etter 2. verdenskrig. Synes du at det har gjenspeilet seg i mediedekninga?

Nei, det gjør det jo ikke i det hele tatt. Hvis du...skal vi se...hva er det som...nå er jo dette...det er jo snakk om...er det 200 000...

Ja, ca. en tredjedel...

...ja, som da i så fall er ca. en tredjedel av befolkningen på Øst-Timor. Så er jo det et forferdelig tall, som i proposjonen...altså...i forhold til den totale befolkningen, så er jo det så stort at det sikkert kvalifiserer til den betegnelsen at det er det verste folkemordet. Den er da...men det er jo ikke enestående i indonesisk sammenheng. Den jakten på kommunister som Suharto satte i gang midt på 60-tallet mot det som da var et påstått kuppforsøk, det man...regne med at der kan det vel ha gått opp i mot 1 million menneskeliv. Men i forhold til den beskjedne befolkningen, som det er på Øst-Timor, så er liksom andelen av mennesker som har satt livet til der, er jo da...den er jo forferdelig. Dette har jo ikke kommet fram og tallene er jo den dag i dag usikre og omstridte, og det eneste man... Men alle er jo enige om at det har vært...at det var svært mange. Det er da...så kan en da spørre seg hvorfor har ikke dette kommet ut i...det har nok...mange undertrykte folk i den 3. verden har jo da hatt støtte av forskjellige former for solidaritetsorganisasjoner som da har tatt opp deres sak og gjort den kjent. Det har i liten grad vært tilfellet med Øst-Timor, hvis du går opp i gjennom 70- og 80-tallet. Det kan ha sammenheng med at i Øst-Timor hadde du en kolonimakt, Portugal, som var allment forhatt og mislikt av politiske venstresida i Europa. Og som fikk gjennomgå på grunn av det som skjedde i Angola og Mosambik og Guinea ...(?) ...Kapp Verde...de afrikanske koloniene. I tilfellet Øst-Timor, så skjedde jo det at et annet land i den 3. verden, som selv har en kolonifortid, nemlig Indonesia, riktignok da under nederlandsk styre, går inn og okkuperer et område som da har vært behersket av en annen kolonimakt. Og dette har vel ikke de intellektuelle og akademiske kretsene i Vesten, som ofte har stått på barrikadene for den 3. verden, helt greid å takle. Fordi det har ikke...det har aldri reist seg noen folkebevegelse til støtte for Øst-Timor. Når du tenker på hvor aktivt solidaritetsarbeid for eksempel det har vært for Mellom-Amerika eller det sørlige Afrika, så er jo det nokså påfallende. Og det har nok noe å gjøre med at Indonesia da ble betraktet av mange som et land i en litt annen kategori. Så det var ikke den voldsomme harmen over det Indonesia gjorde på Øst-Timor. Og det druknet jo også i støyen fra det som skjedde med de andre portugisiske koloniene, altså. Og som da tilsynelatende var mye mere dramatisk.

Mediedekninga av konflikten, synes du at den har bedret seg etter at Vesten fikk øynene opp for den i forbindelse med Santa Cruz-massakren i 1991? Synes du den har vært god i etterkant av det?

Mulig. Jeg tror at...det er jeg faktisk ikke så sikker på. Jeg tror faktisk at den fokuseringen som Nobels fredspris har gitt på Øst-Timor, kanskje har vært vel så viktig. Du kan si at den massakren som du refererer til, den kan nok ha vært viktig for de innvidde, den kan nok ha hatt en stor betydning for Stortingets Nobelkomite. Gjorde at de og forslagsstillerne til Nobels fredspris, som jo blant annet er parlamentarikere i ulike land, at de ble oppmerksomme på det. De informerte kretsene. Men at den brede dekningen og oppmerksomheten om Øst-Timor...har jo faktisk kommet etter at fredsprisen gikk til Belo og Ramos-Horta. Det gjelder jo spesielt norsk presse, men det gjelder nok også i stor grad internasjonalt. For jeg har en følelse av at det siste året har det vært mer oppmerksomhet om Øst-Timor enn det har vært i løpet av de foregående 5 årene. Uavhengig av denne massakren. Så jeg vil tro at det går et skille der på høsten -96. Det blir viktig.

Mediedekninga, sånn som jeg har fått med meg...har vært...det har vært lite mediedekning om Øst-Timor. Tror du at norske interesser, myndigheter og privat næringsliv, kan ha en innvirkning på hvordan den konflikten har blitt dekket? At den blir dekket lite?

At de ikke skulle være interessert i det? Altså, den...nei, altså jeg tror først og fremst at for de aller fleste så har Øst-Timor vært en hvit flekk på kartet. Dette at man...norske interesser da kan være aktuelle til å drive leteboring utenfor Øst-Timor, det er jo noe som er kommet opp i den senere tid. Og våre...de økonomiske forbindelsene til Indonesia, de har jo ikke heller vært så viktige at noen har...hvis du med det mener at sterke interesser ikke har sett seg tjent med å trekke fram Øst-Timor, fordi dette da er...fordi det da ville være upopulært hos myndighetene i Indonesia, så tror jeg ikke det er noe stort poeng. Du må jo se det i sammenheng med at det i det hele tatt...så har det jo vært fint lite mediedekning opp gjennom årene av Indonesia, altså. Som jo da tross alt da...er det verdens fjerde mest folkerike land. Og Øst-Timor da som da er en del av en større helhet som Indonesia da hevder er en av noen og tjue provinser. Det har jo da vært nesten helt borte fra mediebildet. Men hele Indonesia har jo figurert veldig lite i media, hvis du ser på den siste 10-årsperioden. Hva har det egentlig stått om Indonesia. Dette er jo en del av Asia som det har vært lite oppmerksomhet omkring. Så jeg tror nok mere på at det rett og slett er blitt bortprioritert. Hva er det som har vært dekket i Asia. Først og fremst der hvor man har...kan tenke på Kina, med den Himmelske freds plass i 1989. Viktig symbolsk...viktig hendelse...demokratibevegelsen. Har jo da revolusjonen mot Marcos-regimet på Fillipinene. Sånne ting. Indonesia har jo vært fokusert svært lite på. Og det har nok også sammenheng med at mye av det som har skjedd

i Indonesia har foregått alle andre steder enn i Jakarta og på Java. Det er jo et kjempemessig land og slik som det er organisert så har det ...(?) et øyrike...vet ikke hvor mange tusen bebodde øyer det er, så...så kan du vel si at det har jo vært gjort veldig lite for å dekke den daglige utviklingen der. Og jeg vet jo heller ikke...såvidt jeg vet så er det også bare et fåtall medier som har for eksempel hatt koresspondenter i Indonesia.

Men du sier at Norge har hatt lite interesser i området. Men vestlige interesser har jo spilt sterkt inn...da når Indonesia okkuperte Øst-Timor så var det strategiske hensyn og olje... Det har ført til at vestlige land har støtta Indonesia økonomisk og militært, i forhold til okkupasjonen. Som Norge har vært med på gjennom å dysse ned, ved å stemme avholdende i FN og... Tror du sanne interesser...altså...der Norge er med på den vestlige sida...stormaktsinteressene i vestlige land har hatt innvirkning på hvordan man har dekket konflikten i aviser...?

Det har kanskje vært medvirkende til at det ikke har vært noe større dekning. Det som...under den kalde krigen, så sto jo...Indonesia var jo et...er jo et klart anti-kommunistisk land og en kan selvfølgelig si det slik at ut i fra stormaktsrivaliseringen som var, så ville jo da...og ingen kan jo...og det er jo ingen tvil om at militærregimet i Indonesia brukte jo svært harde midler mot det de anså for å være kommunister. Og at det kan ha bidratt sterkt til at man har sett gjennom fingrene med dekningen...med det som har skjedd på Øst-Timor, det er jo sannsynlig. Det er jo sannsynlig.

Men for journalister og aviser...?

Ja, altså i tilfellet Norge så er vel...tror jeg nok mer at dette har vært...Indonesia har vært betraktet som et sekulært land...og Øst-Timor, da, som et indonesisk problem og det har da blitt forbigått i stillhet. Mangelen på krefter også i opinionen som har talt Øst-Timors sak, har også gjort det. Det er jo ingen tvil om at organisasjoner og grupper som har aksjonert mot diktaturstatene i Latin-Amerika, mot apartheid i Sør-Afrika i stor grad bidro til å sette dette på dagsorden med å få folk fra motstandsorganisasjoner til å komme hit til landet, invitere dem som sine gjester. Ta dem med rundt i TV og aviser og få dem intervjuet. Dette har jo vært gjort med haugevis av latin-amerikanere og sør-afrikanere osv. Øst-Timor har det ikke vært noe av det. Men det er jo...men det er ingen som har...og det er ingen som aktivt har hindret noen i å gjøre det. Det er jo ikke slik. Det er mere det at dette har da vært...dette har vært skjøvet til side, for det har alltid vært noe annet som var mere nærliggende og som man da har kastet seg over. Og det har da ført til at Øst-Timor i...kontinuerlig er kommet i bakleksa. Så her har...hvis jeg skal anklage pressen for noe der, så må en jo si at der har en da...en har da vært unnfallende i den forstand at en ikke har tatt seg på tak og gjort noe på eget initiativ. Det har sammenheng med generell svakhet i dekning av ting i den 3. verden eller i det hele tatt, naturligvis og. Sånn at hvis noen hadde ønsket å sette Øst-Timor på dagsorden skikkelig, så tror jeg ikke noen hadde egentlig kunnet hindre det. Men det har altså da ikke skjedd. Fordi indonesiske myndigheter har da på en effektiv måte greid å hindre informasjonsstrømmen fra Øst-Timor også gjennom mange, mange år. Det Terje Svabø opplevde da han kom dit omkring 1990, det var jo det at det var fryktelig vanskelig å komme i kontakt med de kildene som var nødvendig å komme i kontakt med. Og han opplevde jo å bli sittende i Dili, og du er da forsåvidt prisgitt de representantene som myndighetene ønsker at du skal komme i kontakt med. Sånn at, så vidt jeg vet, så var vel det omtrent det eneste besøket fra norske medier på Øst-Timor før ...(?) på i hvert fall en periode på 10 år. Og det har jo...og du får jo ikke tillatelse til å jobbe der som åpen medierepresentant. De styrer jo...indonesiske myndigheter er jo veldig opptatt av å styre mediene og de vil jo gjerne ha omtale av økonomiske prosjekter og den type ting. Og er da forholdsvis restriktive når det gjelder det de betrakter som politiske reportasjer. I tillegg er det få vestlige pressefolk som reiser rundt i det indonesiske øyriket, så det er ikke spesielt vanskelig å holde dem under oppsikt. Gjennom at indonesiske myndigheter har hatt en veritabel politistat på Øst-Timor, så har jo de vært i stand til å legge lokk på mye av informasjonen. Det som har kommet ut, har jo da vært i etterkant av at ting har skjedd og det har da svært ofte ikke vært noen utenforstående til stede som liksom har kunnet bevitne og fortelle om det som har skjedd. Så det er medvirkende faktorer som kan forklare at det er blitt såpass lite som det er om Øst-Timor.

Mediedekninga av Golf-krigen, synes du den var tilfredsstillende?

Mediedekningen av Golf-krigen var jo da et...det stikk motsatte hvor man da har...hvert fall en av partene har en...de amerikanske myndigheter som den særlig aktive part da i den koalisjonen som førte krigen mot Saddam Hussein. De hadde jo da en annen strategi ved at de i stor grad gikk inn for å forsyne mediene med stoff og styre informasjonsstrømmen. I stedet for...og der i gjennom å prege det som kom fram. Mye mer sofistikert og begavet strategi enn det som indonesiske myndigheter har gjort, som jo stort sett har vært å legge lokk på det meste. Og ellers komme med noen nokså lett gjennomskuelige forklaringer om hvor fantastisk fint alt er på Øst-Timor. Og hvordan alt er i framgang og går så bra. Det som er sikkert er at i Golf-krigen så var det jo der en...også en meget sterk styring av informasjonen, i den forstand at krigen var jo utført...altså fra den...de alliertes side så var jo dette en luftkrig. Og i Bagdad var det jo svært få som var... ..(?) CNN var jo der. Ellers så var det ikke så veldig mange. Og der ble man jo da i stor grad prisgitt de briefingene som ble gitt av de allierte styrkenes militære. I første rekke da amerikanerne, som jo sto for operasjonen og samordnet det. Og der er det vel lett å se, i ettertid, at der ble man jo da i altfor stor grad avhengig av det som kom ut...på den måten. Fordi det var jo veldig få...dette var jo en konflikt som ble ført på en helt annen måte enn for eksempel på Øst-Timor.

Golf-krigen var jo en høyteknologisk...fra vestlig side høyteknologisk krigføring. Datastyrte målsøkende raketter, fly i stor høyde og alt dette her. En...forsåvidt en da...fraværet av kamper på bakken var jo påfallende. På Øst-Timor har man jo da hatt en konvensjonell krigføring hvor en tallmessig overlegen indonesisk hærstyrke jo har gått til verks på bakken mot en tross alt begrenset lokalbefolkning. Sånn at i sum så må en jo si at de to konfliktene er jo svært, svært forskjellige. Virkningen av den måten man påvirket mediene under Golf-krigen har jo vært at...

Etter Golf-krigen så tok en del journalister sjølkritikk. Synes du at den sjølkritikken var tilfredsstillende, kvantitativt og kvalitativt?

Ja, nå er det jo vanskelig å si...altså om de da...det kan jo være forskjellig. Men altså, journalister kollektivt har vel...det er vel varierende i hvor stor grad en har tatt sjølkritikk, men en del av det som man innså etterpå var jo at man da forsto hvor ensidig det blir når du er avhengig av militære briefinger fra den ene parten, som altså er teknologisk overlegen. Hvor da få eller ingen er tilstede og ser virkningene av den krigen som føres. Samtidig så må det jo også sies at når det gjelder tilgang for pressen, så har jo... ..(?). Saddam Hussein-regimet er jo da også på det feltet et av de mest restriktive som finnes. Sånn at det har jo...hverken før eller siden har det jo vært...har det vært lett å drive journalistisk arbeid i Irak. Så de har da på sin måte også lagt vanskeligheter i veien. Vi har...Aftenposten var jo... ..(?) Kristiansen, som jobber her på avdelingen, var jo på en to-ukers reportasjereise i Irak nå tidligere i...altså ikke tidligere i år, det var det ikke, men det var sent på høsten...og det er jo der for eksempel at de...det irakiske myndigheter jo er interessert i når det gjelder vestlig presse er jo å få frem...de bruker jo da situasjonen innenfor helsesektoren...for barna...for å presse...legge et politisk press og et moralsk press for å få opphevet den økonomiske boikotten som har rammet dem veldig hardt. Så du kan si at begge partene i Golf-krigen var jo på...har gjort seg skyldig i forsøk på å styre og manipulere pressen. Det som også mange pressefolk vel har tenkt på i ettertid er jo hvordan den situasjonen som var under Golf-krigen førte til en litt uheldig form for konkurranse mellom de forskjellige mediene. Det var da...det var jo i utgangspunktet da det samme stoffet alle hadde tilgang til gjennom disse briefingene. Og de fikk jo da...opplevde vel at en del medier så og si løp etter hverandre for å...og brakte de samme tingene. Man ble jo altfor avhengig av en kilde.

Men i forhold til krigsjournalistikk, så vet man jo at informasjonen som kommer fra partene er sensurert. Burde ikke mediene i større grad ha vært forut...altså det var jo en nogenlunde planlagt krig dette her...at de burde ha vært klar over og forberedt på hvordan de skulle stå i mot det propagandamaskineriet som ble satt i gang?

Jo, det burde en nok ha vært. Det var...nå var det jo slik at det var jo ikke...før Golf-krigen brøt ut så var det jo...var det ikke spesielt gode muligheter for å jobbe i Irak. Og da dette kom i gang så...som en samordnet aksjon mellom en lang rekke land og...men under ledelse av USA, så ble det jo...eller var det vel også en tendens til at det...en kanskje da lot seg rive med i for stor grad i beundring av denne kolossale tekniske overlegenheten, som jo i ettertid har vist seg ikke var uten feil og mangler. ...(?) ..(?). Det var ikke så presist og fabelaktig som man fikk inntrykk av. Det har nok...men situasjonen var også spesiell i og med at dette var en av de meget få krigene hvor det, altså...omtrent ikke hadde kamphandlinger på bakken. Det var en nok ikke forberedt på. For du har jo sett eksempler på hvordan pressen har fungert mye mere effektivt i konvensjonelle kriger, for eksempel i Veitnam-krigen. Hvor man hadde en kombinasjon av luftkrig og kamper på bakken. Og hvor presen slapp til i en helt annen grad. Noe som nok bidro til at krigen nok fikk et...at krigen også kom i vanry og ble et...og da mange amerikanske militære vil sikkert mene den dag i dag at pressens rolle under Vietnam-krigen var noe som i vesentlig grad bidro til at USA ikke vant den krigen. Og at de har trukket sine konklusjoner etter det, det må man regne med. Det må man regne med.

Mener du at praksis og holdninger blant journalister og mediefolk har endret seg etter erfaringene fra Golf-krigen? I forhold til krigs-/konfliktjournalistikk?

Det er vanskelig å si, for det er vel slik at hver generasjon av journalister skal gjøre...gjør vel noe av de samme erfaringene og begår noen av de samme feilene om igjen. Sånn at det er jo dessuten en tendens til at de lærdommene som trekkes er...har en tendens til å gå i glemmeboka, etter hvert som tiden går. Så jeg er jo ikke overbevist om at en...hvis en tilsvarende situasjon skulle oppstå, at en da vil unngå å gjøre noen av de samme tabbene. Men det jeg tror er at en vil være...nå er mye mer bevisst på hvordan...hvor farlig det er å bli så til de grader avhengig av informasjon fra den ene av partene, uten at man i det hele tatt er i stand til å være tilstede på bakken og kontrollere noe av det som blir sagt. Det er jeg faktisk sikker på. Det har nok også...særlig de store amerikanske mediene har nok også tatt en del sjølkritikk på det. Spørsmålet er jo da om...i og med at konflikter jo sjelden er helt like...det er jo ikke slik at historien gjentar seg nøyaktig fra gang til gang. Det er jo også noe med det, at når det oppstår en krigssituasjon, så piskes det jo også opp en stemning da med...da med sterk...med sympati eller med antipati mot en av partene. Og media er jo også med på det gjennom å, bevisst eller ubevisst, å ta stilling for partene. I tilfellet med Golf-krigen, så er det jo ingen tvil om at Saddam Hussein gjennom å...innmarsjen i Kuwait...å gå inn og overta en annen suveren stat, så hadde jo han tapt den internasjonale sympatien som han kanskje kunne ha regnet med å få. Så utgangspunktet for Golf-krigen var jo at de fleste, også innenfor media, var jo av den mening at Saddam Hussein burde trekke seg ut av Kuwait og at han hadde

ingenting med å være der. Og det ble jo da...denne krige ble jo da iverksatt som en siste reaksjon da det viste seg at dette var den...at han ikke ville gjøre det frivillig. Det var jo noen måneder etter den invasjonen i Kuwait...var jo i begynnelsen av august, var det vel...og så kom da Golf-krigen i januar -91. Altså den...det vi kaller Golf-krigen...den første Golf-krigen...den første fasen var da i august måned i -90 og så fikk man da en fase med forskjellig politisk press og diplomati og forsøk på å få dette ...(?) ...så ble det også den krigen i januar. Da var det jo ingen som helst tvil om at media da så med større velvilje på den alliansen som gikk til angrep for å drive Saddam Hussein ut av Kuwait, enn de så på... Hvor sympatien lå er jo helt klart. Saddam Hussein hadde da og har vel ikke nå særlig mange støttespillere utenfor sitt eget land.

Men i forbindelse med dette, så kan man vel i ganske stor grad sammenligne Øst-Timor og Kuwait, i forbindelse med en stor nabo som okkuperer dem, olje som er interessant for Vesten. Men i Golf-krigen så gikk Saddam mot vestlige interesser mens i forhold til Indonesia og Øst-Timor, så følger Indonesia ...(?) vestlige interesser. Synes du...hva synes du om mediedekninga der sammenligna...sammenligna med ...(?) Øst-Timorkonflikten?

Ja, det er jo også visse forskjeller, da. Fordi du kan si at de ressursene som er på Øst-Timor, de er jo bare kartlagt og man regner med at de finnes. I Kuwait så er jo alle ressursene og under utvinning og Kuwait eksisterte jo som en suveren stat på forhånd. Så det var jo en suveren stat som går til angrep på en annen stat, Kuwait, og okkuperer den. Så det er jo ikke helt parallelt. Men i tilfellet Indonesia så er det jo helt klart et moment at indonesiske myndigheter har jo samarbeidet med og vært en del av et internasjonalt samarbeid under vestlig ledelse...under den kalde krigen, som...de har dratt fordeler av det, det har de utvilsomt gjort. Det har de utvilsomt gjort. Men du kan ikke si at Øst-Timor...Øst-Timor er ikke og var ikke av den vitale betydningen for vestlig økonomi som den persiske golf er. For du kan ikke bare isolere Kuwait heller, for du har jo et...oljeressursene i Kuwait er riktignok betydelige, men du har jo også da en rekke andre små stater i Golfen. Slik at den...hele Golfområdet er jo av vital betydning for at verdensøkonomien skal fungere. Oljeavhengig som den er. Og det kan en jo ikke si om Øst-Timor, som jo har en del kartlagte ressurser som sikkert kommer til å bli utvinnet, men hvor det jo har vært en beskjedne økonomisk aktivitet...like inntil nå har det stort sett vært tømmer og en del høsting av naturressurser på land. Sånn at der er det ingen klar parallell, så jeg tror nok at et angrep av Irak eller noen andre, det ville jo da som en hver handling...et hvert angrep som da gjør at du risikerer å få usikkerhet og...fare for at oljestrømmen fra Golf-området stopper opp, det ville jo oppfattes som en akutt trussel. Og det er jo ingen tvil om at det lå i bunnen for det sterke amerikanske engasjementet mot Saddam Hussein. Noen slik trussel foreligger jo ikke i tilfellet Øst-Timor. I det hele tatt. Mener verdensøkonomien fungerer like godt den, selv om Øst-Timor ikke finnes. Så der er det rett og slett en...rett og slett forhold...og særlig etter at den kalde krigen er slutt. Så er det vel den typen akutte trusler mot økonomiske interesser som kan framkalle kriger, vil jeg tro.

Men samtidig så...man kan vel si at Indonesia ikke har noe på Øst-Timor å gjøre. Øst-Timor var fremdeles under Portugal, de hadde ikke trukket seg helt ut og Indonesia har ved en tidligere anledning sagt at de ikke skal gå inn i Øst-Timor. Og samtidig så kan man si at vestlig presse i stor grad fokuserte på Kuwaits sjølstendighet og ikke så mye på verdensøkonomi og olje, når man skulle på en måte presse Saddam ut. Sånn at det forholdet der med solidaritet med en liten nasjon som blir overfalt av en svær...

Ja, men hvis du ser på da...det som da ble overfalt var jo da teknisk sett fortsatt en del av Portugal, som da i... Men Portugal hadde ikke noen større sympati. Det var jo, som du vet, litt av en verkebyll i NATO og i internasjonale fora der Portugal var med. Dette at Portugal, gjennom det diktaturstyret som fremdeles da var omkring 1970, førte jo store og kostbare kolonikriger...hadde i utgangspunktet liten eller ingen sympati igjen i vestlig opinion. Og det benyttet jo...det skjønnte jo indonesiske myndigheter. Så jeg mener, hvis da omverdenen skulle ha slått i bordet og protestert mot Indonesia den gangen, så måttet de da faktisk ha gjort det på vegne av Portugal. Og si at dette er...hør her...dette er fortsatt en portugisisk koloni og nå må dere vente, dette går ikke an. Her skal det ordne ...(?). Det var jo neppe politisk mulig, samtidig som...på et tidspunkt da Portugal var kastet ut av sine kolonier i Afrika etter en beryktet krig med store materielle og menneskelige tap. Sånn at...og det var ikke...det var neppe politisk mulig i den situasjonen som var den gangen. Og dette visste naturligvis Indonesia, at de hadde ingenting å frykte om de tok seg til rette. Og så gjorde de det og så har de da vært der siden. Og det som nå kan få indoneserne ut eller i hvert fall få dem til å gi Øst-Timor en form for rimelig selvstyre eller en særstilling, er jo sannsynligvis da en kombinasjon av at...motstanden i befolkningen på Øst-Timor har holdt seg og at...og internasjonalt press. Men jeg vil jo påstå at...i 1975-76 så ville en internasjonal reaksjon på vegne av Portugal, som den angrepne part her, den ville vært fullstendig urealistisk, for dette var jo da etter at det portugisiske koloniimperiet hadde brutt sammen. Det var blitt revolusjon i Portugal, Nellikrevolusjonen, ...koloniimperiet som forsvant ble jo også undergangen for diktaturstyret i Portugal. Så dermed så pekte jo alle faktorer i situasjonen den gangen i retning av at her ville jo ingen løfte en finger for å forsvare Portugals koloniinteresser på Øst-Timor. Som riktignok da var 500 år gamle. Det eneste måtte da...det som kanskje kunne da ha vært gjort, det var at man hadde forlangt at dette skulle bli satt under FN-administrasjon og at det måtte holdes valg sånn at befolkningen på Øst-Timor hadde gjort sitt eget valg om hvordan fremtiden skulle bli. Og

det kunne vel veldig fort ha blitt utgangen på det hele også, men Indonesia slo jo der til veldig raskt med at de gjorde det, så kunne de da sikre seg kontrollen. Vel vitende om at det var ingen som ville se noen vitale interesser truet av det. Halvparten av en øy på størrelse med Sør-Trøndelag fylke, eller noe sånt. Og i den grad de kalkulerte med det, så var jo det en kald og kynisk beregning som de jo fikk full uttelling for.

I forhold til...det du sier...vestlige interesser spiller inn på mediedekninga. Peter M. Johansen sa...jeg spurte han om grunnen til at...Klassekampen har jo skrevet en god del om Øst-Timor...grunnen til at de har skrevet mer enn mange andre aviser. Og han pekte på at de store, landsdekkende aviser i Norge er veldig opptatt av det lokale...den lokale vinklinga. At det må være en nordmann involvert hvis det skal bli en interessant nyhet, osv.

Ja, det er sikkert riktig det. Det er jo et generelt trekk at...men altså om...det bidrar selvfølgelig da til å forklare hvorfor det har vært lite dekning av Øst-Timor...de forklarer jo hvorfor det er lite dekning av mange andre ting og. Generelt så er det jo slik at det er nokså få norske aviser som har en...har noen særlig omfattende dekning av utenriksstoff. Og det er ikke mange. Og så har du da NRK, som jo har en omfattende dekning. Og det er jo det hele. Og der er det jo også slik at...det er vel nokså selvsagt, egentlig, at det som vekker størst interesse i et hvert land, er vel svært gjerne det som...hvor våre egne interesser eller hvor våre egne innbyggere på en eller annen måte er berørt.

Men for å sette det litt på spissen. Vil det si at et folkemord på størrelse med Øst-Timor ikke blir interessant for en nordmann som har vært øyenvitne eller det er et eller annet som involverer en nordmann?

Nei, at det ikke er interessant, det er jo å si det for sterkt, men jeg tror nok at fraværet av vitner til det som har skjedd på Øst-Timor, annet enn øst-timoresere sjøl, det har vært en veldig viktig faktor til å forklare at det har vært så lite om det i media. Ja, det har vært en bevisst politikk fra indonesiske myndigheters side, fordi...så det tror jeg nok er viktig. Hvis det hadde vært nordmenn tilstede...hadde det for eksempel vært norske misjonærer på Øst-Timor, for eksempel...så var ...(?) norske misjonærer som da var på flukt i Zaire, så var det en veldig interesse for...akkurat for det en kort stund. Og samtidig med det, så kom det da også en del stoff om hva slags konflikter som var på gang i Zaire og hva det dreier seg om. Hadde det vært slik på Øst-Timor, så ville det ha vært større interesse for det. Men vi ser jo at det er jo en interesse i media og det er jo en dekning i media av folkemordet i Rwanda og Burundi, selv om det ikke er noen...spesielt mange nordmenn som er berørt av det. Så det er vel litt enkelt å si det sånn, men fraværet av øyenvitner til å fortelle om det som skjer, har bidratt til at det har vært lite...det er det ingen tvil om. Det er jo en av de lærdommene som de i mange diktaturstater har trukket etter hvert, at hvis du klarer å holde mediene borte fra et konfliktområde, så er det det beste. Og da...for du vil da...det du får fra Øst-Timor er jo da beretninger fra folk som har flyktet eller som da representerer en eller annen organisasjon og det vil jo da alltid bli stående som deres påstander og det vil...og kan da selvfølgelig lett imøtegås av offisielle representanter. Sånn som de også ...(?) ...(?) nå på Øst-Timor, blant annet gjennom...at de indonesiske ambassader rundt omkring har jo leid konsulenthjelp til å få lagt fram sitt syn på det som skjer på Øst-Timor. Som de jo gjorde i London.

Men samtidig så gikk ikke mediene mann av huse når vestlige journalister sendte rundt bilder...levende bilder fra massakren i Santa Cruz. Da...

Ja, hvor...på hvilken måte kom det fram? Det kjenner jeg ikke til, altså.

De filmet selve massakren ...(?) ...(?) av at to hundre ble slaktet ned.

Nei, hvordan det skjedde, det kjenner jeg ikke til og på hvilken måte det ble sirkulert på. Det er noe som...det kjenner jeg ikke til. Hvordan det gikk for seg. At det kom ut. Det vet jeg ikke.

Nei, det ble sendt på CNN ...(?)

Mmm...

Jeg lurer på hva det er som gjør at en hendelse blir en nyhet? Hvilke interne og eksterne faktorer er det som...du vil si, avgjør om en hendelse kommer ut som nyhet? Noam Chomsky og andre medieteoretikere, som Johan Galtung, har satt opp noen sånne... Chomsky ser mye på eierkonstellasjoner, reklameinntekter, mens Galtung og Mari Holmboe Ruge ser på nyhetsterskler som nær/fjern...kulturelt nær/fjern, sånne ting. Hva vil du si det er som gjør en hendelse til en nyhet?

Ja...jeg tror nok også at dette med nær og fjern er svært viktig i utenriksjournalistikken. Du kan jo trekke ringer rundt Norge og du vil jo da se at...du kan jo si at en ring er da våre nordiske naboland. Og så kan du trekke en annen ring som da er Vest-Europa og USA. Og så kan du trekke en annen ring som da går ut til den 3. verden. Slik at...det er nok riktig at du har en mye høyere terskel for ting som er langt borte fra og hvor det da ikke alltid dreier seg om...er så personlig berørt. Det er helt sikkert. Når det gjelder muligheten til å identifisere seg, er jo...angår dette meg, kunne dette ha vært meg, det er jo et...det kommer inn under dette med nærhet. Sånn at det tror jeg er den viktigste faktoren. Vi er mer...vi er mest interessert i hendelser i land som vi har mye å gjøre med og relativt sett mindre interessert i land som er fjerntliggende og som vi har lite å gjøre med. Så det er jo da en viss...så kan det da tenkes at det er unntak fra det. Du har jo land som er...for eksempel Kina, som utvilsomt er langt unna, da. Som de fleste av oss ikke har noen spesiell forbindelse med. Men så det vil da være i kraft av størrelse og folketall og egen tyngde da, være noe som har en viss gjennomslagskraft nesten uansett.

Chomsky sine teorier, da...om eierstrukturer i medie...også i forbindelse med andre, altså ...(?)

Ja, altså den synes jeg er litt problematisk å forholde seg til. Fordi det er jo ikke slik at det sitter eiere og bestemmer hva vi skal skrive eller ikke skrive om, for eksempel på utenrikssidene. Det som er helt klart, det er, for eksempel når det gjelder TV, som er et sterkt medium, er jo at nyheter ofte er det som kan billedlegges. Det har ikke hendt før det er bilder av det. Og hvis det da også foreligger bilde av det samtidig som det skjer, så er det da ekstra bra. Aviser er da mindre avhengig av det, men de er jo blitt mere avhengig av det enn de var. Sånn at hvorvidt eierinteresser skulle for eksempel hindre at man har skrevet om Øst-Timor, det tror jeg er en forholdsvis svevende teori. Du ser jo ofte det at...og hva slags type eierinteresser det skulle være...eierinteressene er...de kommersielle mediene, som jo er de fleste, de som er avhengig av å gå med overskudd, de har jo da i seg en slags iboende trang til å gjøre ting som sikrer at driften fortsettes. Det kan naturligvis da...det fører jo da til at både TV-stasjoner og aviser vil ha en tendens til å gå etter ting som de tror at deres seere og lesere og kjøpere vil være interessert i å vite noe om. Og det er ofte slik at man er mer interessert i å vite noe om det man kjenner til en del fra før enn å få presentert helt nye ting. Det virker da mot en del stoff fra den 3. verden, for eksempel. Det gjør det helt klart, ja. At det oppfattes som fremmed og rart, dette angår ikke oss, dette blir for smalt. Da heller da enda mere stoff fra land og samfunn som vi kjenner godt til fra før. Og som folk har et forhold til. Det er...og det kan...sånn at man ser da...og så er det jo da varierende grad av hva slags type medier det er. Så kan du jo da si at noen er jo svært action-orientert, andre er det i mindre grad. Aftenposten, for eksempel, har jo da en blanding av hendelsesnyheter og forsøk på å se ting i...se de litt lange linjene. Påvirkning fra TV-nyhetene er jo veldig sterk, det merker alle som jobber i avis. Så det betyr at hvis du har levende bilder samtidig fra noe, når det skjer, så er det da nesten uimotståelig, som en nyhetssak. Hvis du ikke har bilder og ikke har vært der da det skjedde, men får vite det lang tid etterpå og det er langt borte, så taler da alt for at dette er noe som blir prioritert nokså langt ned.

Jeg snakket med en annen journalist som nevnte at sjølsensur var ganske inne i bildet...at man gjerne...man skriver ikke om ting som man ikke tror vil bli tatt inn.

Nei, det er...det kan nok være så. Jeg tror at hvis en journalist stadig kommer og vil skrive om noe som ingen andre er interessert i, så vil jeg jo...så vil det vel da være to ting som kan skje. Det mest sannsynlige er jo at vedkommende da vil, da av overordnede og kolleger, bli oppfattet som nokså sær og kanskje brysom og vanskelig og sånn, så... Jeg mener, det er ikke sånt du gjør hvis du skal fremme dine interesser, karrieremessig, så... Så er det klart, at da er det sikrere å satse på det som allerede er kjent enn det som er nytt og ukjent. Det er helt klart et poeng. Når det gjelder da utenriksjournalistikken, så er det jo slik at folk har jo...det er jo ikke så rent få som har spesialisert seg på den 3. verden. Ulike områder der og har kunnskaper om det og de opplever vel ikke at de alltid får den helt store responsen på det. Men i journalistyrket så er det jo et konkurransemoment journalister i mellom som er nok i en hver redaksjon av en hvis størrelse...så er det jo slik at du vil...du vil jo prøve å lage stoffet ditt og velge temaer og gjør vinklinger som gjør at det vekker interesse hos andre. Hvis du da ikke får en...hvis du da bare får svært negative tilbakemeldinger på en viss type stoff, så vil jo da vedkommende journalist slutte med det. Eventuelt fortsette med det og måtte betale for det i form av noen konsekvenser på et eller annet tidspunkt. Så i så måte, så foreligger det jo naturligvis en selvsensur. Om det da rammer...hvis det hadde vært noen som hadde vært svært opptatt for eksempel av Øst-Timor og hadde insistert på å skrive om det i tide og utide, så er det ikke usannsynlig at vedkommende da ville fått svært negativ respons på det. Det må man nesten regne med...at man da ville bli ansett for å gi ...(?) og det er gjerne media...har en tendens til å løpe etter de samme tingene. Det er der konkurransen ofte ligger. Dette kan du studere hver eneste dag i...mellom avisene i Akersgata ...(?). Hvordan man egentlig løper etter...i går var det Anne Holt. En annen dag kan det være noe annet. Sånn at konkurranseforholdene mediene i mellom fører jo da til...fører jo da svært ofte ikke til at du får inn et bredt spektrum av saker. Men at alle har sine egne varianter av det samme. Som du får jo opp igjen i alle kanaler og det er jo ...(?)

Mener du at medienes prioriteringer på nyheter er bra? Sånn generelt når det gjelder utenriksnyheter?

Nei, altså...når du sier mediene, så er jo det...så må du jo differensiere ganske kraftig, for det er jo helt klare forskjeller og forskjellene blir jo større.

Aviser...?

Forskjellene på hvordan ulike mediatyper fungerer, er jo klart tilstede og hvis du tenker på avisene så er det jo...begrense det til...for å si det...til de største avisene i Norge da, så er det jo helt klare forskjeller. For du vil jo da se at Dagbladet og VG ikke lenger har en utenriksdekning av ting med noe særlig substans i. Aftenposten og de store distriktsavisene, type Bergens Tidende og Adresseavisen, har jo større allsidighet og større bredde i sakene. Tabloidavisene går jo i veldig stor grad etter det oppsiktsvekkende og sensasjonelle... ...(?) utenriksider og...husker ikke om det var i VG eller Dagbladet i forrige uke, hvor det var en helside om at nå hadde egyptiske kvinner begynt å myrde mennene sine med øks. Så var det da bilde av det. Og det er jo en litt pussig form for utenriksjournalistikk. Vet ikke om det skulle være en ny trend eller hva var meningen med det. Meningen med det var sannsynligvis å vekke oppmerksomhet og få noen til å stoppe opp og si, nei dette var ille, og du og du, se noe så fælt. Men bortsett fra det...så du kan si at tendensen har gjennom en del år gått, i hvert fall i norsk presse,

...vært at de to tabloidavisene har orientert seg stadig mer og mer bort i fra den tradisjonelle utenriksjournalistikken. Det begynner å bli noen år siden nå da Dagbladet-idealismen brakte meldinger fra den 3. verden, fra IPS og det med ...(?). Det går mer og mer i retning av de ekstreme hendelsene. Så kan man da, når det er noe skikkelig stort som alle, alle mener er en stor begivenhet, så kan dem...så kan det være en ganske god dekning. Så mellom hver gang det er noe skikkelig stort så forfaller det da til kuriositeter og grusomheter og sånn...av typer som egyptiske kvinner som myrder mannen sin med øks. Den var for så vidt, da, ganske grotesk...men da et ekstremt eksempel på den tendensen. De fleste norske lokalaviser, som de jo...de aller, aller fleste, de har jo ikke...hadde tidligere ofte en form for telegramtjeneste som...om så bare var et par spalter i en ramme med en globus på toppen, liksom sånn. Hvor de da hadde de viktigste NTB-telegrammene, som de gjenga. Det er det blitt mye mindre av. Altså, de lokalavisene rendyrker det lokale. Finnes unntak, men tendensen er at lokalavisene er blitt...i mye større grad blitt rene lokalaviser. Tabloidavisene er da blitt sterkere preget av underholdning og også veldig preget av TV-nyhetene, i den forstand at TV-nyheter, for å være godt fjernsyn, er veldig hendelsesorientert.

Hvordan burde en sak som Øst-Timor ideelt ha vært dekket?

Ja, hvis en kunne...ja, ideelt så burde jo den ha vært dekket ved at pressen var tilstede da indoneserne rykket inn i Øst-Timor. Og da ville det jo vært...om så hadde skjedd...og man da hadde oppfattet det som så viktig og forstått fullt ut hva det var som skjedde og det hadde vært en stor medieoppmerksomhet omkring det, så ville sannsynligvis det kunne ha endt med at det hele hadde fått en annen utgang. Men sånn som i dag, når det har gått som det har...som det har gjort, så vil jo dekningen måtte bestå i at du har et økt fokus på Indonesia og Indonesia er jo nå blitt løftet inn i gruppen av land som det er interessant å skrive om. Det har jo vært en direkte effekt av Nobels fredspris. Og ...(?) alle vet nå hvor Øst-Timor er og omtrent hva det dreier seg om og noen husker også da et par fjes som de forbinder med Øst-Timor. Og det viste seg jo det at...at i den internasjonale situasjonen som er nå, så er ikke indonesiske myndigheter helt imune overfor press. Fordi de kan ikke...oppmerksomheten i de fleste vestlige land omkring dette med menneskerettigheter er jo gradvis blitt større år for år. Og indonesiske myndigheter vet også at de kan ikke...i dag regne med sånn automatisk støtte fordi de er gode anti-kommunister. For det er ikke noen kommunistisk trussel i verden lenger. Følgelig så er det heller ingen grunn til å støtte opp under alskens tvilsomme regimer, bare fordi de ikke er kommunister. Det vet de jo...og de ser også at deres egen ambisjon om en sterk økonomisk vekst kan være vanskelig å oppfylle hvis de framstår som et undertrykkende regime i for stor grad, altså. Det er en viss grad av lov og orden, og harde metoder er sannsynligvis bra for et land som skal ha en jevn økonomisk vekst, men når du når opp på et...littegrann over det elementære nivå, så viser det seg jo at et land er avhengig av å ha mest mulig åpne grenser...å få utvekslet både mennesker og informasjon, og det er...jeg tror de oppfatter det som svært pinlig og direkte skadelig for de ambisjonene de har, hvis de til stadighet blir hengt ut for det som skjer på Øst-Timor. Og den påkostede kampanjen som de hadde ...(?) ...(?).

Hva tror du om fremtidsutsiktene for dekninga av Øst-Timorkonflikten?

De tror jeg er nokså gode nå, fordi nå er det satt på kartet på en måte som gjør at nå er det så mange flere som reagerer på å høre Øst-Timor. Og jeg tror at...også det at det nå, gjennom den oppmerksomheten så vil da jo Øst-Timor også dukke opp oftere i media. Og dermed så vil jo dette fungere som en form for press også på Indonesia. Det behøver ikke å bety at det blir funnet en løsning der med det første, men jeg tror ikke at det er noen overhengende fare nå for at Øst-Timor skal bli fullstendig skjøvet i bakgrunnen igjen. For nå har talsmennene for Øst-Timor fått presentert seg i media og man vet hvem de er og vet hvor de finnes og kjenner den grunnleggende problemstillingen. Så det er da en ganske stor gruppe av pressefolk og arbeidere i media som har fått et forhold til dette her, som de ikke hadde før. Og opinionen er jo også blitt oppmerksom på det og dermed så er det en god vekselvirkning her, fordi nå vet man at det er noen som vil være interessert i det. Og dermed så vil man også da bringe dette videre. Så jeg tror at der kan man nå ha kommet inn i en god sirkel omsider. Samtidig som det jo fortsatt er et stort problem at indonesiske myndigheter da kan være...er så restriktive som de er, med å slippe pressen til på Øst-Timor. De vet utmerket godt at vestlig presse ikke drar dit for å drive turistreportasje. Og i tilfellet med vår korrespondent, Gunnar Filseth, så mener han selv at hans muligheter for å få innreise til Indonesia etter dette er veldig små ...(?). Sånn at det er en sterk grad av kontroll med alt som skjer på Øst-Timor. Og oppførselen som...til biskop Belo, da han var her, viser jo også at de er veldig redde for represalier. Men nå er det altså opprettet en kontaktlinje ut til omverdenen som fungerer. Og der ute i omverdenen så er det også noen som bryr seg om dem og som vet hvem de er og dermed så har de en form for livsforsikring i det. Slik at, jeg tror nok at det har vært påtakelig de siste månedene, hvordan dette spørsmålet nå dukker opp igjen og hvordan det også nå er noe som næringslivsinteressene er opptatt av. For den indonesiske regjeringen, så blir det vel...da dette til syvende og sist et spørsmål om å bite i det sure eplet. Det kan komme dit hen at prisen de må betale for å fortsette med en ekstrem undertrykkelse på Øst-Timor, kan da fort vise seg å bli at det går utover deres planer for å få til en stor økonomisk vekst i Indonesia. Men de har jo ingen...de har jo enn så lenge så har jo ikke indonesiske myndigheter vist noen avgjørende kursendring når det gjelder det som skjer på Øst-Timor. De driver for eksempel med en planmessig overflytting av folk fra andre

øyer, som de da får til å slå seg ned på Øst-Timor og som jo etterhvert da gjør at de kan...at den opprinnelige befolkningen vil da, om ikke komme i mindretall, så er det jo i hvert fall...umiddelbart så kan det være fare for det og dette kan også da framstilles i...med religiøse overtoner. I og med at da Indonesia er et i stor grad muslimsk land, mens Øst-Timor, med sin spesielle bakgrunn, har en veldig stor katolsk andel av befolkningen. Så du kan si...press...altså det...selv om du da kan si at det...de mest hårreisende bruddene på menneskerettighetene da ikke lenger skjer der, så ligger det jo et betydelig press i dette med at...med hele tatt innflyttingspolitikken og presset på den katolske kirken. Det er en jo nå også blitt oppmerksom på og dermed så ligger det jo også en form for forsikring i det. Man er jo nå blitt bevisstgjort om disse tingene som man da...som langt færre kjente til før. Der kan det vel da være at Santa Cruz-massakren da til syvende og sist har fått en virkning i og med at den da fikk noen, i hvert fall, til å begynne å ta dette på alvor, og så ser man at nå begynner det å spre seg. Ser for eksempel på Reuter, stort nyhetsbyrå som brukes jo av medier over hele verden, de hadde jo for en stund tilbake langt referat av hva Ramos-Horta sa og gjorde da han besøkte Japan for eksempel. Holdt foredrag om Øst-Timor i Tokyo. Og ingen skal komme og fortelle meg at Reuter hadde giddet og sendt ut referat av hans foredrag i Tokyo, uten at dette var fokusert gjennom Nobels Fredspris. Så nå oppfattes Øst-Timor som noe som er i nyhetene. Og Belo og Ramos-Horta er internasjonalt kjente personer etter dette og vil da i hvert fall i en tid framover være interessante av den grunn. Og få oppmerksomhet for det de står for og det de mener. Så det er i og for seg oppløftende. Og dette har for eksempel da forskjellige menneskerettighetsorganisasjoner som jo har laget rapporter om Øst-Timor og engasjert seg gjennom mange år...det har da ikke de greid. Men de la da grunnlaget for det som nå har skjedd, kan man si. Så nå vil jeg tro at oppmerksomheten vil stabilisere seg på et høyere nivå. Og skulle da indonesiske myndigheter være så dumme at de setter i gang en ny runde med massiv undertrykkelse med virkelig hardhendte midler, så vil jo det da ganske umiddelbart få en oppmerksomhet som det ikke gjorde for noen år siden. Så det er forskjellen. Det er forskjellen.

Intervju med Peter M. Johansen i Klassekampen 4. februar 1997

Hva synes du om mediedekningen av konflikten på Øst-Timor? Har den vært tilfredsstillende i Klassekampen?

Nei, den har ikke det. Altså...du kan si at pressedekninga har variert veldig. Fra den nærmest totale bortforklaring til å begynne med, altså rundt frigjøringskampen, utviklinga av Portugals kolonistyre og Indonesias invasjon, så var jo dette en typisk øst/vest sak...konflikt. Selv om Sovjet ikke var noe støtte, det var jo Kina som støtta Øst-Timors sak og kjørte den, så ble den på sakskartet en øst/vest-konflikt...som gjorde at folkemordet på en måte ble dyssa ned, til tross for Indonesias brutale folkemord allerede i -65. Altså, dette var et regime som hadde et rulleblad som knapt noe annet regime hadde på den tida...og har hatt siden. Så etter den første perioden, etter at Indonesia på en måte hadde befestet sine militære posisjoner på Øst-Timor, og drevet FRETILIN-geriljaen opp i fjellene, så var det jo den store tausheten som senket seg. Og det var ingen, med unntak av Portugal i Europa, som tok Øst-Timors sak. På 80-tallet så mistet jo kineserne etterhvert også interesse blant annet fordi de begynte da å etablere...søkte da å etablere diplomatiske forbindelser med Indonesia. Det er jo på 80-tallet på en måte at den store...hvor man kan begynne å snakke om den glemte krigen. Jeg liker ikke å snakke om "den glemte krig", fordi det handler om en prioritering. Det handler om en bortprioritering. Det er et bevisst valg. Og selv da når Amnesty kom med sine rapporter om at kanskje en tredjedel av Øst-Timors befolkning, 200 000 mennesker, enten var blitt drept eller sulta i hjel under okkupasjonen og umiddelbart etter okkupasjonen, så var dette et ikke-tema. Øst-Timor var blankt, altså. Sigurd Allern har jo gått gjennom i sin bok, hvor lite som ble skrevet om dette. Det som for Norges vedkommende var interessant her, var jo at vi hadde en FN-ambassadør, Tom Vraalsen, som satt sentralt i FN-apparatet med hensyn til kolonispørsmål. Øst-Timor var en gjenganger på sakskartet i generalforsamlingen for hver sesjon, og oppnådde sine stemmer...og færre og færre på en måte..., men resolusjonene ble pusha, hvorpå dette ble litt sånn beklemmende, fikk jeg inntrykk av. Og Tom Vraalsen var da veldig aktiv for å få fjerna Øst-Timor fra sakskartet, med løfter om at denne saken skulle bli tatt opp i anti-kolonikommisjonen osv., hvor selvfølgelig saken ble fullstendig stua vekk. Slik at altså Indonesias, altså vi snakker jo da enda om den kalde krigen. Indonesia hadde en veldig framtrædende posisjon i kampen mot kommunismen i Asia. Altså vi snakker om kuppet i -65, som ja, nyere tall viser vel at kanskje det ble drept så mye som en million, men man sier i hvertfall 1/2 million. Kommunistpartiet på Indonesia var veldig stort og Indonesia var en spydspiss mot Vietnam, innenfor ASEAN osv. Og hadde gode forbindelser med både Storbritannia og USA. Så Indonesia var et "goodwill"-land og ble sett på som et betydningsfullt land i Asia, spesielt i denne sørøstasia-regionen, som var veldig turbulent i, altså Vietnam-krigen, Indokina-krigen og i kjølvannet av den, og da Vietnams invasjon av Kampuchea, eller Kambodsja som det heter, og krigen etter det, så dette var ikke områder hvor det fantes spenninger og hvor man, ja hvor USA helt åpenbart var redd for Thailand og hvor Indonesia da spilte, med sin tyngde, et av verdens mest for...(?) land, ikke sant, spilte en veldig viktig rolle midt oppi det hele. Så på 80-tallet

forsvant Øst-Timor fullstendig av kartet. Og jeg vil si at Øst-Timor ble gjenoppdaga i pressa etter denne massakren på Santa Cruz-kirkegården. Da dukket det opp igjen. Da begynte man å se på rapportene som bl.a. den australske journalisten John Pilger kom med, hvor han dokumenterer hvordan britiske Hawk-fly har blitt brukt i krigføring osv. Da begynte kongressen i USA å sette spørsmålsteget ved våpenleveransene til Indonesia. Og det fikk en periode. Så fra denne massakren og fram til i dag, så har Øst-Timor blitt bedre dekket, ja absolutt. Men den er blitt dekket mere også utfra et sånt humanistisk perspektiv på en måte, hvor man har lagt veldig mye vekt på kirka, som da har spilt en betydningsfull rolle, ja, det har den uten tvil. Men ja, så fra -92 så har pressedekninga vært atskillig bedre, ja.

Men synes du den har vært god nok etter at den ble sendt på ...(?)?

Nei, jeg synes jo at den har vært til dels litt upolitisk. Den har vært upolitisk i forhold til de tingene som jeg snakket om, altså årsaken, opphavet, Vestens rolle og jeg synes det toppet seg litt nå med nobelprisen, hvor det var helt tydelig at det var Belo som hadde fått prisen, og så var det Ramos-Horta var liksom sånn femte hjul på vogna, fikk jeg inntrykk av. Og han sa jo også at hvorfor fikk ikke Gusmao, altså gerilja-lederen som sitter inne for 20 års dom...hvorfor fikk ikke han prisen, hvorfor skulle jeg få prisen? Slik at det er et bevisst valg, det der også...i Nobelkomiteens ånd, på en måte, som gjør at tyngdepunktet ble veldig forskyvva. Og dette har jo kommet opp da, at den goodwill'en som ligger dette her, med Morten Harket og sånn der kjendiseri, den manifesterer seg jo ikke i noe skarp journalistikk med hensyn til utbytting av Øst-Timors ressurser, når man tenker på oljen i Timor Gap osv., hvor nå Norge går inn for...med full musikk, altså.

Du sier at dekinga har vært upolitisk og...

Ja, upolitisk er et farlig ord, men det er politisk, men...

Ja, men lite politisk vinkla på...

...veldig lite skarpt rettet inn på Vestens ansvar, Norges økonomiske interesser, synes jeg, ja.

Men mener du i den forbindelse at norske myndigheter og næringslivsinteresser har vært...har hatt betydning i forhold til mediadekninga av konflikten?

Det er vanskelig å si. Jeg synes det alltid er vanskelig å si hvor direkte sammenheng det er mellom politiske og økonomiske vurderinger i etablissementet og hvordan aviser opptrer. Det er...det er klart det er et fingeravtrykk og det er smitteelementer, men jeg vil være veldig forsiktig med å si at det finnes en direkte kobling. Jeg tror bare at det...det har noe med prioriteringene å gjøre, hvor det var veldig lett å radere vekk Øst-Timor fra sakskartet, når da norske myndigheter faktisk hadde gjort det i FN. Det er klart at FRETILIN har vært veldig knuga, altså den indonesiske militærmakta har vært formidabel. Og derfor tror jeg også at sjokket var veldig brutalt med...når man oppdaga hva slags regime som satt der, når man fikk plutselig servert denne Santa Cruz-massakren. Fordi den...altså det som gjorde at den fikk oppmerksomhet var jo at det var folk tilstede som filmat...altså australske film...altså kamerafolk. Ellers så ville nok den massakren også bare ha glidd over...og blitt en notis i media. Men disse sterke bildene og sånn, det på en måte ga gjenlyd.

Du sier at mediene har nedprioritert det her...den her konflikten. Hva mener du er grunnen til det? Hvordan har man tenkt? Altså, konflikten er karakterisert som et av verdens største folkemord i etterkrigstida. Hva er det, du tror, som gjør at...?

Altså, det første, så tror jeg at dette her med øst/vest-konflikten i begynnerstadium var veldig viktig. FRETILIN var en marxist-leninistisk frigjøringsbevegelse...fikk i hvertfall stempel som det. Det var ingen sympati for deres kamp. Og som sagt, med den turbulensen som det var i Indokina på den tiden, med Vietnam, Laos, Kampuchea, så var det et annet fokus. Og da spilte Indonesia den rolla som jeg har sagt...skal ikke gjenta det. Og det på en måte, det var det grunnfesta bildet. 80-tallet var, jeg holdt på å si, den store nyhetstørka, fordi at, ja, kunnskapen om hva som skjedde var ganske dårlig. Fordi at det var lagt et mer eller mindre politisk lokk på det fra tidligere. Dessuten, som sagt, så var dette indonesiske regimet så brutalt at Øst-Timor var nesten fullstendig hermetisk lukka. Og da var det igjen dem som satt med kildene. Et spørsmål, fordi de store mediene hadde jo ikke noe kontakt med FRETILIN, som da satt i eksil i Lisboa og i Australia. Altså, det var veldig langt til kildene, på en måte. Pluss at de ikke hadde opprettet disse kontaktene fra...til begynne med. Ja, Ramos-Horta satt jo til og med i Mosambik, ikke sant. Så...så...de var ikke, altså de ble bare oversett. Nettopp ute i...og der fantes det helt klart en politisk siling. FRETILIN var, for det store gross, fremdeles en marxist-leninistisk organisasjon og dem hadde man jo ikke kontakter med. Og derfor så fikk jo Indonesia veldig stor gjennomslag for sin fullstendig knebling av nyhetene, ikke sant. På Indonesia sjøl var det jo heller ikke...kom det jo heller ikke noen opplysninger ut. Altså, fra opposisjonelle som Hans Finnsen og andre. Så Indonesia var, altså fastlands-Indonesia, i grunnen, går ikke an å kalle det det, men altså hoved-Indonesia, der var det jo heller ikke muligheter å få opplysninger om hva som skjedde på Øst-Timor, ikke sant.

I forhold til andre kriger og konflikter...sånn som Golf-krigen. Mener du at den konflikten var tilfredsstillende...?

...dekket?

Ja.

Golf-krigen var jo en eneste stor manipulasjon. Altså, det er...på en måte det...Golf-krigen var... Altså, de fleste kriger blir...var manipulert, det er klart. I Vietnam så var det en enorm manipulasjon, hvor amerikanske folket ble fora med løgn hver eneste dag gjennom de store TV-kanalene. Og det var jo først, på en måte, når opposisjonen i USA fikk et visst fotfeste, at også en del journalister begynte å gå utafør de kvista løypene. Og kom med sjokkerende rapporter. Det var jo først liksom når de første Vietnam-kullene kom tilbake at...med sine historier, hvor folk sa at denne krigen er reine barbariet, hva vi har gjort. Altså vi har kasta syredrops til unga som har brent høl i fingra på dem. Det var først når folk fikk sånne historier, at mediebildet begynte å snu seg. Så krig har alltid vært manipulert, siden første krigskorrespondenten i Krim-krigen. Men, Golf-krigen var på en måte det...høydepunktet, hvis man kan kalle det det. Vi så antydningene under Panama-invasjonen. Hvordan amerikanerne styrte informasjonen. De holdt god militær kontroll overfor journalistene og nekta dem for eksempel å komme inn i de boligstrøka som ble bomba sønder og sammen på jakten etter Noriega. I...under Golf-krigen så var det jo hakket værre, fordi da hadde man pool'er. Man opprette(?) faktisk med en enorm form for moderne sensur ved å legge militære restriksjoner på informasjonen. Og det gjør at, på en måte, CNN fikk et, etter min mening, et helt ufortjent rykte som nyhetsformidler, utelukkende fordi dem hadde noen folk i...sittende i Bagdad når rakettene kom inn. Men da var, altså, på en måte aldri har media vært mere styrt og vært villig til la seg styre enn da. Så det er mulig, tror jeg, å så kunne snakke om et før og etter Golf-krigen, når det gjelder krigskorre...

I forbindelse med Golf-krigen, i ettertid så har jo en del journalister tatt sjølkritikk. Mener du at den kritikken har vært tilfredsstillende, kvantitativt og kvalitativt?

Delvis. Men bare delvis, fordi jeg mener at hvis man har et veldig kritisk...hvis man foretar en kritisk granskning på mediedekninga av Jugoslavia, så vil man til dels også finne mye av det samme. Sjøl om det ikke er i så ekstrem grad, selvfølgelig, fordi det ikke finnes noe pool der, fordi at dette ikke har vært...fordi krigen i Jugoslavia ikke var en militært styrt amerikansk/europeisk operasjon. Det har gitt selvfølgelig media mere slingringsmonn. Men bruken av konsulentfirmaer og sånne reklamebyrå som reklamerer for sin parts krig...sin kundes krig, den er tilstede og blir stadig mere anvendt. Og det er veldig mye, faktisk, kritisk å sette fingeren på. Kanskje ikke så mye på sjølve dekninga, altså avsløringa av massakre osv. Men helst i vurderingsperspektivet, mener jeg at det finnes en del kitikk. Det går på sånn kolportering av tall, tapstall osv., osv. Hvor det er veldig, veldig store sprik. Det er mye...stort sprik mellom å...hva media bruker av tapstall i Bosnia, for eksempel i forhold til hva Røde Kors opererer med og hva til og med amerikanske myndigheter opererer med. Det er snakk om et veldig stort sprik, altså.

Så du mener altså at man har endret praksis og holdninger...?

Ja, og så er det en annen sak som jeg synes er interessant, som man burde se på. Og det er; hva er effekten av CNN. Fordi jeg frykter at denne typen av nyhetsformidling fører til at du får en veldig snevre...mye snevrere dagsorden for hva som er hovednyheter. At veldig mye blir kanalisert inn på en...inn mot en dagsorden hvor CNN er. Og hvor da den løpende dekninga av mange områder faller bort. Ta Rwanda-krigen. Rwanda-krigen eksploderte i norsk...eller i media når folkemordet ble satt i gang. Og den gjengse forklaringa var at dette her var et etnisk oppgjør. Hutu'er mot Tutsi'er, ikke sant. Hvis man hadde fulgt den konflikten jevnlig fra 1990 eller enda tidligere, så ville man ha sett at det var faktisk ikke det som var ramma rundt den konflikten. De første som ble skjært halsen av var jo for eksempel Hutu-opposisjonen. Slik at denne her sånn instant-nyheter fører til at det blir mindre plass for å følge politiske utviklinger i land, som når denne utviklinga da eventuelt fører...blir ført opp på det internasjonale sakskartet, så sitter man der med de store spørsmålstegetene og må begynne helt på nytt igjen. Og det er veldig, veldig uheldig. Jeg kan tenke meg...altså ta et land som Sierra Leone, som på mange måter er et helt ubetydelig land i Afrika, hvor det har vært en langvarig borgerkrig og først liksom i de timene og dagene hvor det var spørsmål da om hovedstaden falt eller ikke, at det hadde noen medieinteresse, ikke sant. I Liberia kan det skje en borgerkrig uten at det berører noen, helt inn til at amerikanerne finner ut at det er nødvendig å gå inn og hente ut de amerikanske statsborgerne, ikke sant. Da blir det liksom en sak i nyhetene. Ellers så, ja...og det fører ikke til noen særlig forståelse hverken av politiske og økonomiske prosesser eller av landenes historie, konfliktens særkarakter osv.

Hva er det som gjør at invasjonen av Kuwait blir til så...nyhet av en så stor dimensjon, mens Øst-Timor forsvinner ut?

Ja, der er man jo selvfølgelig frista til snakke...til å svare olje. Det er klart at invasjonen av Kuwait, altså den som Irak satte i gang i august, det var jo opptakten til et mye større drama. Og det lå mange ting forut, som i veldig liten grad er blitt belyst. Litt av det samme syndromet som jeg snakket om i stad. Det var et langt forspill fra krigen mellom Irak og Iran. Man fikk hele dette med Vesten som pumpa opp Irak til å bli en formidabel militærkraft i regionen, fordi Vesten jo tok parti med Irak når de angrep Iran, og Irak som starta krigen mot Iran. Fordi han ble sett på som den store utfordreren, da, med det nye regimet. Så hadde du hele dette med Iraks rolle i den arabiske verden, fikk en...like før invasjonen så fikk man jo vedtatt en resolusjon hvor USA blir gjort ansvarlig for Israels statsterrorisme mot palestinerne. Irak gikk ut og sa at hvis Israel prøver seg på palestinerne på Vestbredden eller på Jordan, så vil vi forsvare palestinerne og jordanere. Dette var helt kart ting som man

merka seg i Pentagon og i Washington...det hvite hus i Washington, men som heller fikk liten oppmerksomhet. Og da, når invasjonen kom, så var jo...ble jo Ira...denne sett på som en trussel mot hele Vestens oljeforsyninger. Og ikke bare det, altså, George Bush gikk jo første dagen ut og sa at dette er en trussel mot "our way of life", altså hele det amerikanske levesettet, så han som en trussel der. Og det sier jo litt om hvilke...hvor verdifullt Golfområdet er for den amerikanske økonomien, med hensyn til olje og sånt. Og da skapte han jo selvfølgelig et bilde om at Saddam Hussein var på vei til Saudi-Arabia for å underlegge seg hele den arabiske halvøya. Hvilket er noe fordømrade sludder. Men, jo, det rokka ved maktbalansen. Dessuten så må vi jo se at dette var den første krigen etter øst/vest-konflikten, etter den kalde krigen. Hvor amerikanerne allerede i -87 hadde begynt å innstille seg på å se på truslene mot amerikanske interesser utifra regionale konflikter. Da var det helt opplagt at Irak var blitt en såpass sterk militærmakt i regionen, at den militære balansen som Israel hadde oppnådd, etter 6-dagers krigen og etter Oktoberkrigen i -73, at den var rokket ved. Etter -73 så var det sånn at Israel til et hvert tidspunkt kunne slå ut en felles arabisk hær, i tilfelle et angrep. Med Iraks nye panserdivisjoner osv., så var denne militære balansen forrykka. Det var en stor trussel for Midt-Østen utifra amerikanske og israelske vurderinger. Derfor hadde dette her veldig, veldig store implikasjoner. Dessuten, så var dette også en del av USAs posisjon i det som ble kalt den nye verdensorden. USA skulle markere seg som den desidert...den desiderte supermakten med sin militære kapasitet.

Du er forsiktig med å sette en direkte link mellom mediedekninga og norske interesser. I forhold til mediedekning og stormaktsinteressene til USA, for eksempel...vil du være like forsiktig der? Det virker som...

Ja, altså jeg...det jeg er forsiktig med det er at jeg sier at det finnes...at jeg er forsiktig med å si at man skriver sånn fordi man er blitt diktert av interesser at det skal være sånn. Jeg tror det er mere sublimt enn det. Hvor resultatet stort sett blir det samme. Det vil...det man da eventuelt kan lettere angripe, synes jeg, det er jo å se på det pressehoffet som følger kongehuset, følger statsministeren rundt omkring i Asia. De oppvartningene som der blir gitt, altså, når norsk næringsliv er på hugget. Et eksempel på det er jo da Gro Harlem Brundtlands reise til Asia, ikke sant, med Kina og...hvordan dette blir fulgt opp, det...det er klart at her knyttes de virkelige kontaktene. Og her...her legges på en måte litt fellesinteressen, det...og dette er jo veldig...dette er jo veldig me...dette er veldig bevisst. Veldig bevisst på den ene siden, at statsministeren drar med toppene i det norske næringsliv og det er veldig bevisst at de store mediene henger i hæla. Så...der finnes det veldig lite kritisk bilde, altså det som er...blir da kritikken, det blir jo, etter min mening, sånne meningsløse sakers avsporinger, som altså Kinas brudd på menneskerettigheter og sånn...som da blir blanda sammen...(?). Som, ja, hvor dabatten blir veldig moralsk. Man kommer veldig sjelden ut av det moralske. Og faktisk inn til å sette et kritisk lys på hva er egentlig norske interesser. Om Kina hadde behandla sine dissidenter bedre, så hadde fremdeles de norske interessene vært der...i Kina. Med den politiske tyngden det har.

Journalister vil gjerne se på seg selv som...ja, mediene som fjerde statsmakt, har ideell nyhetsdekning med å skulle være vaktbikkjer. Hvor tror du det her blir av? Hva er det som skjer når journalister løper herrenes vei på den måten? I forhold til kriger.

I forhold til kriger?

Ja, i forhold til Øst-Timor, i forhold til...når det ser ut som om journalistene følger veldig...

Ja, altså det er igjen...det er igjen det spørsmålet sånn, hvor bevisst er det?

Men burde ikke journalister være bevisste?

Jo, journalister bør være bevisste. Og da...da er det et spørsmål om...det er klart at det er et spørsmål om politisk syn. Grunnleggende politisk sett(?). Det er et spørsmål om kunnskap. Og så er det et spørsmål om kildetilfang. For det er ingen tvil, etter min mening, når man ser på utenriksdekninga i Norge, så er den veldig smal. Og den er veldig, veldig prega av hva de store byråene opererer med som hovedsak. Og der har du mange trakter, altså du har...byråene sender ut masse stoff og hvis man ser på stoffmengden, så er den jo ganske stor, fordi byråene ligger jo rundt omkring i de fleste land og lager...lager da stoff om det, men det foregår en veldig, veldig hard utsiling. Både hva disse byråene sender videre og ikke minst hva NTB velger(?) ut. Så det finnes jo en rekke trakter i denne medieflommen, som gjør at dagsorden blir veldig gitt...blir veldig...(?). Og hvis man skal bryte ut av det, så må man søke andre kilder. Alt fra internett til egne kontakter, til spesialblader eller andre...ja, andre nyhetskilder. Og det krever tid og det krever ressurser...og det er klart man blir veldig influert av det store nyhetsbildet. Det er ikke til å komme fra.

Hvordan synes du Øst-Timorsaken...Øst-Timorkonflikten burde ha vært dekket, hvis den skulle vært ideell? Burde?

Ja.

Ja, jeg mener at den burde ha fra...altså første fasen var jo helt opplagt at den burde...den burde ha vært dekket som det var, altså et systematisk folkemord. Så burde man ha lagt vekt på den enorme undertrykkinga, kolonialiseringa, altså innflytting av folk, hvordan Øst-Timor på en måte er...blir forsøkt omgjort, altså forma som en indonesisk provins. Hvor folk fra Java blir kjørt inn...(?), befeste...(?) osv. Så burde man selvfølgelig, i langt større grad vært...fulgt kritisk med alle våpenleveranser, økonomiske forbindelser, alt det politiske spillet som blir...som gjorde at Indonesia mer eller mindre fikk et fritt armslag til å gjennomføre...gjennomføre det dem

har gjort. I dag så mener jeg at man først og fremst må...må forfølge saka utifra at Øst-Timor har et rettferdig krav. Og der bør man også være kritisk til en del av de vurderinger som blir gjort. Jeg synes for eksempel at Statoil slapp alt for billig. Delvis fordi at jeg, etter min mening, mener at Ramos-Horta kom med en veldig uheldig uttalelse. Nemlig at det er helgreit å sette i gang med oljevirkosomhet, fordi han regner med at Øst-Timor blir fritt i løpet av 3-5 år. Jeg tror han tar grundig feil. Og...at den forutsetninga da ikke kommer til å være oppfylt, som gjør at Statoil kommer til å sitte med begge beina i et okkupasjons...(?). Som nå har tenkt å byte(?) marinebase på Øst-Timor i tillegg, for å beskytte...så kalt beskytte oljeinstallasjonene. Så der bør man være veldig mye mer kritisk. Og...man bør være kritisk på en litt annen måte, for jeg synes at dekninga av menneskerettighets spørsmål blir veldig, veldig moralsk. Altså...spørsmålet blir, skal norske interesser inn i Indonesia så lenge Indonesia bryter menneskerettighetene? Altså ikke tillater frie valg og sånne ting, arresterer fagforeningsledere osv. Det man ikke er særlig opptatt av, det er skal norske interesser inn i Indonesia på de arbeidsvilkårene man tilbyr folk. For det er liksom sånn at i det øyeblikket hvor fagforeningsledere ikke blir arrestert, i det øyeblikket...eller, ja...for å si det sånn, i det øyeblikket hvor man tillater en eller annen form for valg, som er mer spiselig uti fra vestlige målestokker, så er det jo ingen som kommer til å bry seg om lenger hva...om vestlige firmaer utbytter ungjenter på det mest grove, altså. Altså, i effekten av den der globaliserte kapitalismen som da kommer inn, ikke sant, det er man da mindre opptatt av, altså.

Teoretikere...medieteoretikere har sine syn på hvorfor mediedekninga av blant annet den her konflikten og andre konflikter, hvorfor den har vært som den har vært. Chomsky ser veldig på...jeg antar du kjenner til Chomsky...ser veldig på eierkonstellasjoner, reklame, alle...alle sånne eksterne faktorer. Johan Galtung og Mari Holmboe Ruge har satt opp kriterier, nyhetsterskler, hvor langt vekke en sak er kulturelt...ja, alle sånne ting. Hva mener du? Hva konkret er det som foregår når en nyhet blir en nyhet?

Det vet jeg faktisk ikke sånn i det store...i det store og hele. Ja...men, jeg tror, altså...klart Noam Chomsky har et velfundert grunnlag for sine påstander. Fordi han sitter jo da tross alt i de store mediemonopolenes verden, kan man si. Og det er...det er klart at det dikterer veldig mye nyhetsbildet. Altså, selv om det tilsynelatende for oss er andre kriterier som fungerer, så er det utsilinga, vinklinga av nyhetene gjennom de store, som sitter veldig dypt hos oss. Det er det ikke noen tvil om. Og der kommer liksom det CNN-syndromet, altså. Hva CNN har som headline-news, det blir også headline-news i den store, vide verden. Og hvor da andre nyheter faller på en måte bort, altså. Og der tror jeg det er snakk om at det blir nedprioritert, men det er en masse som skjer i denne verden, som faktisk ikke blir dekka i det hele tatt. Og hvor...hvor dette også er, for menneskeheten, betydningsfulle nyheter. Sjøl om det ikke da kanskje får det politiske uttrykket som en demonstrasjon i Beograd får, ikke sant. Så...massevis av økonomiske nyheter, miljønyheter, som er...som ligger der, som aldri havner i hendene i news...(?). Så at det er et klart samsvar her, det er klart. Og derfor, vil jeg tro, at det er veldig lett å...uten at jeg kan på stående fot si det her, men jeg ville tro at det ville være lett å finne samsvar og en utfyllende faktorer, både mellom Chomsky og Galtung og Holmboe Ruge, altså.

Av interne og eksterne faktorer som påvirker...altså interne i en nyhetsredaksjon i aviser og eksterne faktorer som påvirker nyhetsproduksjonen. Hva vil du peke på?

Ja, altså...for å snakke ut i fra Klassekampen, så gjør jo vi våre politiske vurderinger. Jeg vil si det som at...litt ut i fra hva slags avis Klassekampen er, på det politiske ståsted og også det at vi på mange måter er...prøver å være ei nisjeavis. Så foretar vi en politisk vurdering av nyhetene. På et ganske tidlig stadium. Hva vi skal skrive om. Jeg tror nok at de som forsker på avisa vil se at siden

-89 har vi også blitt mye mere headlinenews-orientert. Jeg tror det henger mye sammen med at det er skjedd forferdelig mye i Europa av politiske omveltninger som...og hendinger som har tvunget oss til å ta grep om det. For å si det sånn: den gamle verden var enklere å forholde seg til. Fordi den handla om øst/vest-konflikten, som dominerte alle politiske konflikter, regionale konflikter. Og så hadde vi nord/sør. Og vi var da veldig opptatt av sør. Så at vi fulgte jo sør veldig, veldig kraftig. Det har måttet vike noe for...for den nye verden, for å kalle det det, etter den kalde krigen. Og med de...med de store begivenhetene som er skjedd i Europa. Samtidig så prøver vi å opprettholde nisjen, ved å si at vi vil ha en fortløpende dekning av Afrika, Latin-Amerika, delvis Asia, altså parantesbemerka, jeg er ganske overraska over hvor lite nyhetsdekninga er på Asia, med tanke på hvilken posisjon det økonomiske Asia har fått gjennom de siste 10-15 årene. Og som det tegner til å få utover. Så jeg er overraska over hvor lite dekninga er av Asia, politiske begivenheter...(?). Men i hvertfall, så...så prøver vi å holde en viss interesse ennå over hva som skjer i Kenya eller i Nigeria eller i Peru, altså. ...(?). Og da må vi på en måte inn og grave...grave fram informasjonen på en annen måte, enn det du får gjennom den store nyhetsflommen.

Hva er det som gjør at Klassekampen...altså Klassekampen har jo vært et alternativ på Øst-Timor. Altså Klassekampen har jo dekka Øst-Timor mer. Og...hva er det som gjør at Klassekampen...

...gjorde det?

Ja.

Ja, det er jo ut i fra de samme politiske forholdene som jeg snakket om tidligere, da med motsatt fortegn. Vi støtta frigjøringskampen til FRETILIN og hadde kontakter med FRETILIN fortløpende og beholdt de

kontaktene. Vi sto på den andre sida i Vietnamkrigen enn det mediene ellers gjorde. Vi støtta jo...(?) eller vi støtta Vietnams kamp for frigjøring mot USA. Slik at...ja, for å si det sånn, vi sto på den andre sida, vi altså. Det gjorde at også Øst-Timor ble viktig for oss. Vi så på Indonesia som et anti-kommunistisk ...(?), som spydspiss inn i Sør-Øst-Asia, på det området. Det er klart, kuppet i -65 i Indonesia var jo en del av vår historie, for å si det sånn. For kommunismens historie. Det masse mordet...slaktinga av kommunister som skjedde der, ikke sant. Så sånn sett så ble det helt naturlig på en måte. Når vi da også oppdaga Norges rolle i...med Tom Vraalsen, så skrev vi om det, men ble møtt med en øredøvende taushet og ingen andre som tok opp den saka. Ingen som satte spørsmålsteget ved det. Så...ja.

Generelt med nyheter...altså hvis du setter sammen hele bildet av nyheter. Mener du at prioriteringene er gode?

Generelt?

Ja. Hvis du ser på utenriks, alle nyheter du...

Altså, nå snakker vi om mediebildet i Norge?

Ja.

Nei, jeg synes jo ikke det. Jeg synes...jeg altså...jeg kan ikke være spesielt imponert over det utenrikspolitiske bildet som gies. Jeg kan ikke det altså. Jeg synes...det er ikke...altså...jeg synes det er veldig snevert. Jeg synes prioriteringene ligger veldig, veldig oppi hverandre. Med noen få hederlige unntak. Nesten litt sånn...det er litt farlig å si det, men norsk utenriksdekning er ganske provinsiell, altså. Det er...det er...det er større bredde hvis man ser...hvis man ser på svenske og danske aviser. Det kan henge sammen med...med at norsk utenrikspolitikk stort sett er grenseløs feig. Alltid vært det. Alltid vært solid knytta opp i henhold til USA, og i henhold til vår NATO-forankring. Som et da...såkalt utsatt land på nordflanken og for Sovjet. Så henger det jo kanskje også litt sammen med vår historiske bakgrunn, at Sverige og Danmark har hatt et mye større utenrikspolitisk spennfelt oppgjennom historia, der Norge har opp...(?) som ...(?), selvfølgelig som en koloni har det ikke falt så mye på oss. Og at vi derfor ikke har den samme...de samme referanserammene når det gjelder land som dukker opp i mediene, som de har. Med veldig få unntak. Jeg holdt på å si, det som er det gjengse i dag er jo nesten sånn Kirkens Nødhjelp og misjonærene, altså. Det er...som blir litt sånn de utenrikspolitiske rammene når det gjelder Afrika og en del sånne land i periferien, sånn i nyhetsperiferien. Så...og jeg...jeg mener at både det politiske og det historiske og kulturelle betingelsene, de gjør at norsk utenrikspolit...norsk utenriksdekning er veldig mainstream, altså. Veldig, veldig mainstream. Det er headline-news, stort sett. Det er forbausende hvor...hvor solid man trækker langs de oppgatte stier. Det er...ja.

Når du ser fremover, hvordan tror du utsiktene er...du sier at det har...du mener det har bedret seg litt etter...fremover...man har tatt litt sjølkritikk i forbindelse med Golf-krigen. Hvordan mener du utsiktene er for utenrikspolitisk dekning i Norge?

Nei, jeg er vel redd for at den medieutviklinga vi er inne i nå, den stimulerer jo ikke til noen satsing. Altså, jeg vil jo si at den prioriteringa som utenrikspolitikk har i aviser som Dagbladet og VG er ganske skremmende. Den er skremmende dårlig. Den er veldig, veldig...i veldig stor grad billedbasert. Gode bilder styrer teksten, på en måte. Og i veldig, veldig lite grad er...har som mål å bringe forståelse og bringe analyse og bringe bakgrunn for hva som faktisk skjer. Den er veldig provinsiell i den forstand at...ofte blir en karikatur på...dette her med sånn ingen nordmenn tilstede eller... Og...ja det er liksom...hvis det ikke er noen nordmenn der så...altså som det går an å intervju på plass og...ja, det er selvfølgelig litt grovt sagt, men...det er en viss sannhet i det, altså. Det er liksom...man ler jo litt av disse lokalavisene som alltid skal lete etter en lokal vinkel. Og når det gjelder utenrikspolitikk så leter selv riks...de store riksdekkende avisene i Norge etter den lokale vinkelen, altså. Jeg husker for eksempel når det var storbrann i Australia og NRK sendte ned Anne Grosvold, ikke sant. Det man kom fram med var jo da intervju med...selvfølgelig med noen norske utvandrere, ikke sant. Så det...

Så du tror ikke utsiktene er de aller beste?

Nei jeg er litt...jeg er litt sånn skeptisk i forhold til at utviklinga på det utenrikspolitiske feltet, ja...det må jeg si. Jeg mener kanskje at Arbeiderbladet har prøvd på et...på en satsing ved å lage det der Grenseløst-magasinet sitt. Dem skal ha kreditt for det.

Øst-Timor, da? Nå etter fredsprisen. Tror du at...det vil komme et veldig oppsving i forbindelse med den?

Det var jo et veldig oppsving.

Nå er det begynt å dale litt igjen, men...tror du at den mediedekninga har endra seg, sånn at den vil...

Den har endra seg i den forstand at nå er det helt legitimt å snakke om at Indonesia har okkupert, Indonesia har begått et folkemord, at dette har vært svinsk. At det er...at det på en måte er synd på øst-timoreserne. Hvorvidt dette vil slå ut i en hardere eller litt mere kritisk granskning av norske interesser i farvannet og sånn, det er jeg mer usikker på. Men...jeg tror også at Øst-Timor veldig snart vil havne ut i periferien igjen, altså. Det...det er andre ting som vil oppta i Asia, som vil komme til å sette dagsorden sett på Asia. Men holdningsmessig så tror jeg det har skjedd en...ja, det er akseptert at dette er et av de store overgrepene etter andre verdenskrig.